

**T.C.
RECEP TAYYIP ERDOĞAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI**

**ÖRGÜN DİN ÖĞRETİMİNDE KULLANILAN PEYGAMBER
KISSALARININ BABA-ÇOCUK İLİŞKİSİ AÇISINDAN
İNCELENMESİ**

(Yüksek Lisans Tezi)

Rumeysa TUFAN AKAY

**Danışman
Prof. Dr. Bayramali NAZIROĞLU**

**Rize
2024**

KABUL VE ONAY

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalında, Prof. Dr. Bayramali NAZIROĞLU danışmanlığında, Rumeysa TUFAN AKAY tarafından hazırlanan *Örgün Din Öğretiminde Kullanılan Peygamber Kıssalarının Baba-Çocuk İlişkisi Açısından İncelenmesi* adlı bu tez çalışması, 25/07/2024 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oy birliği/oy çokluğuyla başarılı bulunarak jürimiz tarafından **Yüksek Lisans Tezi** olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

Unvanı, Adı Soyadı

İmza

Başkan

: Prof. Dr. Bayramali NAZIROĞLU

Üye

: Prof. Dr. Hacı Yusuf ACUNER

Üye

: Dr. Öğr. Üyesi Mustafa ÇETİN

ETİK BEYAN

Felsefe ve Din Bilimleri Tezli Yüksek Lisans Programından mezun olmak üzere teslim ettiğim “Örgün Din Öğretiminde Kullanılan Peygamber Kıssalarının Baba-Çocuk İlişkisi Açısından İncelenmesi” adlı tezim, bilim ve araştırma etiği prensiplerine riayet edilerek tarafımdan yazılmıştır.

Tez çalışmamda, başka kaynaklardan aktarılan bütün bilgi ve alıntılar, Enstitünüz Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak açıkça gösterilmiştir. Kaynağı gösterilenler dışında kalan bütün bilgiler uygun araştırma yöntemi kullanılarak tarafımdan edinilmiş ve esere bu şekilde yansıtılmıştır. Şahsıma ait olmayan hiçbir bilgi, kasıt veya kusurlar, şahsıma aitmiş gibi gösterilmemiştir. İnternet kaynakları dâhil, sahibine/kaynağına atıf yapılmaksızın hiçbir bilgi kullanılmamıştır. Aksinin ortaya çıkması halinde doğacak bütün hukuki, idari, akademik ve etik sorumluluk tarafıma ait olacaktır. Eserin tesliminden sonra herhangi bir zamanda, bilim etiğine aykırılık tespit edilmesi ve / veya eserimle ilgili intihal veya intihal şeklinde anlaşılabilecek bir durumun ortaya çıkması halinde; Üniversiteniz ve eğitim kadronuzun hiçbir şekilde sorumlu tutulmayacağını hür irademle kabul, beyan ve taahhüt ederim.

25/07/2024

Rumeysa TUFAN AKAY

ÖN SÖZ

Eğitim, bireylerin toplumsal yaşama uyumlu hale gelebilmek için var olan becerilerini geliştirdiği ve yeni beceriler kazandığı bir süreçtir. Bireyin, doğumundan ölümüne kadar devam eden eğitim, ihtiyaçlara ve taleplere göre çeşitli alanlara ayrılmıştır. Bu alanların başında ise din eğitimi gelmektedir. Soyut düşünme becerisine ulaşan bireyler, akıllarında varlıklarına dair oluşan; neden, niçin ve nasıl sorularının cevapları konusunda arayışa girmektedirler ve cevapları en yakınları olan ailelerinde aramaktadırlar. Dolayısıyla bu sürecin sağlıklı geçmesinde ebeveynlerin din eğitimi tutumları doğrudan etkilidir. Bu ebeveynler arasında yer alan babalar da en az anneler kadar çocuklarının hayatında pek çok alanda etkili olabilmektedir. Nitekim örgün din öğretimi ders kitaplarında yer alan peygamber kıssalarında da babanın çocuğun din eğitimi sürecindeki rolüne ilişkin kazanımlar yer almıştır. Bu düşünceden yola çıkarak hazırladığımız çalışmamız, örgün din öğretiminde kullanılan peygamber kıssalarının baba-çocuk ilişkisi açısından incelenmesini içermektedir.

Çalışmamın yazım sürecinde, ilgisini, akademik tecrübelerini ve desteğini esirgemeyerek, tezimi en iyi şekilde tamamlayabilmem konusunda beni her daim teşvik eden tez danışmanım Prof. Dr. Bayramali NAZIROĞLU'na katkılarından dolayı teşekkür ediyorum. Bunun yanında fikirleriyle tezimin şekillenmesine katkı sağlayan Prof. Dr. Hacı Yusuf ACUNER'e; yaptığı eleştirilerle çalışmamın niteliğini artıran Dr. Öğr. Üyesi Mustafa ÇETİN'e ve tez yazım sürecinde tecrübelerinden, bilgisinden istifade ettiğim Ar. Gör. Şeyma TURAN'a teşekkürü borç bilirim. Lisansüstü eğitim süresince bana yol arkadaşlığı yapan ve çalışmam konusunda da desteğini sonsuz hissettiğim arkadaşım Fatma Büşra SÜTLÜ'ye de şükranlarımı sunuyorum. Ayrıca tezimin her aşamasında fikirleriyle çalışmama destek olan eşim Feyzullah AKAY'a çok teşekkür ediyorum.

Rumeysa TUFAN AKAY

RİZE/2024

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	I
ETİK BEYAN.....	II
ÖN SÖZ	III
İÇİNDEKİLER	IV
ÖZET	VIII
ABSTRACT.....	IX
KISALTMALAR.....	X
TABLolar LİSTESİ.....	XI
ŞEKİLLER LİSTESİ	XII
GİRİŞ	1
1. TEORİK ÇERÇEVE.....	8
1.1. Kıssa.....	8
1.1.1. Din Eğitimi Açısından Kıssaların Konusu ve Amacı.....	8
1.1.2. Kıssaların Din Eğitimindeki Yeri ve Önemi	10
1.2. Örgün Din Öğretiminde Kullanılan Baba-Çocuk Temalı Kıssalar	12
1.2.1. Hz. Âdem Kıssası	12
1.2.2. Hz. Nûh Kıssası	13
1.2.3. Hz. İbrâhîm Kıssası	14
1.2.4. Hz. Yakûb Kıssası	15
1.2.5. Hz. Davud Kıssası	16
1.2.6. Hz. Lokmân Kıssası.....	17
1.2.7. Hz. Zekerîyya Kıssası.....	17
1.3. Kıssalarda Kullanılan Din Eğitimi Metotları	18
1.3.1. Öğüt Vermek	18

1.3.2. Bilgi Vermek	20
1.3.3. Dua Etmek	21
1.3.4. Değer Vermek	22
1.3.5. Sabretmek	23
1.3.6. Disiplinli Olmak	24
1.4. Babanın Çocuğun Eğitimindeki Yeri ve Önemi	24
1.4.1. Eğitimde Babanın Yeri ve Önemi	25
1.4.2. Din Eğitiminde Babanın Yeri ve Önemi	26
1.5. Kıssalarda Yer Alan Çocuk Tipolojileri	28
1.5.1. İtaatkar Çocuk	28
1.5.2. İsyankar Çocuk	29
1.6. İlgili Literatür	30
2. YÖNTEM	37
2.1. Araştırma Deseni	37
2.2. Çalışma Birimi	38
2.3. Veri Toplama Tekniği	39
2.4. Veri Toplama Aracı	39
2.5. Verilerin Analizi	40
2.6. Araştırma Süreci	41
2.7. Araştırmanın Bilimselliği	42
2.8. Araştırmacının Rolü	42
3. BULGULAR VE TARTIŞMA	44
3.1. Öğüt Veren Baba	45
3.1.1. İtaatkar Çocuğa Öğüt Veren Baba	45
3.1.2. İsyankar Çocuğa Öğüt Veren Baba	47

3.1.3. Örgün Eğitim Ders Kitaplarında Öğüt Veren Baba Tipolojisinin Kullanımı	49
3.1.4. Tema Değerlendirmesi	51
3.2. Bilgi Veren Baba.....	54
3.2.1. İtaatkâr Çocuğa Bilgi Veren Baba.....	54
3.2.2. İsyankâr Çocuğa Bilgi Veren Baba	55
3.2.3. Örgün Eğitim Ders Kitaplarında Bilgi Veren Baba Tipolojisinin Kullanımı	56
3.2.4. Tema Değerlendirmesi	57
3.3. Dua Eden Baba.....	59
3.3.1. İtaatkâr Çocuğa Dua Eden Baba.....	59
3.3.2. İsyankâr Çocuğa Dua Eden Baba	61
3.3.3. Örgün Eğitim Ders Kitaplarında Dua Eden Baba Tipolojisinin Kullanımı	62
3.3.4. Tema Değerlendirmesi	64
3.4. Değer Veren Baba	66
3.4.1. İtaatkâr Çocuğa Değer Veren Baba	67
3.4.2. İsyankâr Çocuğa Değer Veren Baba	68
3.4.3. Örgün Eğitim Ders Kitaplarında Değer Veren Baba Tipolojisinin Kullanımı	69
3.4.4. Tema Değerlendirmesi	72
3.5. Sabreden Baba.....	74
3.5.1. İsyankâr Çocuğa Sabreden Baba	74
3.5.2. Örgün Eğitim Ders Kitaplarında Sabreden Baba Tipolojisinin Kullanımı	75
3.5.3. Tema Değerlendirmesi	76
3.6. Disiplinli Baba	78
3.6.1. İtaatkâr Çocuğa Disiplinli Baba	78

3.6.2. İsyankâr Çocuk Disiplinli Baba.....	78
3.6.3. Örgün Eğitim Ders Kitaplarında Disiplinli Baba Tipolojisinin Kullanımı	79
3.6.4. Tema Değerlendirmesi	80
4. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	83
4.1. Sonuç.....	83
4.2. Öneriler	88
KAYNAKÇA.....	89

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Ana Bilim Dalı : Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı

Tez Türü : Yüksek Lisans Tezi

Danışman : Prof. Dr. Bayramali NAZIROĞLU

Hazırlayan : Rumeysa TUFAN AKAY

Yıl : 2024

Sayfa Sayısı : 98

ÖZET

ÖRGÜN DİN ÖĞRETİMİNDE KULLANILAN PEYGAMBER KISSALARININ BABA-ÇOCUK İLİŞKİSİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

Geleneksel aile kurumunda çocuğun eğitim sürecinde anneler aktif rol almış olsalar da babaların da bu konuda oldukça etkili olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Örgün din öğretiminde kullanılan kıssalarda, peygamberlerin çocuklarının din eğitimi süreçlerinde nasıl davrandıklarını aktaran kesitler ise bu görüşü destekler niteliktedir. Bunun yanında çocukların din eğitimi süreçlerinde babalarının sorumluluklarını öğrenmeleri adına örgün din öğretiminde kıssalardan yararlanılması önem arz etmektedir. Bu nedenle çalışmamızda, örgün din öğretiminde kullanılan peygamber kıssalarının baba-çocuk ilişkisi açısından incelenmesi amaçlanmıştır.

Araştırmamızda, nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Öncelikle literatür taraması yapılarak din eğitimi-baba ilişkisi ve kıssaların din eğitiminde kullanımı konulu çalışmalar tespit edilip incelenmiştir. Ardından, baba-çocuk ilişkisini içeren peygamber kıssaları, Kur'an'dan ve diğer kaynaklardan araştırılmış ve gerekli okumalar gerçekleştirilmiştir. Sonraki aşamada, elde edilen veriler ışığında temalar oluşturularak çocuklarının tutumlarına göre peygamberlerin baba tipolojileri irdelenmiş ve elde edilen bulguların, örgün din eğitimi ilköğretim kademesindeki (5, 6, 7 ve 8. sınıf) DKAB ve Seçmeli Kur'an-ı Kerim ders kitaplarında nasıl yer aldığı incelenmiştir. Veriler, kontrol listesine göre veri analizi tekniğiyle analiz edilmiş ve bulgular buradan yola çıkılarak oluşturulmuştur.

Buna göre, çocukların davranışları karşısında sergilenen baba tipolojilerinden en çok rastlanılan baba tipolojisinin değer veren baba tipolojisi olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca kıssalarda yer alan baba tipolojilerinin, ilköğretim DKAB ile Seçmeli Kur'an-ı Kerim ders kitaplarında, doğrudan ya da dolaylı olarak öğrencilere kazanım olarak sunulduğu sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Din eğitimi, örgün din eğitimi, kıssa, baba, baba tipolojileri.

Recep Tayyip Erdoğan University Institute of Graduate Studies

Department : Department of Philosophy and Religious Sciences

Thesis Type : Master Thesis

Supervisor : Prof. Dr. Bayramali NAZIROĞLU

Author : Rumeysa TUFAN AKAY

Year : 2024

Pages : 98

ABSTRACT

THE EXAMINATION OF PROPHET PARABLE USED IN FORMAL RELIGIOUS EDUCATION FROM THE PERSPECTIVE OF FATHER- CHILD RELATIONSHIPS

In the traditional family structure, although mothers have played an active role in the educational process of their children, it is undeniable that fathers also have a significant impact in this regard. The passages in formal religious education that describe how prophets behaved during the religious education process of their children support this view. Additionally, it is important to utilize these narratives in formal religious education to help children understand the responsibilities of their fathers in the religious education process. Therefore, our study aims to examine the father-child relationship in the prophetic stories used in formal religious education.

In our research, the qualitative research method of document analysis has been used. Initially, a literature review was conducted to identify and examine studies on the relationship between religious education and fathers and the use of narratives in religious education. Subsequently, prophetic stories that include the father-child relationship were researched from the Quran and other sources, and necessary readings were carried out. In the next stage, themes were created based on the obtained data, and the typologies of prophets as fathers were analyzed according to their children's attitudes. Furthermore, it was examined how these findings are reflected in the formal religious education textbooks (DKAB and Elective Quranic Studies) for primary education levels (5th, 6th, 7th, and 8th grades). The data were analyzed using a checklist-based data analysis technique, and the findings were derived from this analysis.

According to the results, the most commonly encountered father typology in response to children's behaviors was identified as the "value-giving father" typology. Additionally, it was concluded that the typologies of fathers depicted in the narratives are presented to students either directly or indirectly as learning outcomes in the primary education DKAB and Elective Quranic Studies textbooks.

Keywords: Religious education, formal religious education, parable, father, fatherly attitudes.

KISALTMALAR

bk.	: Bakınız
c.	: Cilt
ev.	: Çeviren
DKAB	: DKAB
DİB	: Diyanet İşleri Başkanlığı
düz.	: Düzeyleyen
haz.	: Hazırlayan
Hız.	: Hazret, Hazreti
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
MEBTTK	: Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu
No	: Numara
s.	: Sayfa
TDK	: Türk Dil Kurumu
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
vb.	: Ve benzeri

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Çalışma birimini oluşturan kaynaklar.....	38
Tablo 2. Kontrol listesi.....	39
Tablo 3. Kıssalarda baba tipolojileri	44

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Hz. Nuh ve oğlu.....	49
Şekil 2. Hz. Lokmân'ın öğütleri	50
Şekil 3. Hz. Yûsuf'un rüyası	51
Şekil 4. Hz. Süleyman ve hüküm hâdisesi.....	57
Şekil 5. Hz. İbrâhîm'in duası.....	63
Şekil 6. Hz. İbrâhîm'in oğluna duası	64
Şekil 7. Hz. Yûsuf'un gömleği.....	71
Şekil 8. Hz. Zekerîyya'nın çocuk isteği	72
Şekil 9. Hz. Yakûb'un sabrı	76
Şekil 10. Hz. Yakûb'un disiplini.....	80

GİRİŞ

Çalışmamızın bu bölümü, araştırmanın konusunu ve problemini, amacını, önemini, kapsam ve sınırlıklarını içermektedir.

Araştırmanın Konusu ve Problemi

Eğitim konusunda, literatürde pek çok tanım olsa da genel kabul gören tanıma göre eğitim, “bireyin kendi yaşantısı yoluyla ve kasıtlı olarak istendik yönde davranışlarında değişme meydana getirme sürecidir” (Ertürk, 2017, s. 13). Eğitim, bireylerin anlayış, genel kültür, problem çözme ve sosyal becerilerini geliştirerek içinde bulundukları topluluklara en iyi şekilde katkı sağlamalarını amaçlar. İnsanlar, yaşamları süresince herhangi bir durumda ihtiyaç duyduğu ya da duyacağı bilgi ve becerileri eğitim yoluyla elde ederler. Bu süreç, bireyin doğumundan başlayarak ölümüne kadar devam etmektedir.

Aile, toplumun en küçük yapısı olmanın yanında bireylerin ilk eğitim kurumudur. Aileyi oluşturan anne, baba ve çocuklar yaşadıkları hayata dair ilk öğrenmelerini bu yapı içerisinde gerçekleştirirler. Bu aile okulunun öğretmenleri ise başta anne baba olmak üzere ailenin diğer bireylerinin de dâhil olduğu geniş aileyi kapsayan büyüklerdir (Aydın M. Z., 2021, s. 57). Ailenin, çocuğuna verdiği sevgiyi, güveni, sosyal ve ekonomik desteği başka hiçbir kurum verememektedir. Bunun yanında ailenin eksikliğinden doğacak olan krizleri de hiçbir kurumun önlemesi mümkün görülmemektedir (Köylü, 2013, s. 107).

Birey, hayatı boyunca pek çok alanda eğitime gereksinim duymaktadır. Bireyin eğitim ihtiyacı duyduğu alanların başında “din eğitimi” gelmektedir. Din eğitiminin temel amacı, iyi insan yetiştirmektir (Çam, 1994, s. 29). Din eğitimi sayesinde birey bilişsel, psikolojik ve ahlâki yönden tutarlı ve dengeli bir kişilik inşa eder (Sert, 2004, s. 164). Sağlam bir kişiliği olan birey ise çevresindeki olumsuzluklarla baş etmeyi bilir ve mutlu bir yaşama sahip olur (Oruç, 2008, s. 263).

Çocuklar küçük yaşlarda dinle ilgili konularda şüphe duymamaktadırlar (Bilici, 2012, s. 195). Sordukları sorulara verilen cevaplarda bir ispat aramayarak kendilerine din ile ilgili verilen her şeyi içtenlikle kabul etmektedirler (Dam, 2015, s. 57). İlk çocukluk döneminden sonra ise soyut düşünme becerisine erişen birey; dünyaya nasıl ve neden geldiği, tüm bunları kontrol eden yaratıcının varlığı,

yaşantısının sonucunda neler olacağı gibi konularda sorgulama sürecine girmekte ve bu kez kendisine verilen cevaplarla tatmin olmak istemektedir. Eğer çocuk sorduğu sorulara tatmin edici cevaplar alarak bu soruları sorması için çevresi tarafından teşvik edilirse de çocuğun dinî öğrenme süreci olumlu yönde ilerleme gösterir (Yavuz, 1986, s. 135). Çocuk, kendi içinde başlayan ve dinî öğrenmenin bir parçası olan bu süreci ise dünyaya gözlerini açtığı ilk andan itibaren etkileşimde bulunduğu ailesiyle paylaşır (Dam, 2015, s. 66). Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB) (2014, s. 114) tarafından yapılan “Türkiye’de Dinî Hayat” adlı araştırmada katılımcıların %91,8’i sahip oldukları dinî bilgileri ailelerinden öğrendiklerini ifade etmişlerdir. Dolayısıyla din eğitiminin başladığı ilk yer ailedir.

Türk toplumunun geleneksel aile yapısı ele alındığında, çocuğun yetiştirilmesi ve ev içerisindeki temel sorumlulukların daha çok annelerin uhdesinde, ev ekonomisinin ve aile bireylerinin maddi ihtiyaçlarının karşılanmasının ise babaların kontrolünde olduğu görülmektedir (Taylan, 2009, s. 129). Anne Çocuk Eğitim Vakfı (AÇEV) (2017, s. 29) tarafından yapılan bir araştırmaya göre katılımcıların neredeyse tamamına yakını (%91) erken çocukluk döneminde çocuğun bakım ve ilgisinin annenin sorumluluğunda olduğunu belirtmiştir. Bu denge, çocukların anneleri ile yakın ilişkiler kurmalarını sağlarken babaları ile mesafeli ilişkiler kurmalarına zemin hazırlamıştır. Modernleşmeyle beraber kadınların kendilerini geliştirmek ve ev ekonomisine katkı sağlamak amacıyla çalışma hayatına girmeleriyle birlikte aile yapısındaki sorumluluk dengesi de değişime uğramak mecburiyetinde kalmıştır (Ekşi, 1990, s. 32). Bu durum, çocukların fiziksel ihtiyaçlarının yanı sıra akademik, ahlâki ve dinî eğitimlerinin sorumluluğunu da üzerine almak durumunda kalan annelerin eşlerine duyduğu ihtiyacı artırırken, çocukların da babalarıyla daha yakın ilişkiler kurmasına zemin hazırlamış, çocuklarının hayatlarında daha çok yer almaya başlayan babaların, eğitim- öğretim süreçlerine etkileri de doğru orantıda artmıştır.

Kur’an, dinî emir ve yasakları içeren bir kitap olmanın yanı sıra, dünya ve ahiret hayatında insanlara her alanda rehberlik etmesi sebebiyle Allah tarafından peygamberler aracılığıyla insanlara vahyedilen ve tüm zamanlara hitap eden kıymetli bir yol arkadaşısıdır (Atik, 2008, s. 5). İnsan ilişkilerinde büründüğümüz rollere göre uymamız gereken kurallar Kur’an’da bazen net ifadelerle dile getirilirken, bazen de

insanlara kıssalar aracılığıyla aktarılmıştır. Yani insanın çocuk, eş, anne-baba, tüccar, memur, yönetici, yönetilen gibi rollerde hangi kaidelere göre yol almaları gerektiği Kur'an'da doğrudan ya da dolaylı olarak beyan edilmiştir (bkz Lokmân, 31/14; el-Ankebût, 29/8; el-İsrâ, 17/23,24; en-Nisâ, 4/34; et-Tahrîm, 66/6; en-Nisâ, 4/29; el-A'râf, 7/85; Sâd, 38/26; en-Nisâ, 4/59).

Kur'an-ı Kerim'de bahsi geçen rollerden biri de babalıktır. Kur'an, "baba" olan ya da "baba" olacak olan kişiye bu durumu "müjde" olarak bildirmiştir. Hz. İbrâhîm kıssasında, Hz. İbrâhîm Allah'a:

"Rabbim, bana salihlerden (olan bir çocuk) armağan et." diyerek dua edince Allah, bu duaya: "Biz de onu halim bir çocukla müjdeledik." ifadesiyle karşılık vermiştir (es-Sâffât, 37/ 100,101).

Bu ayet göz önünde bulundurulduğunda İslam'da çocukların, ebeveyne müjdelenen önemli bir emanet olduğu, dolayısıyla "baba" olmanın güzel ve kutsal bir görev kabul edildiği açıkça görülmektedir. Bir başka ayette yer alan; "Biliniz ki, mallarınız ve çocuklarınız birer imtihan sebebidir ve büyük mükâfat Allah'ın katındadır." (el-Enfâl, 8/28) ifadesi ise çocukların anne-babalarının sorumluluğunda olduğu dönemde de sonrasında da ailesi için bir imtihan olduğu ve bunun neticesinde Allah katında anne-babaya mükâfat verileceği müjdelenmiştir. İslam, çocuğun dinî eğitimi konusunda aileyi sorumlu tutmaktadır. Aile, çocuğunun dinî eğitimi konusunda üzerine düşeni yapmakla mükellef olduğundan bu görevi ihmal etmesi halinde Allah katında sorumlu tutulmuştur (Gümrükçüoğlu, 2017, s. 56).

Kur'an'da babanın çocuğuna karşı sorumluluklarının yanında çocuğun da babaya karşı bir takım sorumlulukları olduğu vurgulanmıştır. Çocukların, ailelerine mümkün olabilecek en iyi şekilde davranmalarının gerekliliği pek çok ayette açıkça ifade edilmektedir (el-İsrâ, 17/23; el-Ankebût, 29/8; el-Ahkâf, 46/15). Bunun yanında çocuğun, dünyaya geliş sürecinde ve büyüme aşamasında anne-babanın verdiği emeklerden dolayı ebeveynlerine müteşekkîr olmasının gerekliliği de vurgulanmıştır (Lokmân, 31/14). Buradan hareketle, peygamber kıssalarındaki çocukların, babalarına karşı sergiledikleri tutumlarda itaatkâr ve isyankâr çocuk tipolojileri öne çıkmaktadır. İtaatkâr çocuğa Hz. İsmâil, Hz. Yahyâ, Hz. Yûsuf ve Hz. Süleyman doğrudan örnek gösterilmektedir. Kendileri de daha sonra peygamberlikle görevlendirilen bu evlatlar, Kur'an'da yumuşak huylu, doğru sözlü, itaatkâr, anne-

babasına saygılı, Allah'ın emir ve yasaklarına uyan kimseler olarak anılmışlardır (Sâd, 38/48; Meryem, 19/54; Meryem, 19/14; Meryem, 19/55). Allah, Kur'an'da, itaatkâr çocuğu överken, isyankâr çocuğu ise Hz. Nûh'un oğlunun iman etmeyip babasına isyan etmesi üzerine “Ey Nûh! O senin ailenden değildir” (Hûd, 11/46) uyarısı üzerinden eleştirmiştir. Dolayısıyla babaya itaat etmeyen, buyruklarına karşı çıkan çocuk, isyankâr çocuk olarak karşımıza çıkmıştır.

Çocukların, ailelerinin sorumluluklarını öğrenmelerinin yanında itaatkâr ve isyankâr çocuk tutumlarını da gözlemleyerek ideal din eğitimi ortamının ve sürecinin nasıl olması gerektiği ile ilgili fikir sahibi olabilmeleri adına, örgün eğitim kurumlarında baba ve çocuk içeriklerinin olması bir gerekliliktir. Nitekim Türkiye’de de Milli Eğitim Bakanlığına (MEB) bağlı örgün eğitim kurumlarındaki din derslerinde baba-çocuk temalı içerikler yer almaktadır. Bu içeriklerin yer aldığı dersler ise ilköğretim kademesi Din Kültürü ve Ahlâk Bilgi (DKAB) dersiyle Seçmeli Kur'an-ı Kerim dersidir. Her iki derste de baba-çocuk temalı peygamber kıssaları üzerinden babanın aile içindeki rolü kazanım olarak verilmiştir (Özdemir S. , 2023). Türkiye Yüzyılı Maarif Modelinde de peygamber kıssalarının, hem müstakil ünite olarak hem de farklı konu başlıklarıyla bağdaştırılarak öğrencilere sunulması planlanmaktadır (MEB, 2024).

Peygamber kıssalarından hareketle, peygamberlerin bir baba olarak çocuklarıyla ilişkilerinde nelere dikkat ettikleri, onlara tebliğde bulunurken nasıl bir yol izledikleri, itaatkâr çocuğa ve isyankâr çocuğa karşı hangi tutum ve davranışları sergiledikleri günümüz babaları için örnek teşkil etmektedir. DKAB ve Seçmeli Kur'an-ı Kerim derslerinde de baba-çocuk ilişkisine dair kıssalar ve etkinlikler çocuklara sunularak doğru aile içi iletişimin nasıl olması gerektiği konusunda bilgiler doğrudan ya da dolaylı olarak verilmektedir (MEBTTK, 2018).

Din eğitiminin bireye en iyi biçimde verilebilmesi için babanın çocuğuna karşı sergileyeceği baba tipolojilerini ve bu tipolojilerin çocuk üzerindeki etkilerini bilmesi önemli görülmektedir. Bunun yanında bireyin, din eğitimi sürecinde babanın etkisinin çocuğun tutumlarına göre de şekillenebildiğini bilmesi baba-çocuk işbirliğinin de önünü açabilir. Buradan hareketle örgün eğitim kurumlarında, çocuklara baba-çocuk temalı kıssaların daha kapsamlı bir şekilde aktarılması da önem arz etmektedir.

Bu bağlamda çalışmanın temel problemini “Örgün din öğretiminde kullanılan peygamber kıssalarındaki baba-çocuk ilişkisi nasıldır?” sorusu oluşturmaktadır. Bu temel problem doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranacaktır:

- a) Peygamber kıssalarında yer alan öğüt veren baba tipolojisi örgün din öğretiminde nasıl kullanılmaktadır?
- b) Peygamber kıssalarında yer alan bilgi veren baba tipolojisi örgün din öğretiminde nasıl kullanılmaktadır?
- c) Peygamber kıssalarında yer alan dua eden baba tipolojisi örgün din öğretiminde nasıl kullanılmaktadır?
- d) Peygamber kıssalarında yer alan değer veren baba tipolojisi örgün din öğretiminde nasıl kullanılmaktadır?
- e) Peygamber kıssalarında yer alan sabreden baba tipolojisi örgün din öğretiminde nasıl kullanılmaktadır?
- f) Peygamber kıssalarında yer alan disiplinli baba tipolojisi örgün din öğretiminde nasıl kullanılmaktadır?

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmada, İslam eğitim geleneğinde ve günümüz aile yapısında babanın çocuğun yaşamındaki aktif rolünden yola çıkılarak, bireyin din eğitiminde babaya düşen sorumlulukların ve babanın çocuğuna karşı sergilediği baba tipolojilerinin bireyin dinî kimlik inşasına etkilerini ortaya koymak amaçlanmıştır. Çalışmanın temel problemi bağlamında çalışmanın amacı ise örgün din öğretiminde kullanılan peygamber kıssalarındaki baba-çocuk ilişkisinin nasıl olduğunu tespit etmektir. Bu temel amaç doğrultusunda, aşağıdaki hedeflerin gerçekleştirilmesine çalışılacaktır:

1. Peygamber kıssalarında yer alan öğüt veren baba tipolojisinin örgün din öğretiminde nasıl kullanıldığını tespit etmek.
2. Peygamber kıssalarında yer alan bilgi veren baba tipolojisinin örgün din öğretiminde nasıl kullanıldığını tespit etmek.
3. Peygamber kıssalarında yer alan dua eden baba tipolojisinin örgün din öğretiminde nasıl kullanıldığını tespit etmek.
4. Peygamber kıssalarında yer alan değer veren baba tipolojisinin örgün din öğretiminde nasıl kullanıldığını tespit etmek.

5. Peygamber kıssalarında yer alan sabreden baba tipolojisinin örgün din öğretiminde nasıl kullanıldığını tespit etmek.
6. Peygamber kıssalarında yer alan disiplinli baba tipolojisinin örgün din öğretiminde nasıl kullanıldığını tespit etmek.

Araştırmanın Önemi

Yapılan incelemeler neticesinde alan yazında, babanın çocuğun eğitim sürecine etkilerini, din eğitiminde baba-çocuk ilişkisini ve peygamberlerin babalık tutumlarını konu alan pek çok çalışmaya rastlanmıştır. Babanın çocuğun eğitim sürecine katkılarını konu alan çalışmalarda, babanın çocuğuyla ilgilenmesinin ve çocuğun hayatında aktif rol almasının çocuğun psikolojik, sosyal ve akademik alanda olumlu etkileri olduğu sonucuna varılmıştır (Albukrek, 2002; Kutluana, 2022; Çetin, 2015; Semiz, 2022). Din eğitiminde baba-çocuk ilişkisine yer veren çalışmalarda ise babanın tutum ve davranışlarının çocuğun din eğitimi sürecinde oldukça etkili olduğu ve bu nedenle babaların davranışlarında dikkatli olmaları gerektiğine vurgu yapılmıştır (Dinç, 2007; Özkan, 2011; Ünal, 2008). Peygamberlerin babalık rollerini ele alan çalışmalarda da peygamberlerin baba olarak nasıl bir duruş sergiledikleri konu edilmiş ancak peygamberlerin babalık tutumları detaylandırılmamış ve bu tutumların çocuklarının dinî kimlikleri üzerindeki etkilerine detaylı bir biçimde yer verilmemiştir (Gül M. , 2019; Büyükbayram, 2021). Bunun yanında kıssaların din eğitiminde kullanılması ve kazanımların gerçekleştirilmesinde kıssaların etkilerinin temel alındığı çalışmalara da rastlanmıştır ve gerekli incelemeler yapılmıştır (Karslı, 2018; Yılmaz, 2008; Aybar, 2008). Ancak bu çalışmalarda da örgün din öğretimi materyallerinde peygamberlerin babalık kimliklerini ele alan kazanımlarla ya da içeriklerle ilgili herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Literatür taraması sonucunda, din eğitimi alanında 1984-2022 yılları arasında yayınlanan Türkiye'deki Kur'an temalı lisansüstü tezlerin %2,5'inin çocuk eğitimi konusunda, %1,7'sinin ailede din eğitimi konusunda, 21 lisansüstü tezden ise sadece 1'inin baba konusunda çalışma içerdiği görülmüştür (Gül A. , 2023, s. 731). Peygamberlerin baba tipolojilerinin tespit edilerek çocuklarının din eğitimine olan etkisini ve bu tipolojilerin örgün din öğretimi ilköğretim ders kitaplarında kullanımını kapsamlı bir biçimde ele alan başka bir çalışma ise tespit edilememiştir. Araştırmamızın, din eğitimi alanında üzerine az çalışılmış bir konuyu içermesinden

dolayı bu alanda çalışma yapmak isteyenlere kaynak olabileceği düşünülmektedir. Bunun yanında araştırmamızın, örgün eğitim ders kitaplarında peygamber kıssaları üzerinden baba-çocuk ilişkisinin din eğitimi çerçevesinde sunulup sunulmadığı, sunulduysa nasıl sunulduğu ortaya konularak din eğitiminde baba-çocuk ilişkisinin önemine dikkat çekeceği umulmaktadır.

Kapsam ve Sınırlılıklar

Bu çalışma, örgün din öğretiminde kullanılan peygamber kıssalarının baba-çocuk ilişkisi açısından incelenmesine odaklanmaktadır. Bu bağlamda çalışma;

1. Kıssalar içerisinde “baba-çocuk” ilişkisi anlatılan peygamber kıssalarıyla sınırlıdır.

2. İlköğretim kademesindeki (5, 6, 7 ve 8. sınıf) DKAB ve Seçmeli Kur’an-ı Kerim ders kitapları ile sınırlıdır (Akgül, Yapıcı, Özbay, & Gündür, 2023; Egin, 2023; Erdoğan, Demirpolat, Çelik, Etik Acar, & Önal, 2023; Pınarbaşı, 2023; Soydar, 2023; Çamyar & Yıldız, 2023; Özdemir & Çamyar, 2023; Özdemir S. , 2023).

3. Kullanılan veri toplama araçlarıyla sınırlıdır.

1. TEORİK ÇERÇEVE

Çalışmamızın bu bölümünde ana hatlarıyla; kıssa, din eğitimi açısından kıssaların konusu ve amacı, kıssaların din eğitimindeki yeri ve önemi, kıssalarda kullanılan din eğitimi metotları, örgün din öğretiminde kullanılan baba-çocuk temalı kıssalar, eğitimde ve din eğitiminde babanın yeri, kıssalarda yer alan çocuk tipolojileri ve ilgili literatüre yer verilecektir.

1.1. Kıssa

Bu başlık altında, kıssanın tanımı kısaca verilerek konuyla ilgili ayrıntıya girmeden kıssa ve din eğitimi ilişkisi üzerinde durulacaktır.

1.1.1. Din Eğitimi Açısından Kıssaların Konusu ve Amacı

Kur'an, insanların hem dünya hem de ahiret hayatlarında mutlu olmalarını hedefleyen ve bu minvalde birtakım öğretiler barındıran bir din kitabıdır. İslam eğitim geleneğinde Kur'an, hem eğitim-öğretim aracı hem de eğitim-öğretimin prensiplerini oluşturan temel bir kaynaktır (Öymen & Dağ, 1974, s. 5). Kıssalar ise Kur'an ayetlerinin % 27,65'ini (1787 ayet) oluşturmaktadır (Kara, 2014, s. 93).

Kıssaları anlatırken kullanılan ifadelerden birisi *nebe'*dir ve bu kelime, geçmiş peygamber ve kavimlerin hayat kesitlerini anlatırken kullanılmaktadır (Kara, 2011, s. 13). Kur'an'da yer alan *nebe'* ve çoğulu *enbâ'* kelimeleri, önemli haberler için kullanılmaktadır. Kıssalar içerisinde *nebe'* kelimesiyle ifade edilen kıssalar, şüpheyi mahal vermeyen mühim olayları ifade etmektedir (Rağıb el-İsfahani, 2010, s. 847)

Terim anlamı ile kıssa, “İnsanların ibret almaları ve hidayete ulaşmak amacıyla, çoğunlukla zaman ve mekândan soyutlanmış, geçmiş peygamberler ve kavimleri ile veya geçmiş toplumlarla ilgili Kur'an-ı Kerim'de anlatılan olaylar” bütünüdür (Demir, 2003, s. 72). Diğer bir deyişle kıssalar, insanlık tarihinin derinliklerinden seçilerek, ders almaları için Allah tarafından Müslümanlara aktarılan hikmetli olaylardır (Sağlam, 1985, s. 7).

Kıssaların konusunu, peygamberler, peygamber olmayan bazı kimseler ve kendilerine peygamber gönderilen bazı topluluklar oluşturmaktadır. Bu kişi ve topluluklar, Allah'ın salih kulları olan Hz. Meryem, Hz. Üzeyir, Hz. Zülkarneyn ve

Hz. Lokmân'ın kıssaları, peygamberlerin kavimleri, özellikle İsrâiloğulları, Ashab-ı Kehf, Ashabu'l Uhdüd, Ashabu'l Fil, Firavun, Karun ve Nemrut'tur. Son olarak Hz. Muhammed'in peygamberlik süreci kıssaları da Kur'an'da yer alan kıssaların içeriğini meydana getirmektedir (Yıldırım S. , 1979, s. 40).

Kur'an-ı Kerim'de kıssalar anlatılırken tarihi detaylara girilmemiştir. Olaylar aktarılmış ancak yer, zaman ya da kişilerin kimlikleri ile ilgili teferruatlar muğlak bırakılmıştır. Bunun en önemli nedeni ise insanların, geçmişte yaşanmış bu olaylara bakarken dinî perspektiften uzaklaşarak tarihi detaylara takılmalarının önüne geçmek" (Şengül, 1996, s. 66) şeklinde yorumlanmaktadır.

Kur'an'ın indiriliş amacı ile kıssaların indiriliş amacı birbiriyle aynıdır. Çünkü kıssa, Kur'an'da insanlara ilahi mesajları vermek için kullanılan bir yöntemdir (Şengül, 1994, s. 137). Kur'an'da geniş yer tutan kıssaların asıl hedefi ise insanın mevcut sosyal ve psikolojik yönlerini de göz önünde bulundurarak anlatım ve ifadede daha cazip, daha canlı ve etkileyici bir üslup ile birçok açıdan öğrenmeler sağlamaktır (Şengül, 1996, s. 67). Kıssalar, insanları tevhid inancı etrafında toplamakta, onları uygun olmayan olumsuz davranışlardan uzaklaştırıp Hz. Muhammed'in tebliğ ettiği inancı desteklemektedir (Kaya R. , 2002, s. 37).

Kıssaların, insanlara aktarılmasının bir diğer önemli sebebi ise onları eğitmek ve bu konuda da tekrar metodundan faydalanmaktır. Kur'an'da bir olay ya da bir cümle birçok kez tekrar edilmektedir. Örneğin; İblis'in Hz. Âdem'e secde etmemesi 5 yerde (el-Bakara, 2/34; el-A'râf, 7/11; el-İsrâ, 17/61; el-Kehf, 18/50; Tâhâ, 20/116), Hz. Musa'nın Firavun'un büyücüleriyle giriştiği mücadele ise 4 yerde (el-A'râf, 7/113-120; Yûnus, 10/80; Tâhâ, 20/70; eş-Şuarâ, 26/38-46) anlatılmaktadır. Çünkü bir düşüncüyü ya da fikri kalıcı hâle getirmek, kalpte ve beyinde kök salmasını sağlamak için tekrar önemli bir eğitim yöntemidir (Şimşek, 1993, s. 112). Bu nedenle din eğitiminde de etkili bir öğretim yöntemi olarak kullanılmaktadır (Aydın M. Z., 2013, s. 30).

Kıssalarda gözetilen bir diğer amaç ise insanlara nasihat ederek anlatılan olaylardan ibret almalarını sağlamaktır. Allah, Kur'an'da Hz. Musa ve Firavun arasında yaşanan hadiseden sonra Firavun'un boğulduğunu bildirmiş ve ardından

şöyle buyurmuştur: “Onları, arkadan gelecek diğerlerinin geçmişi ve ibretlik örneği kıldık.” (ez-Zuhurf, 43/56). Hz. Nûh’un tebliğ sürecinin ve kavmiyle yaşadığı sıkıntıların anlatıldığı kıssanın ardından ise şu ayet gelmektedir: “Doğrusu anlayanlar için bu kıssada büyük bir ders vardır; ama çokları iman etmezler.” (eş-Şuarâ, 26/121). Peygamberlerini yalanlayan ve onlara karşı olumsuz tutum içinde olan insanların durumları ile inanarak her zorluğa göğüs geren insanların sonunda kurtuluşa ermeleri kıssalarda ibret olarak anlatılmaktadır. Dolayısıyla kıssalarda aktarılan geçmiş yaşantılar, birbirleriyle benzerlik gösterdiklerinden dolayı insanlara ibret olma özelliği taşımaktadır. İbret ise eğitimde tecrübeye dayalı bir öğrenmeyi tetiklemektedir.

1.1.2. Kıssaların Din Eğitimindeki Yeri ve Önemi

“Anlatmak”, insanlığın her döneminde var olmuş ve insanlar tarafından gerek sözlü gerek yazılı olarak gerçekleştirilmiş bir eylem olmuştur. İnsanlar tarih boyunca yaşadıkları ya da şahit oldukları olayları kurgulayarak birbirlerine anlatma ihtiyacı hissetmişlerdir. Bu çerçevede ortaya çıkan edebi türlerden bir tanesi ise hikâyedir (Tonga, 2008, s. 371). Terim anlamı ile hikâye, insanların yaşamlarında olan veya olabilecek olayları belli bir muhteva içinde anlatan metinlere denir (Karataş, 2001, s. 184). Hikâyelerin, insanları eğlendirme, rahatlatma ve öğretme işlevlerinden faydalanılmış ve bu özellikleriyle meseller, kıssadan hisseler, peri masalları ve hikâyeler insanları psikolojik açıdan rahatlatmak ve toplumları eğitmek için kullanılmıştır (Yüksel, 2011, s. 1).

Din eğitiminde de, etkin bir öğretim yöntemi olarak karşımıza çıkan hikâye, çocukların dil gelişimine, sosyal hayata adapte olmalarına ve değer yargılarının oluşmasına oldukça katkı sağlayan edebi bir türdür. Bununla birlikte anlatı, din öğretiminde edebi bir tür olarak değil epistemolojik yönüyle kullanılmaktadır. Soyut veya anlaşılması zor konularda sıklıkla kullanılan bu yöntem, din öğretiminde konunun etkin bir biçimde dinleyiciye aktarılmasını sağlar (Okumuşlar, 2006, s. 237). Işıkoğlu Erdoğan ve Şimşek’in (2020, s. 1520) ifadesine göre çocuklar, okudukları ve dinledikleri hikâyeler sayesinde düşünce gelişimleri sağlıklı ve muhakeme yetenekleri güçlü yetişkinler olma yolunda ilerlemektedirler. Bunun temel nedeni ise anlatının muhatabını öğrenme sürecine aktif olarak dâhil

edebilmesidir. Bireye verilmek istenen mesajın doğrudan verilmesinden anlatı içerisinde verilmesi öğretinin içselleştirilmesinde daha etkili olmaktadır. Çünkü anlatıda dinleyici, olay, mekân ve şahıslar üzerinden verilen mesajı analiz, sentez ve değerlendirme yaparak elde etmektedir (Batar, 2014, s. 160). Bu da kişinin öğrenme sürecini verimli hale getirirken duyuşsal ve bilişsel yeteneklerinin de gelişmesini sağlamaktadır.

Hikâye dinlemek çocuk için oyun oynamakla eş değer tutulmaktadır. Çakar'a (2007, s. 13) göre çocuk, hikâye kahramanları ve kendisi arasında özdeşim kurarak duygusal deneyimler de yaşamaktadır. Bu gerçekçi deneyimler sayesinde çocuk, hikâyenin alt metnini kolaylıkla dimağına almaktadır. Hikâye anlatımının çocukların eğitim sürecine sağladığı katkılar, hikâyenin eğitimin farklı birçok alanında kullanılmasını da kaçınılmaz hale getirmiştir. Hikâye anlatımının aktif olarak kullanıldığı eğitim alanlarından birisi de din eğitimidir.

Din eğitiminde kullanılabilecek hikâyelerin ana kaynağını kıssalar oluşturmaktadır (Pakdemirli, 2009, s. 218). Genel anlamda bakıldığında kıssa ve hikâye benzer olgular gibi görünse de kendi içlerinde birtakım farklılıklar barındırmaktadırlar. Kıssalarda yaşanmış olayların izlerine rastlanırken hikâyelerde böyle bir zorunluluğun olmaması en önemli farklılık olarak karşımıza çıkmaktadır. Kur'an'da aktarılan olaylara hikâye yerine kıssa denilmesinin temel nedeni de budur (Çakar, 2007, s. 10). Ancak her ikisi de muhtevasında bireylerin ahlâki eğitime yönelik içerikler barındırdıklarından aynı amaca hizmet etmektedir.

Çocuklar, 7-9 yaş aralığında dinî hikâyeler dinlemek için uygun erişkinliğe ulaşmakta ve bu durum da hikâyelerle öğretim yapılabileceğini göstermektedir (Köylü, 2004, s. 150). Dolayısıyla okul çağında olan çocuklara dinî konuları kıssalar aracılığı ile öğretmek mümkündür. Çocukların din eğitiminde ebeveynlerin rolünü konu alan bir araştırmada ebeveynlerin çocuklarına dinî konularda öğrenme sağlarken katılımcıların %98'inin kıssalardan faydalandığı sonucuna varılmıştır (Ünal, 2008, s. 74). Örgün din öğretiminde ise kıssalar, öğrencilere ders kitapları kanalıyla aktarılmaktadır. 2018 yılında Talim Terbiye Kurulu tarafından güncellenen müfredatta, DKAB ve Kur'an-ı Kerim ders kitaplarında kıssalara geniş çapta yer verilmiştir (MEBTTK, 2018). Yeni Yüzyıl Maarif Modeli'nde ise kıssaların, hem

müstakil ünite olarak hem de konularla bağlantılı olacak şekilde kazanım olarak öğrencilere sunulması planlanmaktadır (MEB, 2024). Öğretmenler ders anlatımında kıssalardan, örnek vermek, anlatımı somutlaştırmak, doğrudan mesaj ve dinî bilgi vermek maksadıyla faydalanmaktadırlar. Böylelikle aktarılan dinî bilginin veya değerın daha kolay öğrenilmesi ve öğrenilenin kalıcı olması sağlanmaktadır. (Yılmaz, 2008, s. 40).

Kıssaların öğrenimi için DKAB öğretmenlerinin birçoğu tarafından ders videosu olarak çizgi filmler kullanılmaktadır (Korkmaz, 2017, s. 44). Yapılan araştırmalar, çizgi filmlerin çocuklara pek çok alanda etki ettiğini göstermektedir (Darga, Zayimoğlu Öztürk, & Öztürk, 2021, s. 72). Peygamber kıssaları da çocuklara çizgi film olarak sunulduğunda birçok duysal alana hitap ettiğı için öğrenimin eğlenceli olmasını sağlamaktadır. Televizyon kanallarında ve video izleme kanallarında yer alan; Habil ve Kabil, Hz. Nûh, Hz. Salih, Hz. İbrâhîm, Hz. Yûsuf, Hz. Mûsâ, Hz. Süleyman, Hz. Eyyüp, Hz. Yûnus ve Hz. Muhammed'in hayatları çizgi film olarak seyirciye sunulmaktadır (Youtube). Kıssalar üzerinden öğrencilere verilen mesajlar içerisinde peygamberlerin aile hayatları da yer almaktadır. Buradan hareketle çalışmamız, örgün eğitimde yer alan peygamber kıssalarındaki baba-çocuk ilişkisi üzerinden şekillenmiştir.

1.2. Örgün Din Öğretiminde Kullanılan Baba-Çocuk Temalı Kıssalar

Çalışmamızın bu bölümünde örgün eğitim ders kitaplarında kullanılan baba-çocuk ilişkisine yer veren Hz. Âdem, Hz. Nûh, Hz. İbrâhîm, Hz. Yakûb, Hz. Davud, Hz. Zekeriyya ve Hz. Lokmân kıssaları yer almaktadır.

1.2.1. Hz. Âdem Kıssası

Hz. Âdem, Kuran'a göre yeryüzünde yaşayan insanların ilk atası, ilk vahiy alan ve dolayısıyla da ilk peygamberdir (Özsoy & Güler, 2022, s. 673). Bunun yanı sıra kutsal kitaplara bakıldığı zaman da Hz. Âdem'in birçok konuda ilk olduğu ortaya konulmaktadır. Örneğın; Hz. Âdem, ilk sorumluluk sahibi ve nefsin istekleri doğrultusunda ilk günah işleyen kişidir. Günahı karşısında ilk bedel ödeyen ve ilk tövbe eden, saygıyı ilk gören, ilk babalık makamına erişen kimsedir (Kırkız, 2009, s. 216).

Hız. Âdem kıssası, 2018 yılında yayınlanan müfredata göre 6. sınıf DKAB ders kitabında ve 5. sınıf Kur'an-ı Kerim ders kitabında 1. ünitenin sonunda anlatılmaktadır. 6. sınıf DKAB dersinde Hız. Âdem ve Hız. Havva'nın yaradılış ve dünyaya gönderiliş hikâyesi anlatılırken, 5. sınıf Kur'an-ı Kerim dersinde Habil ve Kabil olayı da aktarılmaktadır. Bu derslerin sonunda öğrencilerden, Hız. Âdem'in hayatını ana hatlarıyla özetleyebilmeleri ve temel özellikleriyle açıklayabilmeleri beklenmektedir (MEBTTK, 2018; MEBTTK, 2012).

Hız. Âdem kıssasının 5. Sınıf Kur'an-ı Kerim ders kitabında verilen kısmında, Hız. Âdem'in çocukları Habil ve Kabil arasında yaşanan hadiseler konu alınmaktadır. Hız. Âdem'in çocuklarının arasında kıskançlığın getirdiği bir husumetin bulunduğu, Kabil'in, kardeşi Habil'in babası tarafından daha çok sevildiğini düşündüğünden kardeşine karşı derin bir öfke duyduğu anlatılmaktadır. Ayrıca Habil ve Kabil'in Allah'ın emri üzerine gerçekleştirdikleri kurban ibadeti sonucu aralarında çıkan anlaşmazlığa da ders kitabında yer verilmiştir (Akgöl, Yapıcı, Özbay, & Gündür, 2023).

1.2.2. Hız. Nûh Kıssası

Hız. Nûh, Kuran'da adı geçen ulu'l azm peygamberlerdendir. Kur'an'da, kavmiyle arasında geçen mücadelelere yer verilen ilk peygamber Hız. Nûh'tur. Bu mücadelelerin anlatıldığı, kavminin inanmaması üzerine helak edilişleri ve inanmayı reddeden aile üyeleri(eşi ve oğlu) ile ilgili yaşadığı sıkıntıları anlatan ayetler Nûh Suresi'nde yer almaktadır.

Hız. Nûh kıssası, güncel müfredata göre 8. sınıf DKAB dersinin 5. ünitesinin sonunda ve 5. sınıf Kur'an-ı Kerim dersinin 1. Ünitesinde anlatılmaktadır. Bu derslerin sonunda, öğrencilerden Hız. Nûh'un hayatını ve tevhide davetini özetleyebilmeleri beklenmektedir (MEBTTK, 2012; MEBTTK, 2018).

Ders kitaplarında, Hız. Nûh'un kavmiyle yaşadığı tevhid mücadelesi ayetlerle birlikte detaylarıyla anlatılmıştır. Kavminin inkârı sonucunda Allah'ın vaat etmiş olduğu büyük tufanın gelişiyle birlikte oğluyla yaşadığı imtihan da ders kitabında yer almaktadır (Akgöl, Yapıcı, Özbay, & Gündür, 2023; Özdemir & Çamyar, 2023). Hız. Nûh'un aile bilgisi ile ilgili Kur'an'da detaylı bilgiye yer verilmemekle birlikte İsrâiliyat kaynaklarına göre Hız. Nûh, 500 yaşından sonra üç erkek çocuk sahibi

olmuştur (Harman, 2020). Karısının ise iman etmediği ve Hz. Nûh'a karşı ihanet içinde olduğu Kur'an'da açıkça ifade edilmektedir (et-Tahrîm, 66/10).

1.2.3. Hz. İbrâhîm Kıssası

Hz. İbrâhîm, üç dinin atası olarak kabul edilen ve Kur'an'da adına sure bulunan ulu'l-azm peygamberlerden birisidir. Kur'an'da Hz. İbrâhîm'in yaşantısından kesitler geniş yer tutmaktadır. Bu kesitlere baktığımız zaman Hz. İbrâhîm'in hayatı 2 bölümden oluşmaktadır. Bunlardan birincisi putperest bir kavime tebliğde bulunduğu, onların bu inançlarından vazgeçmeleri için akılcı çözümler getirdiği, tebliğ uğruna kavmi ile çatıştığı ve bunun sonucunda ateşe atılarak yakılmaya çalışıldığı bir dönemdir. İkinci dönem ise Allah'ın yönlendirmelerini yerine getirdiği dinî bir ortamda ailesi ve çocuklarıyla yaşadıklarıdır (Ekinci, 2011, s. 366). Araştırmamıza konu olan kısım ise Hz. İbrâhîm'in eşi ve çocuklarıyla ilgili olan dönemdir.

Hz. İbrâhîm kıssası, 5. sınıf DKAB dersinin 1. ünitesinin sonunda, oğlu Hz. İsmâil'in kıssası ise 7. sınıf DKAB dersinin 2. ünitesinin sonunda yer almaktadır. 6. sınıf Kur'an-ı Kerim dersinin 1. ünitesinde de Hz. İbrâhîm, Hz. İsmâil ve Hz. İshak'ın kıssaları anlatılmaktadır. Bu ünitelerin sonunda öğrencilerden, Hz. İbrâhîm'in tevhide davet sürecini ve Hz. İsmâil ile Hz. İshak'ın hayatlarını ana hatlarıyla özetleyebilmeleri beklenmektedir (MEBTTK, 2012; MEBTTK, 2018).

5. sınıf DKAB ders kitabında Hz. İbrâhîm'in hayatı ile ilgili temel konulara kısaca değinilmiştir (Erdoğan, Demirpolat, Çelik, Etik Acar, & Önal, 2023). 6. Sınıf Kur'an-ı Kerim ders kitabında ise kıssa tüm detaylarıyla anlatılmaktadır. Hz. İbrâhîm'in Allah'ın varlığına dair gerçekleştirdiği tefekkür yolculuğu ayetlerle birlikte verilmektedir. Daha sonra bir peygamber olduğunda önce ailesine ardından kavmine tebliğ görevinde bulunuşu ve kavminin tüm inkârlarına rağmen Hz. İbrâhîm'in yolundan dönmeyişi ayrıntılı bir biçimde anlatılmıştır. Kitaptaki anlatımda, kavmine tebliğden vazgeçmeyen Hz. İbrâhîm en sonunda kavmi tarafından ateşe atılmış ancak Allah O'nu ateşte yanmaktan korumuştur. Hz. İbrâhîm eşi Hz. Sâre ile olan evliliğinde çok istemesine rağmen çocuk sahibi olamamış, daha sonra evlendiği Hz. Hacer'den ise İsmâil adında bir oğlu olmuştur. Ders kitabında Hz. İbrâhîm'in, eşi Hz Hacer ve oğlu Hz. İsmâil'i Allah'ın emri üzerine ıssız bir çöle bırakılışına yer verilmiştir. Bu ıssız çölün ise daha sonra buraya yerleşen insanlarla

birlikte bir şehir haline geldiği ve adına “Mekke” denildiği de aktarılmıştır. Kıssanın baba-çocuk ilişkisini yansıtan en önemli kısmı olan “kurban hadisesi” de ilgili ayetlerle birlikte detaylı olarak anlatılmış ve ardından Hz. İbrâhîmle oğlu Hz. İsmâîl’in Kâbe’yi inşa ettiklerine değinilmiştir. Kitapta Hz. İshak’ın Hz. İbrâhîm’in oğlu olduğu ve peygamberlikle görevlendirildiği bilgisine yer verilmiştir (Pınarbaşı, 2023).

7. sınıf DKAB ders kitabında da Hz. İbrâhîm kıssası Hz. İsmâîl başlığı altında ve Hz. İsmâîl’in doğduğu kısımdan itibaren anlatılmıştır. Anlatımda Hz. İsmâîl’in annesi Hz. Hacer ile birlikte çölde kalışları, kurban hadisesi ve babasıyla birlikte Kâbe’yi inşa edişine yer verilmiştir.

1.2.4. Hz. Yakûb Kıssası

Hz. Yakûb, Hz. İshak’ın oğludur ve ailesiyle “Kenan” adı verilen topraklarda yaşamıştır. Hz. Yakûb’un diğer adı İsrâîl’dir ve soyundan gelenlere İsrâiloğulları denilmiştir (Muhammed bin Cerirü’t-Taberi, 2003, s. 238).

Hz. Yakûb’un aile hayatı ile ilgili detaylar, Ehl-i Kitap’taki anlatımlarda yer almaktadır. Buna göre Hz. Yakûb’un iki eşinden ve iki cariyesinden 12 erkek çocuğu bulunmaktadır. İlk eş ve cariyeler, Hz. Yakûb’a 10 çocuk vermiştir. Bu çocukların isimleri; Ruben, Şimon, Levi, Yahuda, İssakar, Zevulun, Naftali, Dan, Gad, Aşer’dir. Küçük olan eş bu sürede çocuk sahibi olamayınca çok üzölmüş ve Allah’a kendisine bir çocuk vermesi için dua etmiştir. Allah, O’na dualarına karşılık 2 erkek çocuk vermiştir. Bu çocukların isimleri Yûsuf ve Bünyamin’dir ve anneleri Bünyamin’i doğurduktan sonra vefat etmiştir. Bu durum Hz. Yakûb’un, Yûsuf ve Bünyamin’e karşı diğer kardeşlere nazaran daha şefkatli olmasına neden olmuştur. Diğer kardeşler ise babalarının ilgi ve sevgisinin bu iki çocuğa alenen sergilenmesine katlanamamışlar ve kardeşlerine karşı içlerinde derin bir öfke ve kıskançlık duymuşlardır (Kesir, 2022, s. 430).

Güncel müfredata göre Hz. Yakûb ve Hz. Yûsuf kıssası, 8. sınıf Kur’an-ı Kerim dersinin 1. ünitesi ve 8. sınıf DKAB dersinin 3. ünitesinin sonunda yer almaktadır. Ünite sonunda öğrencilerden, Hz. Yakup ve Hz. Yûsuf kıssalarını temel özellikleriyle açıklamaları ve bu kıssadan ilkeler çıkarmaları beklenmektedir (MEBTTK, 2012; MEBTTK, 2018).

8. sınıf Kur'an-ı Kerim ders kitabında Hz. Yakûb'un peygamberliğinden, zekâsından, iradesinden ve bilgeliğinden bahsedilmiştir. Ardından çocuklarıyla yaşadığı olaylar Hz. Yûsuf başlığı altında ayetlerle açıklanmıştır. Hz. Yûsuf'un kardeşlerinin kıskançlığı neticesinde kardeşleri tarafından kuyuya atılışı ve babasından, ailesinden ayrı kalışı anlatılmıştır. Hz. Yakûb'un bir baba olarak bu süreçte çocuklarıyla yaşadığı sıkıntılar, detaylı bir biçimde ders kitabında yer almaktadır (Soydar, 2023).

8. sınıf DKAB ders kitabında ise Hz. Yakûb kıssasına, "Hz. Yûsuf" başlığı altında yer verilmiştir. Burada da Hz. Yûsuf'un kardeşlerinin kıskançlığı nedeniyle ailesinden ayrı düşmesi ve bu süreçte yaşananlar ilgili ayetlerle birlikte detaylı bir şekilde aktarılmaktadır (Özdemir & Çamyar, 2023).

1.2.5. Hz. Davud Kıssası

İsminin anlamı, "çok sevilen, göz bebeği" anlamlarına gelen Hz. Davud'un soyu, Kur'an'da verilmese de rivayetlere göre Hz. İbrâhîm'e dayanmaktadır. Allah'ın dostu, kulu, peygamberi, Kudüs topraklarındaki halifesi olarak anılan Hz. Davud'a, Allah insanlara gönderdiği 4 büyük kitaptan olan "Zebur" u vahiy etmiştir (en-Nisâ, 4/163). Kendisi aynı zamanda İsrâiloğullarına gönderilmiş bir peygamber ve peygamberler içerisinde hem saltanata hem de nübüvvete nail olan ilk kişi olmuştur (İbn Kesir, 2022, s. 170).

Hz. Davud kıssası, DKAB ders müfredatında 5. sınıf 2. ünitenin sonunda, Hz. Süleyman kıssası ise aynı kademenin 5. ünitesinin sonunda yer almaktadır. Ayrıca hem Hz. Davud hem de Hz. Süleyman kıssaları 7. sınıf Kuran-ı Kerim dersinin 1. ünitesinde aktarılmıştır. Kıssaların anlatımı sonucunda öğrencilerden, Hz. Davud ve Hz. Süleyman'ın hayatı hakkında bilgi vermeleri ve öğrencilerin, iki peygamberin hayatından ilkeler çıkarmaları beklenmektedir (MEBTTK, 2012; MEBTTK, 2018).

5. sınıf DKAB ders kitabın, Hz. Davud hakkında temel bilgiler kısaca verilmiştir. Ardından aynı ders kitabında Hz. Süleyman kıssası ayrı konu başlığı altında yer almaktadır. Hz. Süleyman kıssasında Hz. Süleyman'ın babası Hz. Davud ile ilişkisine vurgu yapılmış ve Hz. Süleyman'ın peygamberlik sürecinde yaşadıkları ayetlerle birlikte anlatılmıştır (Erdoğan, Demirpolat, Çelik, Etik Acar, & Önal, 2023).

7. sınıf Kur'an-ı Kerim ders kitabında ise Hz. Davud ve Hz. Süleyman kıssası birlikte verilmektedir. Öncelikle Hz Davud'un peygamber olmadan önceki yaşadığı olaylar, peygamber ve hükümdar olduğu süreç detaylı bir biçimde anlatılmıştır. Ayrıca Hz. Davud'un insan olarak sahip olduğu meziyetler ve peygamberliğinde dikkat ettiği konular da ayetlerle birlikte verilmiştir. Hz. Süleyman kıssasında da Hz. Süleyman'ın kişisel özelliklerine ayrıntılı bir biçimde yer verilmiştir. Ayrıca çocukluğunda babası ile yaşadığı “iki adamın davası” konusu da aynı konu başlığı altında yer almıştır. Ardından Hz. Süleyman'ın peygamberliği ve Allah'ın Hz. Süleyman'a sunduğu nimetler detaylı olarak anlatılmıştır (Egin, 2023).

1.2.6. Hz. Lokmân Kıssası

Kim olduğu ile ilgili hakkında Kur'an'da detaylı bir açıklama yer almayan Hz. Lokmân'ın, Araplar arasında bilge olarak tanınan bir şahsiyet olduğu düşünülmektedir (Özsoy & Güler, 2022, s. 768). Allah, Kur'an'da Hz. Lokmân'a hikmet verildiğini söylemekte ve O'ndan övgüyle bahsetmektedir (Lokmân, 31/12). Kendisine hikmet verildiği için ise İslam kaynaklarında “Lokmân Hekim” olarak da anılmaktadır (Harman, 2003). Kur'an-ı Kerim'in 31. Suresine adını veren Hz. Lokmân'ın kıssası da yine bu surede anlatılmaktadır. Ancak surede kendisiyle ilgili bilgilerden ziyade oğluna verdiği öğütler yer almaktadır.

Hz. Lokmân'ın oğluna öğütleri müfredata göre 5. sınıf DKAB dersinin 3. ünitesinin sonunda ve 5. sınıf Kur'an-ı Kerim dersinin 1. ünitesinde yer almaktadır. Ders sonunda öğrencilerden, bu kıssa ile Hz. Lokmân'ın öğütlerini hayatlarına yansıtmaları beklenmektedir (MEBTTK, 2012; MEBTTK, 2018).

Hz. Lokmân kıssası, 5. sınıf Kur'an-ı Kerim ders kitabında “Lokmân Suresi” başlığı altında verilmektedir. Hz. Lokmân'ın yaşamı ya da kişisel bilgilerinden ziyade oğluna vermiş olduğu öğütler ayetlerle birlikte açıklamalı olarak ders kitabında yer almıştır (Akgül, Yapıcı, Özbay, & Gündür, 2023). 5. Sınıf DKAB ders kitabında ise Hz. Lokmân ile ilgili kişisel bilgiler verildikten sonra oğluna verdiği öğütler aktarılmıştır (Erdoğan, Demirpolat, Çelik, Etik Acar, & Önal, 2023).

1.2.7. Hz. Zekeriyya Kıssası

Hz. Zekeriyya, soyu Hz. İbrâhîm'e dayanan ve İsrâiloğullarına gönderilmiş bir peygamberdir. Risâlet görevinden önce Beytü'l-Makdis'in hizmetinde bulunmuş,

geçimini sağlamak içinse marangozluk yapmıştır (Müslim, Fedâil, 169). Kur'an'da altı yerde adı geçen Hz. Zekeriyya, duası kabul edilen, hayırlı işler peşinde olan, ibadetini yapan ve Hz. Meryem'i himaye eden kişi olarak anılmıştır (el-Enbiyâ, 21/90; Âl-i İmrân, 3/39).

Hz. Zekeriyya kıssası, 6. sınıf DKAB dersinin 2. ünitesinin sonunda, Hz. Yahya kıssası ise aynı kademenin 3. ünitesinin sonunda yer almaktadır. Bu iki kıssasının verilmesi ile öğrencilerden iki peygamberin hayatlarını ana hatları ile ilgili bilgi vermeleri beklenmektedir (MEBTTK, 2012; MEBTTK, 2018).

Ders kitabında, Hz. Zekeriyya'nın soyu ve kişisel bilgileri ayrıntılarıyla anlatılmaktadır. Ardından peygamberlik süreci ve Hz. Meryem'i himaye edişine yer verilmiştir. Hz. Zekeriyya'nın Allah'ın mucizesiyle çocuk sahibi olması ve bu çocuğun da Hz. Yahya olması da kıssa ile ilgili verilen önemli bilgilerdendir. Aynı ders kitabının bir başka ünitesinde ise Hz. Yahya'nın kıssasına yer verilmiştir. Bu kıssada da Hz. Yahya'nın çocukluğu süresince babasının öğütlerini dinleyen ve iyi yetişen hikmetli bir insan olduğu vurgulanmıştır. Peygamberlik süreci ve ölümü de aynı başlığın altında detaylarıyla anlatılmıştır (Özdemir S. , 2023).

1.3. Kıssalarda Kullanılan Din Eğitimi Metotları

İncelediğimiz peygamber kıssalarında ağırlıklı olarak öne çıkan metotları, öğüt verme, bilgi verme, değer verme, dua etme, sabretme ve disiplin olarak ele almamız mümkündür.

1.3.1. Öğüt Vermek

Öğüt vermek, bir başka deyişle nasihat etmek kıssalarda kullanılan te'dip yöntemlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Öğüt yoluyla öğretene, öğrenenin kişilik şekillenmesine nüfuz ederek onu doğru ve güzel olana yönlendirebilme imkânı bulabilmektedir (Davudi, 2013, s. 209). Öğüt vermek aynı zamanda ilahi bir eğitim metodudur. Kur'an'da Allah insana çok sayıda öğüt vermiştir (Bayraktar, 2015, s. 222). Allah, Kur'an'da öğüt verme yoluyla insanı doğruya, iyiye ve güzele yönlendirmektedir (en-Nisâ, 4/58; el-En'âm, 6/90).

Öğüt verirken dikkat edilmesi gereken belli başlı adımlar bulunmaktadır ve bu adımlara uygun davranıldığında öğüdün amacına daha hızlı ve etkili ulaşmasının önü açılabilir. Öncelikle öğüt verirken kullanılan dilin yumuşak olması

oldukça önemlidir. Allah, Hz. Mûsâ'ya Firavuna tebliğ vazifesinde bulunurken bile yumuşak bir üslup kullanmasını tavsiye etmektedir (Tâhâ, 20/44). Bunun temel sebebi ise yumuşak dille ve nezaketle yapılan öğüde karşı bireyin, hatalarından dolayı herhangi bir savunmaya geçmeden mesajın özüne odaklanmasını sağlamaktır (Gümrükçüoğlu, 2011, s. 219).

Bireyin, öğüt verilirken hedef gösterilen davranış hakkında sebep sonuç ilişkisi kurabilmesi de bir başka önemli adımdır. Örneğin, Hz. Muhammed de eğitim metodu olarak öğüt vermeyi kullanmıştır ve öğüt verirken önce yapılması gereken eylemleri ifade etmiş, ardından da bahsi geçen eylemin neden yapılması gerektiğini açıklamıştır. Sonrasında ise mezkûr öğüdün kişiye nasıl yararları olabileceğini anlatmıştır. Bu sayede söz konusu eylem ile ilgili muhatabının kapsamlı bir tahlil yapmasına imkân tanımış ve öğütleri daha iyi anlamasını sağlamıştır (Kalyon, 2020, s. 30).

Öğüt verme konusunda bir diğer basamak ise karşı tarafın gelişim dönemlerinin ve bununla bağlantılı olarak kavrama düzeyinin göz önünde bulundurulmasıdır (Aybey, 2018, s. 175). Çünkü bireyin kendisine sunulan öğüdü anlaması için kullanılan dili anlaması, soyut ya da somut ifadeleri anlamlandırabilmesi ve eylemler arasında bağlantı kurabilmesi gerekmektedir. Aksi halde öğüdü anlamakta ve uygulamakta birtakım sorunlar yaşanabilmektedir.

Öğüt veren kişinin davranışlarının eylemleriyle uyumlu olması da öğüt verirken dikkat edilmesi gereken bir başka konudur. Kur'an'da da Allah, bu hususun önemini şu ayetle ifade etmiştir: “Aile fertlerine namazı emret, kendin de bunda kararlı ol...” (Tâhâ, 20/132). Kişi öğüt verdiği konuda muhatabına örnek olmak ve kendisi de ilgili konularda dikkatli olmak durumundadır. Örneğin, çocuğuna dinî konulardan öğüt veren bir babanın davranışlarının ve öğütlerinin tutarsız olması durumunda, çocuk babasına olan güvenini kaybedecektir (Gümrükçüoğlu, 2017, s. 54). Dolayısıyla verilen öğüdün inanılabilirliği zedelenerek uygulanması güçleşecektir.

Peygamberler tarafından da kullanılan ve gerek kavimlerine tebliğ vazifelerini yerine getirirlerken gerek bir baba olarak çocuklarına eğitim verirken

başvurdukları bir yöntem olan öğüt verme, dikkatli ve kurallarına uygun olarak yerine getirildiğinde etkili sonuçlar meydana getirebilmektedir.

1.3.2. Bilgi Vermek

Din eğitiminde bilginin doğrudan verilerek dinleyiciyi direkt uyaran takrir yöntemi, etkili bir eğitim yöntemi olarak kullanılmaktadır. Öğrenmelerin büyük çoğunluğunun dinleyerek meydana gelmesi ve din eğitiminin içeriğini oluşturan konuların özellikleri, din eğitiminde anlatım yönteminin kullanılmasını gerektirmektedir (Akyürek, 2015, s. 126).

Allah, aileleri, çocuklarına dinî bilgi vermeleri konusunda sorumlu tutmuştur (et-Tahrîm, 66/6; en-Nûr, 24/58). Aile, bu sebeple din eğitiminin başladığı ilk kurum olarak karşımıza çıkmaktadır. Hz. Muhammed de “Sağını solundan ayırabilen yaşa geldiği zaman çocuğa namaz kılmasını emredin.” (Ebû Dâvûd, Sâlât, 26) hadisiyle ibadet eğitimini temele alarak din eğitiminin aileler tarafından çocuğa verilmesinin gerekliliğini vurgulamıştır.

Bilgi verme yöntemiyle, etkili bir öğretim yapılmasında ve bireyler arasında güven bağının oluşmasında ise iletişim, mühim bir konudur. Bilgiyi, muhatabına etkili bir biçimde ulaştırabilmek için güven bağının oluşması önemli bir husustur. Kinani, öğretene ile öğrenen arasındaki iletişimin iyi olmasının, öğrenen kişinin öğrenme konusunda isteğinin artacağını ve merak ettiği konuları daha rahat sorabileceğini ifade etmektedir (Bedruddin İbn Cema el-Kinani, 2015, s. 117). Çocuğun öğrenme zemini oluştuğunda ise ebeveyn olan kişi bilgi verme yöntemiyle dilediği konuda öğretim yapabilecektir.

Ebeveynlerin çocukları ile kurdukları iletişim, din eğitimi açısından oldukça önemli sonuçlar doğurmaktadır. Ailesiyle iletişimleri güçlü olan çocuklar onlardan gelen bilgilere de açık olmakta ve güvenmektedirler (Apaydın, 2001, s. 322). Ailenin çocuk ile kurduğu iletişim dili ise burada oldukça önem arz etmektedir. İletişim dilinin sert ve otoriter olması, çocukların kendilerine yöneltilen bilgileri içselleştirmelerinden ziyade komut olarak algılamalarına neden olmaktadır (Gün, 2020, s. 194). Bu da bilgiyi öğrenmelerine ancak otoritenin olmadığı durumlarda da bilginin karşılığı olan eylemin yapılmasına ya da yapılmamasına neden olmaktadır.

Ayrıca otoriter tutum nedeniyle yüksek kaygı yaşayan birey kendisine aktarılan bilgileri almakta ve öğrenmekte de zorluk yaşamaktadır (Seven & Engin, 2008, s. 192). Dolayısıyla bilgi verirken açık ve anlaşılır bir dil kullanmanın yanında yumuşak bir üslup seçmek bilgiyi daha kolay aktarmayı sağlayacaktır.

Bilgi verirken dikkat edilmesi gereken bir diğer husus ise bilginin karşıdaki kişinin bilişsel seviyesine ve kavrama özelliklerine uygun biçimde verilmesidir. Gelişimsel basamaklara göre somut işlem döneminde olan bir bireye, bilgi somut örneklerle ve etkinliklerle sunulmalıdır (Belir & Avcı, 2011, s. 111). Aksi halde öğrenme eksik ya da yanlış gerçekleşebilmektedir. Ayrıca muhatapın dil becerisi de bilgi verme metodunda önemli bir belirleyici olarak karşımıza çıkmaktadır. Küçük bir çocuğa dinî bir konuda bilgi verirken basit ve anlaşılır ifadeler kullanılması daha etkili olmaktadır (Apaydın, 2001, s. 333).

1.3.3. Dua Etmek

Dua, sözlükte “Allah’a yalvarma, bir şeyin olmasını veya olmamasını isteme” olarak tanımlanmaktadır (TDK Güncel Sözlük). Dua eden kişi Allah’a yönelerek isteklerini O’na iletmekte ve böylelikle kulluk bilinci yükselmektedir. Ayrıca insan, dua ederken kendi içinde tarif edemediği bir güç fark ederek içinde yaşadığı sıkıntılara karşı kendisini daha dayanıklı hissetmektedir (Karaca, 2017, s. 158). Duanın insanda psikolojik bir rahatlama meydana getirdiği bilimsel olarak da kanıtlanmıştır (Horozcu, 2010, s. 264). Çünkü Allah, dua ile kulunu kendine muhatap almış ve kulunun sözüne değer vermiştir. Ayrıca Kur’an’da yer alan dua örnekleriyle insanın ideal ahlâka (el-İsrâ, 17/80), eğitime (el-Bakara, 2/67) ve şahsiyete (İbrâhîm, 14/40) yönlendirildiği de görülmektedir. Bu da din eğitiminin amacıyla duanın amacının ortak bir noktada buluştuğunu göstermektedir.

Kul ile Allah arasındaki mahremiyeti içerisinde barındıran dua, kişiye kendisini değerli hissettirir ve geleceğin belirsizliğinden doğan kaygı karşısında güvende tutar. Dolayısıyla insan, dua ederek geçmişinin muhasebesini yaparken aynı zamanda geleceğinin de inşasını yapmaktadır. Çocuk da insanın geleceğini temsil ettiği için anne-babanın duasında yer almalıdır (Tongar, 2020, s. 143). Kişinin çocuğuna karşı duyduğu çok güçlü bir duygu olan sevginin, en güzel ifade şekli olan duanın önemi de burada ortaya çıkmaktadır.

Ebeveynlik sürecinde yaşanan iyi birer anne-baba olma isteği ve çocukla ilgili yaşanan her türlü zorluk karşısında Allah'tan yardım istemek kişiyi rahatlatmaktadır. Bu rahatlama ise eğitim sürecinde doğru davranışı yapma konusunda ebeveynleri teşvik edebilmektedir. Duasının kabul olduğuna inanarak çocuğuna eğitim veren ebeveynler bu yolda daha istekli ve istikrarlı bir yol çizebilmektedirler. Çünkü Allah, kendine edilen dualara karşılık vereceğini Kur'an'da bildirmektedir (el-Mü'min, 40/60).

1.3.4. Değer Vermek

1950 ve 1960'lı yıllarda bilim adamları tarafından “disiplin” üzerine bir araştırma yapılmış ve disiplini sağlamak için kullanılan yöntemleri güce dayananlar ve sevgiye dayananlar olarak ikiye ayırmışlardır. Güce dayanan yöntemler bireye bağırma, fiziksel ve psikolojik şiddet uygulamayı içerirken, sevgiye dayanan yöntemler bunlar dışındaki diğer her şeyi kapsamaktadır. Araştırma sonunda görülmüştür ki sevgiye dayanan yöntemler güce dayanan yöntemlere kıyasla oldukça başarılı olmuştur (Kohn, 2023, s. 33). Üstelik ebeveynlerinin öfkesine ve baskısına maruz kalan çocukların daha uyumsuz, içe kapanık oldukları ve davranış bozuklukları gösterdikleri de bir başka araştırma da vurgulanmıştır (Kaya & Tuna, 2010, s. 255).

Sevgi insan ilişkilerinde etkili bir iletişim aracıdır ve her konuda çok önemlidir. Eğitimde de öğrenen ve öğretene arasındaki sevgi eğitimin ön koşuludur. Sevilmeyen insanın eğitilmesi mümkün görülmemektedir. Sevildiğini bilen ve bunu gören çocuk eğitimcisine de karşılık olarak sevgisini verecek ve ona güvenecektir. Böylelikle eğitimde verimlilik artarak devam edecektir. Değer vermek, sevgi ve ilgi göstermek çocuğun eğitim hayatındaki başarısında etkili olmaktadır. Çocuğun ailesinden aldığı sevgi, başarısındaki itici güçtür (Kayadibi, 2012, s. 48).

Sağlıklı bir din eğitimi süreci için de pek çok ailesel faktör bulunsa da bunların hiçbirisi sevgi ve güven kadar gerekli ve yeterli olamamaktadır. Eğitimin her dalında olduğu gibi din eğitiminde de sevgi, çocuk ebeveyn ilişkisinin temelini oluşturmaktadır. Sevgi olmayan bir aile ortamında çocukların uzun vadede dinî kimlik geliştirmeleri zordur (Köylü, 2004, s. 152). Çünkü hakkı olan sevgiyi bulamamış çocuklar özgüven sahibi olamadıklarından hayatın diğer değişkenleri gibi dinî içerikli öğretilere de kendilerini kapatabilmektedirler (Apaydın, 1996, s. 333).

Çocuklar, kendileri ile ilgili tanımlamaları çevrelerindeki insanların yorumları ile yapabilmektedirler. Yani ailesinden ve öğretmenlerinden kendileriyle ilgili kendilerini değerli hissettiren sözler ve yorumlar işiten çocukların özgüvenleri de olumlu bir biçimde etkilenmektedir (Kaya M. , 1997, s. 196). Dolayısıyla çocuğa verilecek eğitimin ya da aktarılacak öğretinin karşılığını bulabilmesi için çocuğun sevildiğini bilmesi ve değerli hissetmesi ön koşul olarak karşımıza çıkmaktadır.

1.3.5. Sabretmek

Sabır kelimesi sözlükte engellemek, hapsedmek, dirençli olmak anlamı taşıırken terim olarak ise başa gelen olumsuz durumlar karşısında direnç göstermek manasına gelmektedir (Çağrı, 2008). Sabır, hem kişinin psikolojik olarak iyi olmasına hem de olumlu özelliklerini artırıp olumsuz özelliklerini azaltmasına katkı sağlayan bir değerdir (Doğan, 2017, s. 145). Eğitim sürecinde bir insanı eğitmenin zorlukları göz önünde bulundurulduğunda sabretmek, her eğitici ve öğreticinin sahip olması gereken bir eğitim yöntemi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bireyin ilk eğiticileri olan anne ve babaların ebeveynlik anlayışlarının temel taşlarından birisi olan “sabır” bireyin gelişiminde de önemli bir rol oynamaktadır. Kalyon (2020, s. 55), hadislerde 0-7 yaş döneminde din eğitimi incelediği çalışmasında, Hz. Muhammed’in, ibadet eğitiminde çocuklara baskı ve zorlamadan kaçınarak sabır ve anlayışla eğitim verdiği sonucuna varmıştır.

Ebeveynlerinden öfke ve tahammülsüzlük görmek, bireylerde özgüven sorunlarına neden olmaktadır (Özmen, 2004, s. 35). Özgüven eksikliği ve değersizlik hisseden bu kişiler ebeveynlerine karşı da tepkili bir tutum içerisine girmekte ve dolayısıyla eğitim süreci de olumsuz etkilenmektedir. Oysa sabırlı aileleri olan çocuklar onlara karşı daha şeffaf ve sevgi dolu olacaktır. Bu açıdan sabır, aynı zamanda aile ilişkilerinde ve iletişimde oldukça önemli bir rol oynamaktadır (Ateş, 2019, s. 67).

Allah, Kur’an’da insanların çocuklarıyla imtihan edileceklerini bildirmiştir (Teğabun, 64/14,15). Dolayısıyla çocuk sahibi olan kişiler, çocuklarının her zaman doğru davranışı sergileyebileceğini bilerek hareket etmektedirler. Kur’an, aynı zamanda bu süreçte olan kişilerin de sabretmelerini tavsiye etmiş ve sabretmeleri halinde mükâfatlandırılacaklarını da vurgulamıştır (el-Bakara, 2/155). Dolayısıyla çocukların din eğitimi süreçlerinde ve davranışlarında yaşanabilecek olumsuz

durumlar karşısında sabırlı bir tutum içerisinde olmak hem İslam dininin bir gereği hem de eğitim sürecindeki önemli basamaklardan biridir.

1.3.6. Disiplinli Olmak

Eğitimde disiplinin amacı, bireyin içinde yaşadığı toplumla uyumlu olacak biçimde davranışlarını düzenlemektir. Disiplin, eğitimin doğal bir parçası olarak bireye isteklerini dizginleme ve sınırlarını koruyabilme becerisi kazandırmaktadır (Durkheim, 2016, s. 55). Ebeveynlerin disiplin tutumlarının çocukların davranışlarında oldukça etkili olduğu görülmektedir. Kuralları koyan ebeveynin, bu kurallarla ilgili tutarlı tavır sergilemesi bireyin özdenetim becerisini geliştirmektedir (Albukrek, 2002, s. 149). Böylelikle iradesi güçlü, kendine hâkim olan çocuklar yetiştirmek mümkün olmaktadır.

Ebeveynlerin, çocuklarının din eğitimi süreçlerinde ölçülü bir disipline sahip olmaları önem arz etmektedir. Aksi halde ortamda kuralsızlık hâkim olmakta ve anne-babanın tutarsız disiplin davranışları nedeniyle çocuklarda güvensizlik ya da ciddiyetsizlik meydana gelebilmektedir. Bu durumu gidermenin yolu ise istikrarlı bir biçimde itidalli bir hoşgörü ve disiplin anlayışı geliştirerek, kuralları uygulamaktır (Apaydın, 2001, s. 333). Böylelikle çocuklar yanlış bir davranışta bulunsalar dahi doğrunun ne olduğunu bildikleri için olumlu davranışlarını geliştirmeye eğilimli olacaklardır.

Ancak disiplin anlayışında baskıcı ve aşırı otoriter bir tutum geliştirmek çocukların istenilenin aksine davranış geliştirmelerine neden olabilmektedir. Gürler (2017, s. 43), anne-baba tutumlarının çocukların benlik algısına etkisini konu alan araştırmasında, baskıcı ve otoriter ailelere sahip çocukların benlik saygısının düşük olduğunu tespit etmiştir. Benlik saygısının düşük oluşu ise özgüven eksikliğini ve davranış problemlerini beraber getirmektedir. Bu nedenle disiplin anlayışında ölçülü olmak, din eğitiminde önemli bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır.

1.4. Babanın Çocuğun Eğitimindeki Yeri ve Önemi

Bu başlık altında çocuğun, genelde eğitimi özelde ise din eğitimi sürecinde babanın yeri ve önemi üzerinde durulacaktır.

1.4.1. Eğitimde Babanın Yeri ve Önemi

Çocuklar, yetişkinlerden farklı olarak muhakeme yeteneğinden yoksun olmanın yanı sıra önemli olanın ne olduğu ile ilgili duygu ve düşüncelerini de düzenlemekten acizdirler. Bu nedenle karşılaştıkları düşüncelerle ya da olaylarla ilgili yetişkinlerin yardımına ihtiyaç duymaktadırlar (Filliozat, 2016, s. 33). Dolayısıyla çocuğun bu konuda yardım alabileceği öncelikli kişiler anne ve babalardır. Çocuğun hayatında en önemli unsur anne olarak görülse de hazırlanan bir rapor, babaların da bu konuda oldukça önemli olduğunu ortaya koymuştur (McKeown, 2001, s. 3).

Babanın çocuğun hayatındaki yeri, çocuk anne karnındayken başlamaktadır. Baba, çocuğunu taşıyan eşine uygun bir gebelik ortamı sunarak ve onu olumsuz koşullardan koruyarak ilk babalık sorumluluklarını yerine getirmektedir (Yavuzer, 1989, s. 18). Freud'a göre anne-bebek arasındaki bağ, çocukların sosyal ilişkilerini ve karakterini şekillendirirken baba-çocuk ilişkisinin çocuk üzerindeki etkileri daha sonraki dönemlerde kendini hissettirmektedir (Tezel Şahin & Özbey, 2007, s. 40). Çocuğun baba ile bağ oluşturabilmesinin yolu ise anne-baba arasındaki iletişimden geçmektedir. Güller (2015, s. 18) yaptığı araştırmada, anne ve baba arasındaki ilişki biçimi ile çocuk-baba ilişkisi arasında anlamlı bağlantılar ortaya koymuştur. Dolayısıyla babanın çocuğu ile güvenli bağlanmasının temel koşulu, çocuğunun annesi ile olumlu ilişkiler geliştirmektir.

Baba ile güvenli bağlanmak çocuğun hayatına birçok açıdan katkı sağlamaktadır. Biller, dışa dönük, uyumlu ve araştırmacı çocuklar üzerinde yaptığı inceleme sonucunda baba ile çocuğun arasında çocuğun bu olumlu özelliklerini destekler biçimde bir bağ olduğunu ortaya koymuştur (bkz Soysal, Bodur, İşeri, & Şenol, 2005, s. 93). Babaların çocuklarıyla güvenli bağ oluşturmaları, onların sosyal hayatta daha uyumlu ve cesur olmalarının önünü açmaktadır.

Baba ve çocuk arasındaki bağın bir diğer etki alanı ise eğitimidir. Çocuğun eğitimi denildiğinde akla ilk gelen anne olsa da baba-çocuk ilişkisinin anne-çocuk ilişkisine kıyasla farklılık gösterdiği görülmektedir. Bu farklılığın nedeni ise babanın, anneye göre toplum ve aile rollerinin farklı olmasıdır (Uzun, Simsar, & Karaca, 2019, s. 5). Toplumda var olan yaygın görüşe göre anne çocuğun ilişkisi, çocuğun temel bakımı ile ilgili tüm deneyimleri içerirken, baba-çocuk ilişkisi imkân sağlama,

koruma, yönlendirme gibi işlevlerden meydana gelir. Ayrıca babanın aile içerisinde sergilediği baba imajının, çocuğu bilişsel ve psikolojik olarak etkilediği görülmüştür (Lansky, 1989, s. 29). Ergenlik dönemindeki çocuklar üzerinde yapılan bir çalışma, çocukların annelerinden ziyade babalarının kendilerini özerkliğe teşvik ettiklerini ortaya koymuştur (Gallagher & Kenny, 2002, s. 217). Babası tarafından özerkleştirilen çocukların özgüven ve sosyal gelişimleri de olumlu yönde gelişmektedir. Bu da eğitim hayatlarına olumlu bir biçimde yansımaktadır.

Yapılan bir araştırmada, babanın çocuğun ilk zamanlarındaki davranış biçimlerinin çocuğun zihinsel işlevlerini etkilediği sonucuna varılmıştır (Greg, Gay, & Matheny, 1993, s. 214). Wang ve çalışma arkadaşları tarafından Çin’de yaşayan çocuklar ve babaları üzerinde yapılan bir başka araştırmada ise baba ilgisi ve desteği ile çocuğun bilişsel, sosyal, dil yetenekleri ve duygusal becerileri arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırma sonucunda baba ilgisi ve desteğinin çocuğun gelişim alanlarından mutlaka birini olumlu yönde etkilediği tespit edilmiştir (Wang, Li, Dill, Zhang, & Rozelle, 2021, s. 755). Ayrıca babası tarafından ilgi ve sevgi gören çocukların kaygı düzeylerinin azaldığı da belirlenmiştir (Semiz, 2022, s. 108).

Çocukluk dönemi gelişim alanlarında oldukça etkili olan baba, çocukların eğitim hayatlarında da doğrudan etkili olmaktadır. Kendisiyle ve çevresiyle barışık çocuklar okul hayatlarında da arkadaşları ve öğretmenleriyle uyumlu bir eğitim süreci geçirmektedir. Babaları tarafından ilgi ve destek gören çocuklar kaygı düzeylerini kontrol edebildikleri için psikolojik olarak da eğitim süreçlerini yönetebilmektedirler. Dolayısıyla çocuğun eğitim sürecinde baba oldukça önemli bir belirleyicidir. Buradan yola çıkılarak MEB tarafından 2022 yılında “Aile Okulu” projesi için çalışmalar başlatılmıştır. Bu proje kapsamında, annelerin yanında babaların da çocukların gelişim süreçlerindeki etkileri göz önünde bulundurulmuş ve babalara da çocuklarına karşı nasıl bir tutum içerisinde olmaları gerektiğini içeren çok sayıda konu, alanında uzman akademisyenler tarafından organize edilen eğitimlerle anlatılmıştır (MEB, 2022).

1.4.2. Din Eğitiminde Babanın Yeri ve Önemi

Din eğitimi, bireyde bilinçli ya da bilinçsiz olarak meydana gelen inanç, bilgi, beceri, tutum ve davranışları kapsamaktadır. Birey farkında olarak ya da olmayarak, rastgele bir biçimde dinî davranış değişikliği geliştirebilmektedir (Nazıroğlu, 2020, s.

22). Kişinin yetişkinlik dönemindeki dinî inanç ve tutumlarının temelleri ise çocukluk döneminde atılmaktadır. Dolayısıyla çocuğa doğru bir din eğitimi verildiğinde sağlıklı bir dinî kimlik inşası oluşabileceği gibi baskıcı ve yanlış bir din eğitimi yaklaşımı çocuğu dinden uzaklaştırabilmektedir (Köylü, 2004, s. 137). Gazali de çocuğun dünyaya gelişinden itibaren saf, temiz olduğunu ve her türlü öğretiyi kabul ettiği için iyilik görürse iyi, kötülük görürse kötü olacağını vurgulamaktadır (İmam Gazali, 1975, s. 165). Bu nedenle bireyin din eğitimi konusunda ilk muhataplarının din eğitimi tutumu, dinî kimlik oluşumunda oldukça önemlidir.

Özkan'ın (2011, s. 107) yaptığı araştırmaya göre çocuğun gelişim sürecinde en önemli etkiyi ebeveyn davranışlarının oluşturduğu, bu davranışların doğrudan çocuğa yansıdığı ve onun dinî yaşantısına olumlu yönde katkıda bulunduğu ortaya konulmuştur. Dolayısıyla bireyin dinî kimliğinin temelini ailede atıldığını söylemek mümkündür. Buradan hareketle, bireyin din eğitimi sürecinde ihtiyaç duyduğu en önemli etken, uygun bir aile çevresi ve kişiye model olabilecek anne-babadır (Ay, 1994, s. 163). Köylü'nün çalışmasında aktardığı Heller'in çocukların tanrı algısı üzerine yaptığı araştırmasının sonucuna göre, anne- baba arasındaki ilişki ve aile ortamı, çocukların tanrı tasavvurlarını şekillendirmesinde dahi etkili olmaktadır (Köylü, 2004, s. 145). Hz. Muhammed, "Her doğan fitrat üzere doğar. Sonra annesi ve babası onu Yahudi, Hristiyan ve Mecusi yapar." (Buhari, Cenaiz, 92) hadisiyle ailenin çocuğun din eğitiminde ne kadar önemli bir rol oynadığını ortaya koymaktadır.

Kur'an'da ailenin korunması ile ilgili şöyle bir ayet yer almaktadır: "Ey iman edenler! Kendinizi ve ailenizi yakıtı insanlar ve taşlar olan ateşten koruyun." (et-Tahrîm, 66/6). Gazali, ayette ifade edilen çocukları cehennemden korumanın yolunun onlara güzel ahlâk ve kusursuz bir kişilik kazandırmaktan geçtiğini söylemektedir. Ebeveynlerin, çocuklarını güçlü, farkındalığı yüksek, samimi bir imanla donatarak, onlara Allah'a itaat ve ibadeti sevdiren, onları malayani zevklerin ve kötü alışkanlıkların esiri olmaktan sakındırarak ateşten koruyabileceklerini belirtmektedir (İmam Gazali, 1975, s. 165).

Vergote, çocuğun 3 yaşından sonra dinî bir korku ve saygıyla dine ilgi duyduğunu söylemektedir. Bu korku ile beraber olan saygı duygusu ebeveynin, bilhassa babanın imajının arkasında akseden tanrı imajı gerçeği ile kuvvetlenir.

Çocukların bakış açılarında tanrı, tıpkı baba gibi tüm gücü ve bilgisi ile her şeye vakıf olmaktadır (Vergote, 1978, s. 318). İlerleyen yaşlarda bu durum değişiklik gösterse de çocukluğun bu döneminde baba imajı tanrı imajı ile eş değer görülmekte ve çocuğun ilk dinî duygularını şekillendirmektedir (Oruç, 2010, s. 91).

İslam dininde ve İslam eğitim geleneğinde çocuğun eğitiminden öncelikli olarak baba sorumlu tutulmaktadır. (Kabisi, 1966, s. 30). Hz. Muhammed, çocuk sahibi olan babalara bu konuda önemli tavsiyelerde bulunmuştur. Örneğin; “Bir baba çocuğuna güzel ahlâktan daha iyi bir şey hediye etmez.” (Tirmizî, Birr, 33) hadisiyle babaların, çocuklarına her şeyden önce eğitim vermelerinin gerekliliğini vurgulamaktadır. İbn Kayyim da babaların çocuklarının eğitim sürecinde oldukça etkili olduklarını ifade etmektedir. O’na göre baba olan kişinin dinî vecibeleri terk ederek Allah’a karşı sorumluluklarını yerine getirmemesi ve ilahi buyruklardan yüz çevirmesi, çocuğunun ahlâkına ve eğitimine de zarar vermektedir. Babanın, kendi dinî kimliğine sahip çıktıktan sonra çocuğunu takip ederek, onu olası yanlışlardan çevirebileceğini ifade etmiştir (İbn-i Kayyim el-Cezviyye, 2018, s. 284). Bu nedenle baba çocuğunun din eğitimi için üzerine düşen sorumlulukları yerine getirmeli ve bu amaçla çıkmış olduğu yolda imkânları dâhilinde masraftan da kaçınmamalıdır (Kabisi, 1966, s. 30). Buradan hareketle, DİB Din Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanan “Baba Okulu” seminerleri, 2023 yılı itibariyle uygulanmaya başlanmıştır. Seminerin içeriğini, çalışmamızın da ana temasını oluşturan Kur’an’daki baba örnekleri ve babaların çocuklarına yaklaşımları oluşturmaktadır (DİBDHGM, 2023).

1.5. Kıssalarda Yer Alan Çocuk Tipolojileri

Kur’an’da yer alan kıssalarda çocuklar, ebeveynlerine karşı itaatkâr veya isyankâr bir tutum sergilemişlerdir. Yapılan bir araştırmada, çocuğun kişiliğinin din eğitim sürecinde önemli bir etken olduğu sonucuna varılmıştır (Turan, 2009, s. 198). Bu sebeple babanın çocuğun din eğitimindeki etkilerini daha iyi aktarabilmek için bu başlık altında iki çocuk tipolojisinin özelliklerine yer verilecektir.

1.5.1. İtaatkâr Çocuk

Kıssalarda yer alan çocuk tipolojilerinin ilki itaatkâr çocuktur. İtaatkâr kelimesi sözlükte söz dinleyen, boyun eğen ve buyruğa uyan anlamlarına

gelmektedir (TDK Güncel Sözlük). Ebeveynlerin, ideal çocuk tipi olarak gördükleri itaatkâr çocuk, uyumlu olma, dindarlık ve vatanseverlik değerleriyle ilişkilendirilmektedir (Meydan, Hasanov, & Dikmen, 2015). Turan (2009, s. 198), kişilik özellikleri ve dinsel eğilimler üzerine yapmış olduğu doktora çalışmasında, kişiliğin, öz-disiplin ve uyumluluk özelliklerinin, dindarlık üzerinde etkili olduğu bulgusuna varmıştır.

Peygamberlerin çocuklarının karakter özellikleri, onların itaatkâr evlat olmalarında etkili olmuştur. Kur'an, Hz. İbrâhîm'in oğlu Hz. İsmâil'den bahsederken O'nun yumuşak huylu ve iyi biri olduğunu ifade etmektedir (bkz es-Sâffât, 37/101). Yine Hz. Zekeriyya'nın oğlu Hz. Yahya için de anne ve babasına iyi davranan itaatkâr bir evlat olduğu vurgulanmıştır (Meryem, 19/14). Hz. Âdem kıssasına bakıldığında da Hz. Âdem'in oğlu Habil'in kardeşi Kabil'e nazaran daha yumuşak ve iyi bir kişiliğe sahip olduğu dolaylı olarak ifade edilmiştir. Kur'an'da, bahsi geçen çocukların babaları ile ilişkilerine bakıldığında da babalarına karşı itaatkâr oldukları, dini konularda uyumlu davrandıkları ve dindar bireyler olarak yaşamlarını sürdürdükleri ifade edilmiştir (Yûsuf, 12/24). Dolayısıyla itaatkâr çocuk tipolojisi Kur'an'da takdir edilen ve övülen bir tutum olarak karşımıza çıkmaktadır.

1.5.2. İsyankâr Çocuk

İsyankâr çocuk tipolojisi, psikolojideki Karşıt Olma Karşı Gelme Bozukluğu (KOKGB) ile eşleştirilebilir. Buradan hareketle isyankâr tutum, tekrarlanan olumsuzluk, kurallara uymama ve düşmanca tavır sergileme olarak tanımlanmaktadır (Özen, 2010, s. 3). Greenspan ve Salmon'a (2020, s. 184) göre asi/isyankâr çocuk tipi zor çocuk tiplerinden birisidir. Tek etken olmasa da anne babanın yanlış tutumları, çocuğun isyankâr davranışlarına neden olabilmektedir. Örneğin; baskıcı-otoriter ebeveynlerin çocukları, yaşadıkları baskı ve stres sonucunda isyankâr tutum sergileyebilmektedirler (Başkurt, 2012, s. 126). Ya da anne baba arasında yaşanan çatışmalar çocukları isyankâr davranışlar sergilemeye itebilmektedir (Güller, 2015, s. 17).

Allah, Kur'an'da çocuğun anne-babasına karşı itaatkâr olmasını, ancak anne-babası çocuğu Allah'a iman etmekten alıkoyarlarsa onlara karşı itaat etmemelerini açıkça ifade etmiştir (Ankebût, 29/12). Bunun dışında isyan davranışı doğru bir tutum olarak görülmemektedir. Kur'an'da isyankâr çocuğa ilk örnek, Hz. Âdem'in

oğlu Kabil'dir. Kabil'in isyan davranışını tetikleyen kardeş kıskançlığı, Hz. Yakûb'un oğullarının da babalarına ve Allah'a karşı isyan etmelerine neden olmuştur. Allah, isyan eden Kabil'in, mahvolup giden ve pişmanlığa düşen biri olduğunu ifade etmiştir (el-Mâide, 5/30,31). Bunun yanında Hz. Yakûb'un isyankâr oğulları için Kur'an'da "sinsice plan kuran kişiler" ifadesi kullanılmıştır (Yûsuf, 12/102). Hz. Nûh'un isyan eden oğlu içinse artık Hz. Nûh'un ailesinden olmadığı bildirilmiştir (Hûd, 11/46). Dolayısıyla Allah, Kur'an'da isyankâr çocuk tipolojisinin olumsuz bir tutum olduğunu ve bu tipolojiyi sergileyen çocukların da sonlarının iyi olmadığını açıkça ifade etmiştir.

1.6. İlgili Literatür

Çalışmamızın bu kısmı, genelde eğitimde, özelde ise din eğitiminde baba-çocuk ilişkisini, peygamberlerin babalık tutumlarını ve babanın çocuğun eğitim sürecine etkilerini konu alan tezlerin incelemesinden oluşmaktadır. Farklı disiplinler tarafından ele alınan eğitimde baba çocuk ilişkisi, yapmış olduğumuz çalışmanın da ana konusunu oluşturduğu için, konu ile ilgili yapılan çalışmaların incelenmesinin araştırmamıza katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Ivet Albukrek (2002) yüksek lisans tezinde, babanın çocuğuna karşı tutumu ve çocuğun benlik algısı arasındaki ilişkiyi konu almış ve araştırmasında nicel araştırma yöntemlerinden ilişkisel tarama modelini kullanmıştır. Araştırmanın örneklemini, İstanbul ilinin Avrupa Yakasında yer alan 4 ilçeden rastgele seçilen 4 özel ilköğretim okulunun 3 ve 4. sınıflarında öğrenim görmekte olan öğrenci ve onların anne-babalarından ve onların velileri oluşturmuştur. Albukrek, araştırmanın sonucuna göre ise çocuğun gözünde babanın davranışlarında olumsuzluk var olduğunda ya da başka bir deyişle çocuk davranışı olumsuz algıladığında, çocuğun benlik kavramının bu durumdan olumsuz etkilendiğini tespit etmiştir. Araştırmacı, bulgusundan hareketle benlik algısı olumsuz olan çocukların topluma sağlıklı yetişkinler olarak katılabileceklerini söylemiştir. Albukrek, çalışmasının öneri kısmında, bu durumun önlenmesi için babaların her türlü basın ve yayın kuruluşlarından faydalanarak babalık rolleri konusunda bilinçli olmaları gerektiğini vurgulamıştır.

Dilek Ünal (2008), çocuğun din eğitiminde ebeveynin rollerini konu alan yüksek lisans tezinde çocuğun dinî gelişim süreçlerine ana-babanın davranışlarının

nasıl ve ne derece etkili olduğunu, çocuğun din eğitiminde ideal ana-baba rollerinin ne olduğunu ortaya koymayı amaçlamaktadır. Çalışmasının evrenini Bilecik il merkezi ve ilçelerindeki anne-babalar ve örneklemi ise bunlar arasından rastlantısal olarak seçilen 203 kişi oluşturmuştur. Anketi, yüz yüze görüşme, postalama ve telefonla olmak üzere üç ayrı şekilde tamamlamıştır. Ünal, araştırma sonucunda, eşler arasındaki uyum-uyumsuzluk, ailenin çocuklarıyla vakit geçirmesi, anne-babanın kötü sözler kullanması, anne-babanın ibadet durumu, anne-babanın çocuğa din eğitimi sunması ve çocuğu bu konuda teşvik etmesi gibi bağımsız değişkenlerle çocuğun uygulaması arasında olumlu bir ilişkinin var olduğunu tespit etmiştir.

Necla Öztürk (2010) yüksek lisans tezinde ise Kur'an-ı Kerim'de baba kavramı ve din eğitiminde baba-çocuk ilişkisini incelemiştir. Çalışmasında, çocuğun eğitim sürecinde babanın önemini ortaya koymayı amaçlamıştır. Öztürk, çalışmasının ilk kısmında baba ve çocuk ile ilgili kavram açıklamaları üzerinde dururken, ikinci bölümde İslam kaynaklarından hareketle baba ve çocuk ilişkisini değerlendirmiştir. Üçüncü bölümde ise din eğitiminde baba ve çocuk ilişkisi ile ilgili bulgulara yer vermiştir. Öztürk, araştırmasının sonucunda, kendisine emanet edilen çocuğun eğitiminden sorumlu olan babanın her hâl ve hareketinin çocuğun din eğitimi sürecine etki ettiği için davranışlarına dikkat etmesinin, evladın da babaya karşı bir takım sorumluluklarını yerine getirmesinin gerekliliğini ortaya koymuştur. Araştırmacı, yapmış olduğu çalışma ile çocukların dinî ve ahlâki gelişimlerinin yanı sıra toplum ahlâkının da yükselmesinde önemli bir rolü olan baba figürünün değerinin ön plana çıktığını ifade etmektedir.

Fatih Özkan (2011) çocuğun din eğitiminde anne-babanın etkisini konu aldığı yüksek lisans tezinde, anne-babanın dinî inanç ve tutumlarının çocuğun dinî gelişimlerinin şekillenmesindeki etkisinin incelenmesini ve bu etkinin düzeyinin tespit edilmesini amaçlamaktadır. Araştırmasının örneklemi, Diyarbakır'ın dört merkez ilçesindeki sekiz ilköğretim okulunun 3. sınıf öğrencileri oluşturmuştur. Bu okullardaki öğrencilerin ortak özelliklerinin ise DKAB dersi almamış olmaları olduğunu belirtmiştir. Özkan, araştırmasının bulgularınıysa şu şekilde ifade etmiştir: "Yapılan anket çalışmasına göre, öğrencilerin dinî bilgilerini aldıkları kişilerle ilgili yaptıkları sıralamada yer alan kişilere bakıldığında, %76,1'lik oranla birinci sırada annenin, %65,4'lük oranla ikinci sırada babanın, %45,2'lik oranla üçüncü sırada

camii imamının, %44'lük oranla dördüncü sırada dede veya ninenin, %27,3'lük oranla beşinci sırada diğer akrabaların, %22,5'lik oranla altıncı sırada komşuların, %18,4'lük oranla yedinci sırada arkadaşların ve %17,4'lük oranla sekizinci ve son sırada burada sayılmayan diğer kişilerin olduğu anlaşılmaktadır.” Özkan, araştırmasının sonucunda ise babaların, çocuklara din eğitimi verme noktasında annelerden geride kaldığını ortaya koymuştur.

Şenil Ünlü Çetin (2015), doktora çalışmasında erken çocukluk döneminde babanın çocuğun günlük hayatına katılımının çocuğa etkisini araştırmıştır. Çetin, çalışmasında 50-72 aylık çocukların babalarının ilgilerine yönelik algılarını anlamayı ve çocukların baba ilgisine yönelik algılarını anne ve babalarının algıları ile karşılaştırmayı amaçlamıştır. Çalışmaya 50-72 aylık 40 çocuk, bu çocukların 17 tanesinin anne ve babası katılmıştır. Çalışmasındaki verileri, yarı yapılandırılmış formlar kullanılarak gerçekleştirilen görüşmeler yolu ile elde etmiştir. Çetin, araştırmasının sonucunda, çocukların baba ilgisine yönelik algılarının babaların gözlemlenebilir davranışları tarafından şekillendiğini tespit etmiştir. Ayrıca, çalışmaya katılan çocukların çok büyük bir kısmının, babalarının ilgilerini orta düzeyde algıladıklarını tespit etmiştir. Yine, çocukların çoğunluğunun babanın ilgi düzeyini, ailedeki diğer bireylerin ilgi düzeyinden düşük düzeyde algıladıklarını da gözlemlenmiştir.

Çalışmasında, Kur'an kıssalarında peygamberlerin oğul, eş ve baba rollerini inceleyen Gül (2019), amacını şu şekilde açıklamıştır: “Bu çalışma erkek kimliğinin farklı rollerini peygamberlerin nasıl taşıdıklarına odaklanmıştır. Böylece Kur'an rehberliğinde bu konunun ele alınması hedeflenmiştir.” Çalışmada, Kur'an'da hem eş, hem baba olarak anılan Hz. Âdem, Hz. Nûh, Hz. İbrâhîm ve Hz. Muhammed'e yer vermiştir. Üçüncü bölümde peygamber baba ve peygamber oğul/oğulların ilişkisini ele almış, bahsi geçen oğulların (Hz. İsmâil, Hz. İshak, Hz. Yûsuf, Hz. Süleyman) babalık rollerine ise yer vermemiştir. Sadece Hz. İshak'ın baba rolü ile ilgili olarak ayetlere, az sayıda olsa da çalışmasının ikinci bölümünde yer vermiştir. Gül, yapmış olduğu araştırma sonucunda, kavmine karşı bir baba şefkatiyle yaklaşan peygamberlerin, çocuklarına karşı da iyi birer baba olduğu, onlara da aynı merhamet ve şefkat duygusu içerisinde muamelede bulunduğunu tespit etmiştir.

Temel İslam bilimleri anabilim dalında yüksek lisans tezini tamamlamış olan Ayşe Büyükbayram (2021), peygamberlerin aile hayatına ve aileleri ile yaşadıkları imtihanlara değinmiştir. Araştırmacı, çalışmasının temel amacının, günümüzde aileleri ile ilgili sıkıntılar yaşayan bireylerin, peygamberlerin aile hayatlarındaki sorunlara karşı sergiledikleri tutumları örnek alıp ona göre davranmalarını sağlamak olduğunu belirtmiştir. Bu kapsamda çalışmasında, Kur'an'da aileleriyle imtihan olan peygamberlerden Hz. Âdem, Hz. Nûh, Hz. İbrâhîm, Hz. İsmail, Hz. Lût, Hz. Yakûb, Hz. Yûsuf, Hz. Eyyub, Hz. Şuayb, Hz. Süleyman ve Hz. Muhammed'in aileleriyle olan imtihanlarını konu alan ayetleri işlemiştir. İlk bölümde, bahsi geçen peygamberlerin kıssalarına yer veren Büyükbayram, ikinci bölümde peygamberlerin aileleri ile nasıl imtihan olduklarını açıklamıştır. Araştırmanın sonunda ise insanların imtihan sonucunda ya Allah'a olan bağlılıklarının arttığını ya da isyan edip iman dairesinden çıktıklarını ifade etmiştir. Ancak, insanların ne olursa olsun imtihanlar karşısında sabırlı olup Allah'a dua ederek hem dünya hem de ahiret hayatlarını kazanmalarını önermektedir.

Kip (2021) yüksek lisans tezinde, Kur'an'da peygamberlerin babalık rollerine değinmiş ve kavimlerine tebliğ görevi için gönderilen peygamberlerin, çocuklarının bilişsel, sosyal, duygusal ve cinsel kimliklerinin gelişimi esnasında sergiledikleri babalık rollerinin nasıl etkisi olduğunu ortaya koymayı amaçlamıştır. Bu amaç doğrultusunda baba olan peygamberlerden, Hz. Âdem, Hz. Nûh, Hz. İbrâhîm, Hz. Yakûb, Hz. Şuayb, Hz. Lokmân ve Hz. Muhammed'in babalık rollerini ele almıştır. Kip, araştırmanın sonucunda peygamberlerin çocuklarının yetiştirme süreçlerinde etkin rol oynadıkları, her peygamberin belli konularda öne çıkarak çocuklarına babalık yaptıklarını belirtmiştir. Kip, bugün çocuk yetiştirme cesareti gösteremeyen ya da çocuk sahibi olan babaların babalık rollerinde peygamberleri örnek almalarının gereklilik olduğunu da öne sürmüştür.

Selahattin Semiz (2022), eğitim bilimleri anabilim dalında tamamladığı doktora tezinde, okul öncesi dönem çocuklarının sosyal davranışlarının baba katılımı ve baba ile ilgili değişkenler temelinde incelenmesini konu almıştır. Semiz, çalışmasının amacını, okul öncesi dönem çocuklarının sosyal davranışlarının baba katılımı ve baba-çocuk ilişkisi, babanın karakteri, gelir düzeyi, evlilik ilişkisi ve babalık rolü algısı bağlamında incelenmesi olarak ifade etmiştir. Semiz'in

araştırmasının çalışma grubunu Türkiye’de yaşayan 3-6 yaş aralığında çocuğu olan 504 baba oluşturmıştır. Semiz, baba-çocuk ilişkisinin ve evlilik kalitesinin; baba katılımı ve çocuğun sosyal yetkinlik ve davranış problemleri arasındaki ilişkide anlamlı bir aracılık rolü gösterdiğini ortaya koymuştur. Ayrıca baba katılımının, babanın kişiliği ve babalık rolü algısının çocuğun sosyal yetkinlik ve davranış problemleri arasında anlamlı bir aracılık rolü üstlendiği de elde ettiği bulgular arasındadır. Semiz, son olarak araştırmasında, gelir düzeyi, baba katılımı ve çocukların kaygı, geri çekilme düzeyleri arasındaki ilişkide anlamlı bir düzenleyicilik etkisi gösterdiği sonucuna varmıştır.

Merve Baykal (2022), klinik psikoloji alanındaki yüksek lisans tezinde, babaların çocukları ile olan ilişkilerinde ortaya çıkan öfke ve şefkat duygularının babalık deneyimleri üzerinden yorumlayıcı fenomenolojik analizi üzerinde çalışmıştır. Çalışmanın amacının, babaların çocukları ile olan ilişkilerinde ortaya çıkan öfke ve şefkat duygularını, babaların öznel babalık deneyimleri aracılığıyla incelemek olduğunu belirtmiştir. Amaçlı örnekleme yoluyla, çalışmasını altı erkek katılımcı ile yürütmüştür. Altı katılımcının her biri ile yarı yapılandırılmış ve yüz yüze görüşmeler yapmış, sonrasında görüşmeleri “Yorumlayıcı Fenomenolojik Analiz” ile analiz etmiştir. Baykal, araştırma sonucundaki bulgularını ise şöyle ifade etmiştir: “Çocuklarına karşı hissettikleri öfke duygusunu deneyimlerken, öfkenin, korumacılıktan, üzüntü duygusundan ve ısrardan köken aldığı, seslerini yükselterek öfkelerini ifade ettikleri, öfke sonrası suçluluk ve pişmanlık yaşadıkları ve öfkeleriyle başa çıkmak için de kendinî sakinleştirme, profesyonel destek, sosyal çevre desteği, uzaklaşma ve kaçınmayı kullandıkları bulunmuştur.” Baykal, araştırmadan edindiği bulgular çerçevesinde babaların, çocuklarına karşı hissettikleri şefkat duygusu deneyiminin ve şefkatin, sevgilerini göstermenin bir ifadesi olduğunu ve öz eleştirinin bir uzantısı olarak öz şefkati içerdiği sonucuna varmıştır.

Özlem Kutluana (2022), eğitim bilimleri anabilim dalında yayınladığı yüksek lisans tezinde, 4-6 yaş okulöncesi dönemde çocuğu bulunan babaların yaşam boyu öğrenme motivasyonu konusunu babalık rolü algıları açısından incelemiştir. Kutluana, çalışmayı babaların çocuklarının eğitimine katkısını, sorun ve çözüm önerilerini değerlendirmek amacıyla yapmıştır. Araştırmasında nicel ve nitel yöntemlerin birlikte kullandığı karma yöntem desenlerinden eşzamanlı üçgenleme

deseni kullanmıştır. Araştırmasının evrenini 2020-2021 eğitim öğretim yılında Karadeniz’de bir il merkezinde çocuğu 4-6 yaş anaokuluna devam eden 471 baba oluşturmuştur. Ölçekleri, uygun örnekleme yöntemi ile belirlenen 393 babaya uygularken görüşme formunu ise amaçlı rastgele örnekleme yolu ile belirlenen 15 babaya uygulamıştır. Kutluana, yapmış olduğu araştırmanın sonucunda, babaların çocuğun olumsuz huy ve davranışları, öz bakım, çocuğa davranış ve beceri kazandırma, çocuğu eğitime hazırlama gibi konularla baş etmede zorluk yaşadıklarını tespit etmiştir. Bu durumun temel sebeplerinin ise babaların zor çalışma şartları, çocukları için yeterli zaman bulamamaları, babaların kendi tutumlarından kaynaklanan sorunlar, babaların bilgi ve becerilerinde eksiklik ve maddi kaynaklı zorluklar olduğunu tespit etmiştir.

Özge Şahin (2023), çocuk gelişimi anabilim dalında tamamlamış olduğu yüksek lisans tezinde, babaların kendi ebeveynlerine bağlanma stilleri ile babalık rolü algılarının incelenmesini konu almıştır. Araştırmasında, 3-6 yaş arasında çocuğu olan babaların kendi ebeveynlerine bağlanma stilleri ile babalık rolü algılarının incelemek amacıyla nicel desende betimsel analiz yöntemi kullanmıştır. Araştırmasının çalışma grubunu; Ankara il merkezindeki, 3-6 yaş arası normal gelişim gösteren, okul öncesi eğitim kurumuna devam eden çocuğu olan ve çalışmaya gönüllü olarak katılmayı kabul eden 376 baba oluşturmaktadır. Şahin, yapmış olduğu çalışmada, ebeveynleriyle aktif zaman geçiren çocukların, onlarla arasındaki bağlanma üzerinde olumlu etkisi olduğu sonucuna varmıştır.

Araştırmamıza katkı sağlaması için çalışmamızın ikinci odak noktasını oluşturan, örgün din öğretiminin ilköğretim kademesindeki ders kitaplarında yer alan kıssalar, kıssaların derste kullanımı ve kıssalar ile öğrencilere verilmek istenen değerleri konu alan çalışmalar da incelenmiştir.

Asiye Yılmaz (2008) Kur’an’daki kıssaları din eğitimi açısından değerlendirdiği yüksek lisans tezinde, kıssalardan din eğitimi açısından dersler çıkarmayı ve bu kıssaların özellikle DKAB derslerinde nasıl uygulanabileceğini göstermeyi amaçlamıştır. Yılmaz, araştırmasında Kur’an’da yer alan 19 kıssayı anlatmış ve bu kıssalardan çıkarılacak dersleri açıklamıştır. Ardından bahsi geçen kıssaların DKAB dersinde nasıl kullanılacağına dair okul-sınıf içi etkinlik örnekleri vermiştir. Araştırmacı, tez çalışmasında kıssaların, çocukların problem çözme

becerilerine katkı sağladığını, çocuklara verilmek istenen değerlerin kıssalardan çıkarılan derslerle örtüşmesinden dolayı DKAB dersinde kıssaların yer almasının gerekliliğini ortaya koymuştur. Bu nedenle ders müfredatında kıssaların kullanılmasının çocukların din eğitimi sürecine faydalı olacağını ifade etmiştir.

Aybar (2008) “İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi (İDKAB) Ders Kitaplarında Kullanılan İçerik ve Etkinliklerin İnanç Öğrenme Alanı Kazanımlarının Gerçekleşmesine Katkısı (Ders Kitaplarına Dayalı İçerik Analizi)” adlı yüksek lisans tezinde, DKAB ders kitaplarındaki inanç öğretimi ile ilgili konuları, etkinlik ve içerik yönünden değerlendirerek, öğretim programında yer alan kazanımların gerçekleşip gerçekleşmediğini tespit etmeyi amaçlamıştır. Araştırmacı, çalışmasında İDKAB ders kitaplarıyla İDKAB Öğretim Programı ve Kılavuzuna dayalı içerik analizi yapmıştır. Aybar, araştırma sonucunda İDKAB ders kitaplarında kullanılan içeriklerin inanç öğrenme alanı kazanımlarının çoğunlukla kazanılmasını sağladığını, etkinliklerin ise kazanımları gerçekleştirme noktasında yetersiz kaldığını tespit etmiştir.

Karlı (2018) “Ortaokul 5-8. Sınıflar DKAB Kitaplarında Okuma Metni, Şiir ve Kıssaların Hedef Değerleri Kazandırmadaki Etkisi” adlı yüksek lisans tezinde, 2010 yılında yayınlanan DKAB Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzunda yer alan değerlerin, 2017-2018 yılında okutulan ilköğretim DKAB ders kitaplarındaki okuma metinlerini, şiir ve kıssaların değer öğretimi yaklaşımlarına göre analiz ederek yorumlamayı amaçlamıştır. Araştırmasında, nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizini kullanmış ve verilerini tablolaştırarak hedef değerlerin var olup olmadığını belirtmiştir. Karlı, araştırma sonucunda incelediği ders kitaplarındaki içeriklerin, verilmek istenen hedef değerleri başarılı bir biçimde verdiğini tespit etmiştir.

2. YÖNTEM

Bu bölüm; araştırmanın desenini, çalışma birimini, veri toplama tekniğini ve veri analizini içermektedir. Araştırma sürecinde verileri toplama tekniğini, verilerin analiz şeklini, evren ya da örneklem üzerinden saptanmaya çalışılan durumun modelini paylaşmak, yöntemin temel amacını oluşturmaktadır. Bu araştırmada, örgün din öğretiminde kullanılan peygamber kıssalarındaki baba-çocuk ilişkisi incelenmektedir. Araştırma, bireyin din eğitimi babanın yerinin peygamber kıssalarında nasıl ele alındığını ve örgün din öğretimi ders kitaplarında kullanımını inceleyen bir çalışma olduğundan nitel araştırma özelliği taşımaktadır.

Nitel araştırmalar, olayın gerçekleştiği doğal ortama duyarlıdır. Söz konusu olay, içinde bulunulan ortamın şartları, olayın nedeni ve nasılı göz önünde bulundurularak ele alınır. Ayrıca nitel araştırmaların amacı, araştırma sonucunda söz konusu olay ya da olgu hakkında gerçekçi ve betimsel bir tablo ortaya koymaktır. (Gürbüz & Şahin, 2016, s. 106). Araştırmamızda, peygamberlerin baba olarak çocuklarının din eğitimi sürecindeki yerinin içinde bulunduğu şartlar göz önüne alınarak incelenip bu doğrultuda elde edilen sonuçların, gerçekçi bir şekilde ortaya koyulabilmesi amacıyla çalışmamızda bu yöntemin kullanılması uygun görülmüştür.

2.1. Araştırma Deseni

Nitel araştırma desenlerinden biri olan durum çalışmasında temel hedef ve amaç, bir durum konusunda ayrıntılı bilgi sağlamaktır (Creswell, 2013, s. 96). Örgün din öğretiminde kullanılan peygamber kıssalarındaki baba-çocuk ilişkisini incelediğimiz çalışmamızda, detaylı bilgi elde etmek için nitel araştırma desenlerinden durum çalışması kullanılmıştır.

Nitel araştırma desenlerini incelediğimizde, bu çalışmanın amacına en uygun desenin iç içe geçmiş tek durum deseni olduğu görülmüştür. İç içe geçmiş tek durum deseninde tek bir durum içinde genellikle birden fazla alt tabaka veya birim olabilir (Yıldırım & Şimsek, 2021, s. 313). Bu araştırmada peygamber kıssaları tek bir durum olarak düşünülmüş, baba tipolojileri tema olarak belirlenmiş ve gerçeğe uygun sonuçlar elde edilmeye çalışılmıştır. Seçtiğimiz araştırma desenine göre

temalarda merkeze alınan durumun aynı olmasından dolayı temalar arasında kıyaslama yapılmamıştır. Bu bağlamda temalardan elde edilen veriler göz önünde bulundurularak araştırma durumunun bütününe ele alan sonuçlar tespit edilmeye çalışılmıştır.

2.2. Çalışma Birimi

Çalışmamızın örneklemini, örneklem çeşitlerinden olan ölçüt örneklem oluşturmaktadır. Ölçüt örneklem, önceden belirlenen birtakım önem ölçütlerine uygun olan durumların çalışılmasıdır ve nitel çalışmalarda genel olarak kullanılan bir yöntemdir (Patton, 2014, s. 238). Buna göre çalışmanın ölçütü “baba” olarak belirlenmiştir. Çalışma birimi, kıssalar ve bu kıssalar içerisinde baba-çocuk ilişkisine değinilen 7 peygamber kıssası ile sınırlandırılmıştır. Ölçüt de Kur’an- Kerim meali, tefsir kaynakları, Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) tarafından yayınlanan 5, 6, 7 ve 8. sınıf düzeyindeki DKAB ve Seçmeli Kur’an-ı Kerim ders kitaplarında yer alan kıssalarda aranmıştır.

Araştırmamızda, peygamberlerin çocuklarının din eğitiminde sergiledikleri baba tipolojilerine uygun olarak hazırlanan kontrol listesine göre 7 kıssada bulgular tablolaştırılmıştır. Çalışmamızda yararlanılan temel kaynaklar da Tablo 1 de verilmiştir.

Tablo 1. Çalışma birimini oluşturan kaynaklar

Kaynak No	Kaynak Adı
1	Hiz. Âdem, Hiz. Nûh, Hiz. İbrâhîm, Hiz. Yakûb, Hiz. Davud, Hiz. Zekeriyya ve Hiz. Lokmân Kıssaları.
2	DKAB Ders Kitabı 5. Sınıf, İsmail Erdoğan, Enver Demirpolat, Rahime Çelik, Gözde Etik Acar, Mehmet Önal, Ankara, 2023, Lisans Yayınları.
3	DKAB Ders Kitabı 6. Sınıf, Safiye Özdemir, Ankara, 2023, Dörtel Yayıncılık.
4	DKAB Ders Kitabı 7. Sınıf, Selahattin Çamyar, Hacer Yıldız, Ankara, 2023, Gün Yayınları.
5	DKAB Ders Kitabı 8. Sınıf, Fikri Özdemir, Selahattin Çamyar, Ankara, 2023, Ankakuşu Yayınları.
6	Kur’an-ı Kerim Ders Kitabı 5. Sınıf, Mehmet Akgül, Ahmet Yapıcı, Ekrem Özbay, Hadi Gündür, Ankara, 2023, Ata Ders Kitapları Yayıncılık.
7	Kur’an-ı Kerim Ders Kitabı 6. Sınıf, Bekir Pınarbaşı, Ankara, 2023, Anka Yayınları.
8	Kur’an-ı Kerim Ders Kitabı 7. Sınıf, Osman Egin, Ankara, 2023, Semih Ofset Yayınları.
9	Kur’an-ı Kerim Ders Kitabı 8. Sınıf, Ali Rıza Soydar, Ankara, 2023, Ada Matbaacılık.

2.3. Veri Toplama Tekniği

Çalışmamızda veri toplama tekniği olarak nitel veri toplama tekniklerinden doküman incelemesi esas alınmıştır.

Doküman incelemesi, geçmişteki olguların yer aldığı yazılı kaynakları dikkate alarak çalışma oluşturabilme imkânı tanır (Gürbüz & Şahin, 2016, s. 190). Çalışmamızın temel veri kaynağı, ilköğretim kademesi DKAB ile Seçmeli Kur'an-ı Kerim ders kitaplarında yer alan peygamber kıssaları olduğundan veri toplama tekniği olarak doküman incelemesi kullanılmıştır. Bu kıssaların içerisinde baba-çocuk ilişkisine yer veren peygamber kıssaları doküman inceleme tekniği ile belirlenmiş ve gerekli okumalar yapılmıştır.

2.4. Veri Toplama Aracı

Bu çalışmada veri toplama aracı olarak, peygamber kıssaları içerisinde baba-çocuk ilişkisine yer verilen 7 kıssadan çıkarılan temalarla hazırlanan kontrol listesi kullanılmıştır. Kontrol listesi, peygamberlerin baba tipolojilerinin, çocuk tipolojilerine göre nasıl sergilendiği üzerine hazırlanmıştır. Kontrol listesi hazırlandıktan sonra uzmanların görüşleri alınmış ve ardından liste tamamlanmıştır. Çalışma, uzmanlar tarafından onaylanmış kontrol listeleri üzerinden şekillenmiştir. Çalışmamızda kullandığımız kontrol listesi Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2. Kontrol listesi

TEMA	İÇERİK	KISSALARDA ÇOCUK TİPOLOJİLERİ		HZ. ÂDEM KISSASI	HZ. NÜH KISSASI	HZ. İBRÂHÎM KISSASI	HZ. YAKÛB KISSASI	HZ. DAVUD KISSASI	HZ. LOKMÂN KISSASI	HZ. ZEKERİYÂ KISSASI
		İSYANKÂR ÇOCUK	İTAATKÂR ÇOCUK							
1. Öğüt Veren Baba	1. Yol Göstermek									
	2. Kötü Davranışlardan Sakındırmak									
	3. Sır Tutmak									
	4. Yanlışta Israr Etmemek									
2. Dua Eden Baba	1. Sevdiklerini Korumak									

Tablo 2. Kontrol listesi (Devamı)

	2. İyi dilekte Bulunmak 3. Zorluklarla Mücadele
3. Bilgi Veren Baba	1. Tecrübe Paylaşımı 2. Aile İşbirliği
4. Değer Veren Baba	1. Çocuk İsteği 2. Sorumluluk Bilinci 3. Saygı Duymak 4. Olumlu İletişim Dili
5. Sabreden Baba	1. Teslim Olma 2. Zorluklar Karşısında Sabretme 3. Güven
6. Disiplinli Baba	1. Özdenetim 2. Tutarlı Davranmak 3. Sözünü Tutmak 4. Kurallara Uymak

2.5. Verilerin Analizi

Çalışmamızda yer alan verilerin analizinde, içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Bütün olan konuyu kategorilere ayırarak incelemenin, veri analizi sürecini kolaylaştırıp anlaşılır ve gerçekçi sonuçlar elde edilebileceği öngörüldüğü için bu yöntem kullanılmıştır. İçerik analizi, hacimli olan nitel materyali alarak temel tutarlılıkları ve anlamları belirlemeye yönelik herhangi bir nitel veriye indirgeme ve anlamlandırma çabası girişimlerini ifade etmek için kullanılır (Patton, 2014, s. 453). Buradan hareketle, biz de araştırmamıza konu olan peygamber kıssalarını, içerisinden baba-çocuk ilişkisini baz alan 7 peygamber kıssasına indirdik.

İçerik analizi yöntemi ile bulunan temel anlamlara tema denir (Patton, 2014, s. 453). Bu çalışmanın temalarını, örgün eğitim ders kitaplarında yer alan peygamber

kıssalarındaki öğüt veren baba, bilgi veren baba, dua eden baba, disiplinli baba, sabreden baba ve değer veren baba tiyolojileri oluşturmaktadır. Temalar, tezin çalışma grubunu oluşturan Hz. Âdem, Hz. Nûh, Hz. İbrâhîm, Hz. Yakûb, Hz. Davud, Hz. Zekerîyya ve Hz. Lokmân kıssaları incelenerek belirlenmiştir. Belirlenen bu kıssalar üzerine Kur'an-ı Kerim, tefsir, din eğitimi alanında baba ve eğitim konulu çalışmalar ve örgün eğitimin tüm kademelerindeki DKAB ile Seçmeli Kur'an-ı Kerim ders kitaplarından okumalar yapılarak ön kodlar oluşturulmuştur. Bu okumalardan yola çıkılarak, kıssalarda yer alan baba ve çocuk tiyolojileri belirlenmiş; peygamberlerin baba olarak itaatkâr ve isyankâr çocuk tiyolojilerine göre sergiledikleri tutumlar, buna karşılık çocukların babalarına yaklaşımları ve bu bulguların İlköğretim 5, 6, 7 ve 8. sınıf DKAB, Seçmeli Kur'an-ı Kerim ders kitaplarında kullanımı ortaya konulmuştur. Sonrasında elde edilen veriler toplanıp, içerik analizi yöntemi ile analiz edilmiş ve yorumlanmıştır.

2.6. Araştırma Süreci

Bu çalışma yapılırken sırasıyla şu adımlar izlenmiştir;

- Öncelikle çalışmamızda kullanacağımız örgün eğitim ders kitaplarında yer alan kıssaların, detaylı incelenebilmesi için Kur'an-ı Kerim meali ve tefsir kaynakları belirlenmiştir. Meal olarak birden fazla mealden yararlanılmış olsa da temel olarak Diyanet İşleri Başkanlığının (DİB) meali esas alınmıştır. Ayrıca çalışmamızın içeriğinden dolayı farklı disiplinlerin kaynaklarından okumalar yapılarak araştırmamız hakkında derinlemesine inceleme yapılmıştır. Buna ek olarak din eğitiminde baba teması olan kitap, tez ve makaleler araştırmamızda ikincil kaynak olarak kullanılmıştır. Ayrıca bulgularımızın örgün din öğretimi ilköğretim ders kitaplarında kullanımını tespit etmek için DKAB ve Seçmeli Kur'an-ı Kerim ders kitapları derinlemesine incelenmiştir.

- Yapılan okumaların ardından örgün eğitim ders kitaplarındaki peygamber kıssaları içerisinde baba- çocuk ilişkisinin doğrudan yer aldığı 7 kıssa incelenmek üzere ayrıştırılmıştır. Bu kıssalar; Hz. Âdem, Hz. Nûh, Hz. İbrâhîm, Hz. Yakup, Hz. Davud, Hz. Zekerîyya ve Hz. Lokmân kıssalarıdır.

- Konuyu daha derinlemesine inceleyebilmek için temalar oluşturulmuştur. Oluşturulan temalar üzerinden alt temalar belirlenmiş ve bu alt temalar altında kaynaklardan elde edilen verilere yer verilmiştir.

- Veriler, öğretim materyallerindeki yansımalarına göre temalar altında yorumlanmıştır.
- Elde edilen veriler ışığında, babanın çocuğun din eğitimi sürecindeki rolü, bulgular ve yorumlama olarak çalışmamızda raporlanmıştır.

2.7. Araştırmanın Bilimselliği

Araştırmanın bilimselliğini ortaya koyabilmek için araştırmalarda geçerlik ölçütleri kullanılmaktadır. Ancak çalışmamız, nitel araştırma yöntemiyle hazırlandığından ölçütlerimiz de buna göre belirlenmiştir (Yıldırım & Şimsek, 2021, s. 293). Gupa ve Lincoln, nitel araştırmalarda geçerlik ve güvenilirlikten farklı olarak, inanılabilirlik, aktarılabilirlik, güvenilebilirlik ve onaylanabilirlik başlıklarını ölçüt olarak belirlemişlerdir (Başkale, 2016, s. 23).

Araştırmanın inanırılığının sağlanması için kıssalar ve din eğitiminde baba ile ilgili literatür taraması yapılarak araştırmanın teorik çerçevesi ve temaları oluşturulmuştur. Temalar üzerinden detaylı inceleme yapılabilmesi için kontrol listesi hazırlanmıştır. Hazırlanan kontrol listesi, uzmana gönderilerek uzmanın geri bildirimi doğrultusunda gerekli düzeltmeler yapılmıştır. Kontrol listesi merkeze alınarak kıssaları aktaran ayetler, temalar altında kategorize edilmiş ve tablolaştırılmıştır. Hazırlamış olduğumuz bu tablolar, hangi temanın hangi kıssada nasıl yer aldığı ile ilgili bilginin edinilmesine olanak sağlamaktadır.

Araştırmanın aktarılabilirliğini sağlamak için kontrol listesinden elde edilen veriler betimlenmiş, çalışmanın hem kendi içerisinde hem de literatürde benzer çalışmalarla örtüşen sonuçlarının olduğu orta koyulmuştur.

Araştırmada güvenilebilirliğin sağlanması için incelenen kıssalarda, veriler kontrol listesine göre betimlenmiş, örgün din öğretimi ders kitaplarında kullanımı irdelenmiş ve ardından verilerin sayısal karşılığı da dâhil edilerek temalardan elde edilen bulgular yorumlanmış ve sonuçlarla literatür karşılaştırılmıştır.

Araştırmada onaylanabilirliğin sağlanması için ise araştırma sürecinde izlenen adımlar, ayrıntılı bir biçimde yöntem kısmında açıklanmıştır.

2.8. Araştırmacının Rolü

Araştırmada problem seçilirken araştırmacı, ilköğretim kademesinde DKAB öğretmeni olarak görev yapması nedeniyle araştırmanın odak noktalarından birini,

ortaokul DKAB ve Seçmeli Kur'an-ı Kerim ders kitaplarında yer alan baba-çocuk ilişkisinin verildiği kıssaların kazanımları olarak belirlemiştir. Kazanımlar incelenmeden önce, kıssalarda yer alan baba-çocuk ilişkisine ve peygamber olan babaların çocuklarının din eğitimlerine etki eden baba tiplerine değinen ayetleri inceleyerek, bulguların temel odak noktasını oluşturmuştur. Araştırmacı, çalışmasında daha sistemli bir araştırma yapabilmek için nitel araştırma yöntemini seçmiştir. Araştırmaya konu olan ve baba-çocuk ilişkisinin açıkça aktarıldığı 7 peygamber kıssası, araştırmacı tarafından farklı kaynaklardan incelenerek kontrol listesine göre raporlanmıştır. Elde edilen sonuçlar, araştırmacı tarafından içerik analizi ile değerlendirilmiştir. Araştırmacı, çalışmaya başlamadan önce belirlenen konu ilgili çeşitli kaynaklardan okumalar yapmış, literatürü taramış ve yapılacak araştırma için uzmanların görüşlerine başvurmuştur.

3. BULGULAR VE TARTIŞMA

Kıssalar üzerinde yaptığımız inceleme sonucunda, kıssalarda baba tipolojilerinin 6 temada toplandığı görülmüştür. Bu 6 tema; öğüt veren baba, bilgi veren baba, dua eden baba, değer veren baba, sabreden baba ve disiplinli baba temalarıdır. Bu temalarla ilgili bilgiler teorik çerçevede aktarılmış, temaların hangi kıssalarda yer aldığı da Tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 3. Kıssalarda baba tipolojileri

Baba Tipolojileri	Kıssalar	Sayısal Karşılığı
1. Öğüt Veren Baba	Hız. Nûh, Hız. Yakûb, Hız. Lokmân	3
2. Bilgi Veren Baba	Hız. Âdem, Hız. Yakûb, Hız. Davud	3
3. Dua Eden Baba	Hız. Nûh, Hız. İbrâhîm, Hız. Yakûb, Hız. Zekerîyya	4
4. Değer Veren Baba	Hız. Nûh, Hız. İbrâhîm, Hız. Yakûb, Hız. Davud, Hız. Zekerîyya, Hız. Lokmân	6
5. Sabreden Baba	Hız. Nûh, Hız. Yakûb	2
6. Disiplinli Baba	Hız. İbrâhîm, Hız. Yakûb	2

Tablo 3’e göre, incelediğimiz kıssalarda en çok değer veren baba tipolojisine, en az ise disiplinli ve sabreden baba tipolojisine rastlanmıştır. Değer veren baba tipolojisinden sonra en çok dua eden baba tipolojisinin kıssalarda yer aldığı görülmüştür. Öğüt veren ve bilgi veren baba tipolojilerine ise aynı oranda rastlanmıştır.

Araştırmamızın bulguları, belirlediğimiz 6 baba tipolojisi ve 2 alt tema olan itaatkâr-isyankâr çocuk tipolojileri altında verilmiş olup, bunların örgün eğitimle ilişkisini içermektedir. Ayrıca bulguların hemen ardından tema değerlendirmesi başlığı altında elde edilen bulgular araştırmacı tarafından yorumlanmış ve literatürle karşılaştırması yapılmıştır.

3.1. Öğüt Veren Baba

Kur'an, dinî konularda insanlara öğüt vermiştir ve peygamberler de bu metotla tebliğ vazifelerini yerine getirmişlerdir. Kavimlerine karşı öğüt vererek onları doğru yola ulaştırmayı hedefleyen peygamberler, baba olarak çocuklarına da bu metodu uygulamışlardır. Yaptığımız kıssa incelemesinde 7 peygamber kıssasından 3'ünde öğüt veren baba tipolojisine rastlanmıştır. Bu kıssalar; Hz. Nûh, Hz. Yakûb ve Hz. Lokmân kıssalarıdır. Bu kıssalarda, peygamberlerin çocuklarının tutumları itaatkâr ya da isyankâr da olsa onlara öğüt vermeye devam ettikleri görülmüştür.

3.1.1. İtaatkâr Çocuğa Öğüt Veren Baba

Hz. Yakup kıssasında, Hz. Yûsuf küçük bir çocukken gördüğü ve gördükten sonra da çok etkilendiği rüyayı kimseye anlatmadan önce gidip ilk olarak babasına anlatmış ve Hz. Yakûb, rüyayı dinledikten sonra oğlu Hz. Yûsuf'a şöyle demiştir:

“Yavrucuğum! Rüyanı kardeşlerine anlatma. Yoksa sana tuzak kurarlar. Çünkü şeytan, insanın apaçık düşmanıdır.” (Yûsuf, 12/4,5).

Hz. Yakûb, oğluna rüyasını sır olarak tutması konusunda bir öğütte bulunmuş ve bu sırrı ifşa etmesi halinde olabilecekler hakkında da oğlunu uyarmıştır.

Hz. Lokmân'ın oğluna öğütleri ise Lokmân Suresi'nde yer almaktadır. Hz. Lokmân, onun iyi bir kul olması için din eğitiminin temel basamağı olan “Allah'a iman” konusundan başlayarak oğluna nasihatte bulunmuştur. İlk nasihati şöyledir:

“Sevgili oğlum! Allah'a ortak koşma; çünkü O'na ortak koşmak kesinlikle çok büyük bir haksızlıktır.” (Lokmân, 31/13).

Allah, Lokmân Suresi'nde, Hz. Lokmân üzerinden ise kişiye onu besleyip büyüttüğü için anne babasına karşı minnet duyması gerektiğine ve evladın anne babası müşriklerden olsa dahi onlara karşı iyi davranmasının önemine vurgu yapmıştır.

“Biz insana anne babasıyla ilgili öğütler verdik. Annesi, güçten kuvvetten düşerek onu karnında taşımıştır; çocuğun sütten kesilmesi iki yıl içinde olur. Bunun için (ey insan), hem bana hem anne babana minnet duymalısın; sonunda dönüş yalnız banadır. Eğer anne baban, hakkında bilgin olmayan bir şeyi bana ortak koşman için seni zorlarlarsa bu durumda onlara uyma ama yine de onlara dünyada iyi davran;

yüzünü ve özünü bana çevirenlerin yolunu izle. Sonunda dönüşünüz yalnız banadır. O zaman yapıp ettiklerinizin sonucunu size bildireceğim.” (Lokmân, 31/14,15).

Çünkü ebeveynler çocuklarının temel bakımlarını yapmakta ve onları iyi yetiştirmek için gayret göstermektedir. Bu çabanın karşılığı olarak anne-babaya iyi davranılmasının gerekliliği Hz. Lokmân tarafından ifade edilmektedir. Buna ek olarak, Hz. Lokmân oğluna arkadaş çevresini iyi seçmesini de tavsiye etmektedir.

Hız. Lokmân aynı zamanda oğluna yaptığı eylemlerde her ne olursa olsun Allah’ın her şeyi görüp bildiğini hatırlatmak istemektedir. Oğluna bununla ilgili şöyle bir öğütte bulunmuştur:

“Lokmân, “Sevgili oğlum” (dedi), “Yaptığın iş bir hardal tanesi ağırlığında bile olsa, bir kayanın içinde saklansa veya göklerde yahut yerin dibinde bulunsa yine de Allah onu açığa çıkarır. Kuşkusuz Allah her şeyi bütün gizlilikleriyle bilir, O her şeyden haberdardır.” (Lokmân, 31/16).

Hız. Lokmân’ın oğluna bir başka nasihati ise ibadetle ilgilidir. Konuyla ilgili olarak oğluna şöyle demiştir:

“Yavrucuğum, namazını özenle kıl, iyi olanı emret, kötü olana karşı koy, başına gelene sabret. İşte bunlar, kararlılık gerektiren işlerdendir.” (Lokmân, 31/17).

Hız. Lokmân, nasihatlerinin ilk safhasında inanç eğitimi önceleyerek ibadet eğitimine zemin hazırlamıştır. Oğluna, Allah hakkında bilgi verdikten sonra ibadetleri konusunda özenli olmasının gerekliliğini vurgulamış ve ibadetin getirisi olarak iyilik yapan ve kötülüğe karşı duran bir ahlâki çizgide durmasını öğütlemiştir. Çünkü namaz ibadetiyle günde beş kez Allah’ın emir ve yasaklarını hatırlayan insanın, diğerlerine nazaran eylemlerinde daha kontrollü olması beklenmektedir.

Hız. Lokmân, aynı zamanda oğlunun sosyal ilişkileri konusunda da öğüt vermeye devam etmiştir. Oğluna insanlarla iletişim halinde nasıl davranmaması gerektiğini şöyle ifade etmiştir:

“Gurura kapılarak insanlara burun kıvrırma, ortalıkta çalım satarak yürüme; unutma ki Allah gurura kapılıp kendini beğenen hiç kimseyi sevmez.” (Lokmân, 31/18).

Bu ayetle birlikte Hız. Lokmân’ın, oğluna sosyal ilişkilerinde insanları küçümseyici ve aşağılayıcı davranarak kibre kapılmasının yanlışlığını vurguladığı görülmektedir. Çünkü kibir tüm günahların kapılarını aralayacak kadar büyük bir

zafiyettir. Nitekim Allah’a en iyi kul olduğunu iddia eden İblis, kibri yüzünden Allah’a isyan etmiş ve cennetten kovulmuştur (el-İsrâ, 17/61). Hz. Lokmân bu nedenle oğluna Allah’ın hoşnut olmadığı bu tavırdan uzak olmasını öğütlemektedir.

Sosyal ilişkilerde olumsuz davranışları aktaran Hz. Lokmân, bir sonraki öğüdünde ise olması gereken uygun davranışlar hakkında oğlunu öğütlemektedir. Hz. Lokmân, oğluna insanlarla iletişim kurarken ölçünün nasıl olduğunu şu sözlerle açıklamıştır:

“Yürüyüşünde ölçülü ol, sesini yükseltme; çünkü seslerin en çirkini eşeğin anırmasıdır.” (Lokmân, 31/19).

Konuşurken sesini ayarlaması konusunda oğlunu uyaran Hz. Lokmân, yüksek sesle konuşmayı eşeğin sesine benzeterek çarpıcı bir örnek ile oğlunun bu konuya dikkatini çekmiş ve bu olumsuz davranıştan kaçınmasının önemini vurgulamıştır.

3.1.2. İsyankâr Çocuğa Öğüt Veren Baba

Kıssalar göz önünde bulundurulduğunda, peygamberlerin isyankâr çocuklarına karşı da öğüt vermeyi terk etmedikleri görülmektedir. Hz. Nûh’un oğlu ile yaşadığı imtihan da bunun örneklerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Hz. Nûh, tebliğ görevini yerine getirdiği sürede, oğlunu da ikna etmek için uzun uğraşlar vermiş ancak oğlu O’na iman etmeyerek O’nu yalanlamıştır. Azap günü gelip yağmur suları şiddetlenerek büyük tufanı oluşturmaya başladığında, Hz. Nûh beraberindekilere gemiye binmelerini ve burada beklemelerini söylemiştir (Hûd, 11/41). Gemiye bindikleri zaman oğlunu yükselen suların içinde çaresiz bir biçimde görünce bir baba olarak oğluna yardım etmeye çalışmış ve ona şöyle seslenmiştir:

“...Haydi yavrum gel, sen de bizimle birlikte gemiye bin, kâfirlerle beraber olma!” (Hûd, 11/42).

Ancak oğlu babasının bu öğüdüne karşılık iman etmemiş ve dağlara çıkarak tufandan kurtulabileceğini söylemiştir (Hûd, 11/43).

Hz. Nûh, uzun süren çabalarına rağmen iman etmediği halde yine de oğlundan vazgeçmeyerek son anda dahi oğluna öğüt vermekten geri durmamış ve ona inkârcılarla birlikte olmamasını tembihlemiştir.

Hz. Yakûb’un da bir baba olarak çocuklarına karşı uyarıcı bir üslupla nasihatle bulunduğu görülmüştür. Hz. Yakûb, oğullarına öğüt verirken net ama baskıcı olmayan bir dil kullanmaya özen göstermiştir. Hz. Yakûb’un oğulları,

kardeşleri Hz. Yûsuf'a karşı kıskançlıklarının önünü alamamalarının neticesinde kardeşlerini kuyuya atmayı planlamışlar ve babalarından da Hz. Yûsuf'u onlarla birlikte göndermesi için izin istemişlerdir (Yûsuf, 12/11,12). Hz. Yakûb ise oğullarına:

“Doğrusu onu götürmeniz beni endişelendiriyor; farkında olmadığınız bir sırada onu kurt yer diye korkuyorum” demiştir (Yûsuf, 12/13).

Hz. Yakûb, bu bahaneyi öne sürerek üstü kapalı bir biçimde oğullarına kardeşleri konusunda güven duymadığını yansıtmıştır. Bu şekilde hareket ederek oğullarının, nefislerine ve şeytana uyarak hataya düşmelerinden duyduğu endişeyi ortaya koymaktadır. Ancak oğulları, babalarının bu üstü kapalı öğütlerine kulak asmayıp babalarını ikna ederek planlarını uygulamaya koyulmuşlardır (Yûsuf, 12/14).

İlerleyen yıllarda Hz. Yakûb, Hz. Yûsuf'tan sonra Bünyamin'in de kardeşleri ile gidip sonra geri dönmeyişi üzerine oğullarına şöyle demiştir:

“Ey oğullarım! Gidin Yûsuf 'u ve kardeşini araştırın. Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin. Çünkü kâfirler topluluğundan başkası Allah'ın rahmetinden ümidini kesmez.” (Yûsuf, 12/87).

Hz. Yakûb, bu cümleleriyle çocuklarının hali hazırda geçmişte yaptıkları hatayı yinelemiş olma ihtimallerini göz önünde bulundurup onlara bu hatayı terk etmeleri için öğüt vermiştir. Bir peygamber ve bir baba olarak onları günahlarından dolayı ötelemek yerine, Allah'ın affedici olduğunu ve hatalarından pişmanlık duyup af diledikleri takdirde Allah katında bağışlanabileceklerini hatırlatarak yanlışlarından dönmeleri konusunda nasihatte bulunmuştur.

Hz. Yûsuf'un, babasını ve beraberinde ailesini Mısır'a davet etmesi sonucu oğulları arasında yaşanan hadiselerden haberdar olan Hz. Yakûb, onlara karşı öfke, kin ve nefret duymak yerine yine nasihatte bulunmayı tercih etmiştir. Bu durum Kur'an'da şöyle ifade edilmektedir:

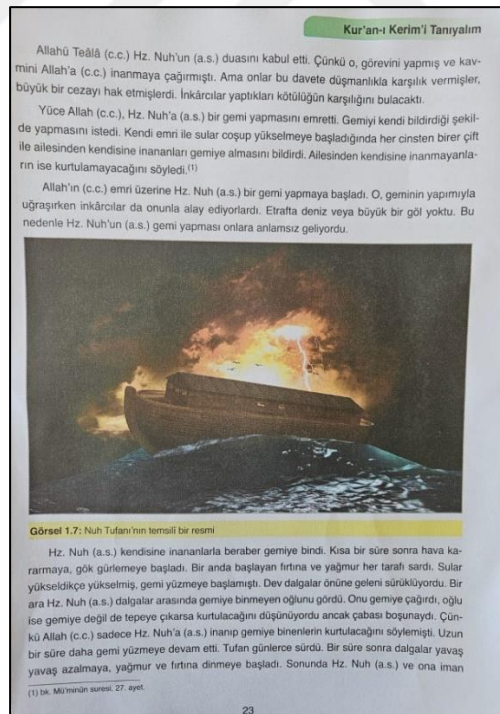
“İbrâhîm, bunu kendi oğullarına da vasiyet etti, Yakûb da öyle: “Oğullarım! Allah, sizin için bu dinî (İslâm'ı) seçti. Siz de ancak Müslümanlar olarak ölün” dedi.” (el-Bakara, 2/132).

Hz. Yakûb'un, bir baba olarak oğullarıyla arasında yaşanan hadiselerin neticesinde onlara kötü söz sarf etmek yerine doğru yolu göstermesi, yaptıkları

yanlırlarda ısrarcı olmayıp tövbe etmelerini teşvik etmesi ve kötü davranışlardan sakındırmak istemesi, O'nun ne olursa olsun öğüt vererek babalık vazifesini yerine getirme çabasını ortaya koymaktadır.

3.1.3. Örgün Eğitim Ders Kitaplarında Öğüt Veren Baba Tipolojisinin Kullanımı

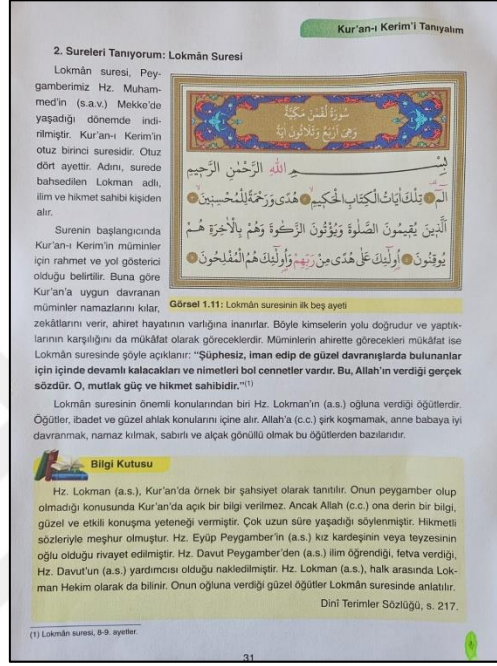
Araştırmamıza konu olan öğüt veren baba tipolojisinin, İlköğretim DKAB ve Seçmeli Kur'an-ı Kerim dersinin farklı kademelerinde kazanım olarak öğrencilere sunulduğu tespit edilmiştir. Bu baba tipolojisini sergileyen peygamberlerden biri olan Hz. Nuh'un kıssası, 8. sınıf DKAB ve 5. sınıf Kur'an-ı Kerim ders kitabında yer alan "Hz. Nuh" başlığı altında verilmektedir. Kıssa, öğrencilerin seviyesine uygun olarak ayetlerle açıklanmıştır ve azap geldiğinde dahi Hz. Nuh'un, kavmine öğüt vermeye devam edişi açıkça ifade edilmiştir. Her iki anlatımda da Hz. Nuh'un, oğlunun inkârcılardan oluşu ve bu nedenle baba olarak Hz. Nuh'un, son ana kadar O'na öğüt vermeye devam edişine yer verildiği görülmüştür (Özdemir & Çamyar, 2023; Akgül, Yapıcı, Özbay, & Gündür, 2023, s. 23).

Şekil 1. Hz. Nuh ve oğlu

5. sınıf Kur'an-ı Kerim ders kitabında yer alan "Bir Sure Tanıyorum: Lokmân Suresi" başlığı altında, Hz. Lokmân'ın oğluna öğütlerinin ise öğrencilere kazanım

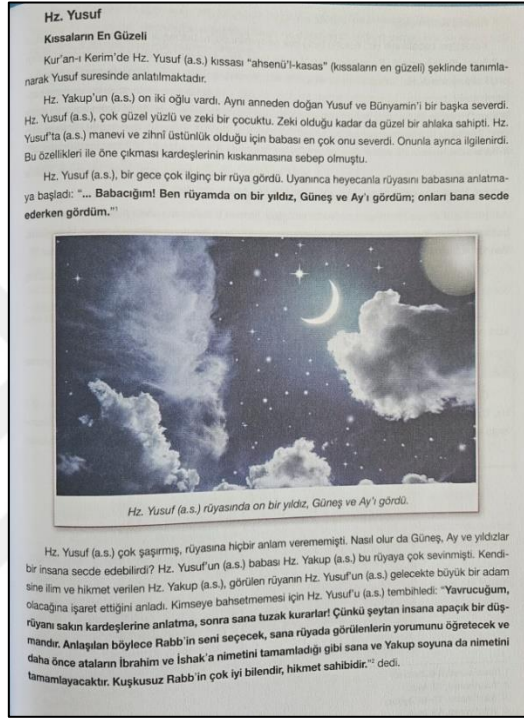
olarak verildiği görülmüştür. Ardından “Bilgi Kutusu” kısmında, Hz. Lokmân’ın yaşamıyla ilgili kısa bir bilgi verilerek O’nun oğluna öğüt veren bir baba olduğu vurgulanmıştır. Aynı kitabın “Ünitemizi Değerlendirelim” bölümünde ise Hz. Lokmân’ın oğluna öğütlerinin hangi surede olduğu sorularak kazanımın pekiştirilmek istendiği görülmüştür. (Akgül, Yapıcı, Özbay, & Gündür, 2023, s. 31).

Şekil 2. Hz. Lokmân’ın öğütleri

5. sınıf DKAB ders kitabı incelendiğinde de “Adap ve Nezaket” ünitesinin alt başlıkları olan “Nezaket kuralları, selamlaşma adabı, iletişim ve konuşma adabı” konularının “Hz. Lokmân’dan Öğütler” konu başlığı ile ilişkili olarak öğrencilere verildiği ve Hz. Lokmân’ın öğüt veren baba tipolojisine doğrudan vurgu yapıldığı tespit edilmiştir. Ders kitabının, “Etkinlik-Yazalım” kutucuğunda “Hz. Lokmân’ın oğluna verdiği öğütlerin boş kutucuklara yazılması istenmektedir. “Öğrendiklerimizi Ölçelim” bölümünde ise “Doğru-Yanlış” etkinliğinde yer alan soruda, Hz. Lokmân’ın öğüt veren baba tipolojisine değinilmiştir. Ardından “Öz Değerlendirme” bölümünde “Hz. Lokmân’ın oğluna verdiği nasihatlerin önemini fark ettim” ifadesiyle de Hz. Lokmân’ın öğüt veren baba tipolojisinin, çocukların nezdinde pekiştirildiği görülmüştür (Erdoğan, Demirpolat, Çelik, Etik Acar, & Önal, 2023, s. 61-82).

Hız. Yakûb'un, oğlu Hız. Yûsuf'a görmüş olduğu rüyayı kardeşlerine anlatmamasına dair verdiği öğüdün, 8. sınıf Kur'an-ı Kerim ders kitabında "Hız. Yûsuf" başlığı altında öğrencilere sunulduğu tespit edilmiştir. Bunun yanında aynı kitapta Hız. Yakûb'un, çocuklarına Müslüman olarak ölmelerini söylediği öğüdün de öğrencilere, "Hız. Yakup" başlığı altında aktarıldığı görülmüştür (Soydar, 2023, s. 26-27).

Şekil 3. Hız Yûsuf'un rüyası

3.1.4. Tema Değerlendirmesi

Öğüt veren baba tipolojisi ile ilgili elde ettiğimiz bulgulardan hareketle, peygamberlerin öğüt verme metodunu hem itaatkâr hem de isyankâr çocuğun din eğitiminde kullandığı görülmüştür. Hız. Yakûb, oğlu Hız. Yûsuf'a rüyasını kardeşlerine anlatmamasına yönelik uyarısıyla, O'nun kardeşleri hakkında olası bir iyi niyet göstererek sırrını açmaması için şeytanın, onları tuzağa düşürme ihtimalini hatırlatmıştır. Böylelikle oğlu Hız. Yûsuf'un güvenliğini sağlarken, diğer çocuklarının şeytana uyarak yanlış bir davranışta bulunmalarının önüne geçmek istemiştir. Ancak bu uyarıyı yaparken O'nun yaşını ve kardeşleriyle olan ilişkilerini göz önünde bulundurmuş ve buna göre açıklama yapmıştır. Oğullarının kardeşlerine bir kötülük yaptığını anlayan Hız. Yakûb, onlara karşı da öğüt vermeye devam etmiş ve bunu

yaparken de üslubuna dikkat ederek çocuklarını kırmamaya çalışmıştır. Bu durumun ise çocukların, hatalarını anlamalarında ve itiraf etme cesaretini göstermelerinde etkili olduğu söylenebilir.

Hz. Lokmân'ın oğluna öğütlerine bakıldığında ise ilk öğüdünün tevhid inancı konusunda olmasının temel nedeninin, Allah'ın bir ve tek olduğunu kabul etmenin, birey için bir sonraki dinî öğrenmeler noktasında ilk adım olmasından kaynaklandığı söylenebilir. Hz. Lokmân'ın oğluna ilk olarak bunu kavratmasının sonraki öğretiler için ön adım olduğu görülmektedir. Nitekim sonrasında verdiği öğütlerde ibadet vurgusu yer almaktadır.

Hz. Lokmân'ın, oğluna yapacağı her eylem ve davranışta Allah'ın kendisini görüp, duyup, işittiğini bildirerek, oğlunun özdenetim becerisini geliştirmeyi ve bu bağlamda hayatındaki herhangi bir durumda onun yanlış yapma olasılığını azaltmayı amaçladığı söylenebilir.

Hz. Lokmân'ın, oğluna ilk öğüdünün “Allah’a iman” konusunda olmasının, öğüt verirken bu konuya öncelik vererek çocuğun diğer dinî öğrenmelerinde sağlam bir temel oluşturmasını sağlamayı amaçladığı söylenebilir. Ünal (2008), anne-baba tutumları ve çocuğun din eğitimi üzerine yaptığı çalışmada, katılımcılara “çocuğunuza ilk olarak verdiğiniz dinî bilgi aşağıdakilerden hangisiyle ilgilidir?” sorusunu yönelttiğinde katılımcılar, %36,5 oranında çocuklarına “iman ve itikatla” ilgili dinî eğitim verdiklerini ifade etmişlerdir. Bu sebeple Ünal'ın çalışmasındaki bulgusu ile çalışmamızın bulgusu örtüşmektedir.

Coşkun (2020), bireyin yaşamında model olmanın önemini incelediği çalışmada, bireyin ilk model aldığı kişilerin aile bireyleri olduğu sonucuna varmıştır. Biz de çalışmamızda, incelediğimiz kıssalardan yola çıkarak çocuğa verilen öğütlerin etkili olabilmesi için babanın da verilen öğüde uygun davranmasının önemli olduğunu tespit ettik. Bu nedenle Coşkun'un çalışmasının sonuçları ile bulgularımız örtüşmektedir.

Toprakoğlu (2019) da çalışmada, çocukların özdeşim kurduğu kişilerin dinî yaşamlarının çocuklarda iz bıraktığını aktarmıştır. Ünal (2008), anne-babanın ibadet etmesiyle çocuğun verilen eğitimi uygulaması arasındaki ilişkiyi konu alan anketinde, ebeveynlerin ibadet ettiği ailelerde çocukların da ibadet etme oranının yüksek olduğu sonucuna varmıştır. Peygamber kıssalarını incelediğimizde de bazı

çocukların davranışlarında ve dinî yaşamlarında babalarını model aldığı görülmektedir. Bu nedenle bulgumuz her iki araştırmanın sonucuyla paraleldir. Buradan hareketle, babanın öğüt verirken bu konuda rol model olması gerektiğini de vurgulamak gerekir. Çocuğuna rol model olacak babanın ise öncelikle ahlâki bir disipline sahip olması gerekmektedir. Ancak ahlâki yargıları doğru çizgide olan bir kişi, model olduğu bireye olumlu katkılar sağlayabilir. Yaptığımız kıssa analizlerinde de peygamberlerin baba olarak çocuklarına öğüt verirken onlara örnek olacak bir yaşam sürdürdükleri görülmüştür. Öztürk (2010) de araştırmasında, babaların davranışlarının çocuğun üzerinde etkili olduğunu tespit etmiştir. Dolayısıyla iki çalışmanın bulguları birbiriyle örtüşmektedir.

Çalışmamızda, kıssalarda yer alan öğüt veren baba tipolojisinin DKAB ve Seçmeli Kur'an-ı Kerim ders kitaplarında doğrudan ya da dolaylı olarak verildiği görülmüştür. Hz. Lokmân'ın oğluna verdiği öğütlerle ilgili etkinliklerin, öğrencilere sunulması öğrencilerin de bu öğütlerden kendilerine uygun çıkarımlar yapmasının amaçlandığı tespit edilmiştir. Kaya'nın (2020) "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinde Menkıbe ve Kıssa Kullanımının Öğretmen Görüşleri Açısından Değerlendirilmesi" adlı araştırmasında, katılımcılar derslerde kıssa kullanımının değerler eğitime katkı sağladığını, kıssalardaki kişilerin öğrencilere rol model olduğunu ve kıssalarda aktarılan olayların öğrenciler için nasihat niteliği taşıdığını belirtmişlerdir. Bu bağlamda, Kaya'nın çalışmasının bulguları ile araştırmamızın bulguları örtüşmektedir.

Tetik (2018) ise "İlköğretim DKAB Dersi 2010-2018 Öğretim Programı Ünite ve Kazanımları Üzerine Bir Değerlendirme" adlı çalışmada, DKAB dersinde yer alan kazanımlara uygun olarak peygamber kıssalarının aktarılmasının, öğrenciler nezdinde konuların daha kalıcı olması için etkili bir yöntem olduğunu belirtmiştir. Araştırmamızda da 5. sınıf DKAB ders kitabı incelendiğinde "Adap ve Nezaket" ünitesinin alt başlıkları olan "Nezaket kuralları, selamlaşma adabı, iletişim ve konuşma adabı" konularının "Hz. Lokmân'dan Öğütler" konu başlığı ile ilişkili olarak öğrencilere verildiği tespit edilmiştir. Dolayısıyla çalışmanın bulguları, araştırmamızın bulgularını desteklemektedir.

Yılmaz (2008), “Kur’an’daki Kıssaların Din Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi” adlı tezinde, kıssalardan nasıl yararlanılabileceği konusunda araştırmalar yapmıştır. Kıssalardan hareketle öğüt verme metodunun, bireylerin ilgili konuları daha iyi anlamalarına imkân tanıdığını belirtmiştir. Çalışmamızda da baba-çocuk ilişkisinin kıssalarda kazanım olarak öğrenciye nasıl sunulduğu incelenmiştir. Hz. Lokmân’ın kıssası da din eğitiminde öğüt vermenin etkili bir yöntem olduğuna örnek teşkil etmektedir. İki çalışma bulgusunda da kıssalarda öğüt verme temasına değinildiğinden iki çalışmanın bulguları birbiriyle paraleldir.

3.2. Bilgi Veren Baba

Kıssalar incelendiğinde, peygamber kıssaları içerisinde 3 peygamber kıssasında bilgi veren baba tipolojisinin olduğu tespit edilmiştir. Bu kıssalar; Hz. Âdem, Hz. Davud ve Hz. Yakûb kıssalarıdır.

3.2.1. İtaatkâr Çocuğa Bilgi Veren Baba

Oğlu Hz. Yûsuf’un rüyasını dinleyen Hz. Yakûb, rüyayı şu şekilde yorumlamıştır:

“İşte Rabbin seni böylece seçecek, sana (rüyada görülen) olayların yorumunu öğretecek ve daha önce ataların İbrâhîm ve İshak’a nimetlerini tamamladığı gibi sana ve Yakûb soyuna da tamamlayacaktır. Şüphesiz Rabbin hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir.” (Yûsuf, 12/6).

Buradan anlaşıldığı üzere Allah, Hz. Yakûb’ a rüyaları yorumlayabilmesi için ilim vermiştir. Hz. Yakûb da Allah tarafından kendisine bahşedilen bu ilimle rüyasından dolayı endişe duyan oğlunu rahatlatmış ve O’na verilecek nimetleri müjdelemiştir.

Hz. Davud kıssasında ise aralarında anlaşmazlık olan iki kişi, Hz. Davud’un divanına gelerek birbirlerinden davacı olmuşlardır. Davalıları dinleyen Hz. Davud, kararını belirttikten sonra oğluna dönerek fikrini sormuştur. Bunun üzerine Hz. Süleyman, babasının kararına saygı duyduğunu bildirmekle beraber farklı bir hüküm vererek adil olanın kendi hükmü olduğunu söylemiştir. Karar, Hz. Davud’u da tatmin ettiği için dava sonucu Hz. Süleyman’ın dediği şekilde sonuçlandırılmıştır. Bu durum Kur’an’da şu şekilde ifade edilmiştir:

“Davud’u ve Süleyman’ı da an. Bir zamanlar, (zarar görmüş) bir ekin konusunda hüküm veriyorlardı. Bir topluluğun koyun sürüsü, geceleyin başıboş bir vaziyette bu ekinin içine dağılıp ziyan vermişti. Biz de onların hükmüne tanık idik. Süleyman’ın dava konusunu iyi anlamasını sağladık. Her birine de hükmetme yeteneği ve ilim verdik. Kuşları ve tesbih eden dağları da Davud’un buyruğu altına soktuk. Bunları yapan bizdik.” (el-Enbiyâ, 21/78,79).

Hiz. Davud, bir baba, peygamber ve hükümdar olarak oğluna birçok konuda bilgi vermiş ve O’nu eğitmiştir. Kendisine gelen davacılarla ilgili hükmünü açıkladıktan sonra oğluna danışması, oğlunun ilmine ve bilgisine duyduğu güvenin bir göstergesidir. İbadetlerine duyduğu titizlikle ve adaletiyle ön plana çıkan Hiz. Davud’un, oğluna da bu ilmini miras bıraktığı görülmüştür.

3.2.2. İsyankâr Çocuğa Bilgi Veren Baba

Hiz. Âdem, oğullarına Allah’a bir kurban sunmalarını emrettiğinde, Habil koyunlarının içinden en güzel olanı seçerken, Kabil ekinlerinin içerisinde en kötülerini seçip Allah’a sunmuştur. Kabil’in kurbanı kabul edilmeyip kardeşi Habil’inki kabul edilince Kabil, kıskançlıkla birlikte kardeşine karşı öfke duymuştur.

“Onlara Âdem’in iki oğlunun haberini gerçeğe uygun olarak anlat: Hani ikisi de birer kurban sunmuşlar, birininki kabul edilmiş, diğerkinki kabul edilmemişti. Kurbanı kabul edilmeyen, diğerkine, “Andolsun seni öldüreceğim!” dedi. O da dedi ki: “Allah ancak takvâ sahiplerinden kabul eder.” (el-Mâide, 5/27).

Habil ise kardeşinin bu tutumuna karşılık:

“Andolsun ki sen öldürmek için bana el uzatsan bile, ben öldürmek için sana elimi kaldıracak değilim! Zira ben âlemlerin rabbi olan Allah’tan korkarım. Ben diliyorum ki sen hem benim günahımı hem de kendi günahını yüklenesin, cehennemliklerden olasın! Zalimlerin cezası işte budur.” (el-Mâide, 5/28,29) demiştir.

Kabil, kardeşinin bu cümleleriyle sakinleşmek yerine daha da hiddetlenmiş ve nefesine uyarak kardeşini öldürmüştür (el-Mâide, 5/30). Habil ve Kabil’in Kur’an’da yer alan ayetlere bakıldığında Allah’a, ahirete, hesaba çekileceklerine, cennet ile cehenneme inandıkları ve Allah’tan korkan kimseler oldukları açıkça görülmektedir. Allah’a kurban sunmak gibi bir ibadeti yerine getirmeleri de Hiz. Âdem’in bir baba

olarak çocuklarını iman, itikat ve ibadet konularında da bilgilendirdiği sonucuna varılmıştır.

Hız. Yakûb ve oğullarının kıssası incelendiğinde de hatalarını görmesine ve bu duruma üzülmesine rağmen Hız. Yakûb'un, çocuklarına bilgi veren ve bu bilgiyle amel etmelerini talep eden bir baba olduğu tespit edilmiştir. Hız. Yakûb, oğullarının Hız. Yûsuf'a karşı duydukları kıskançlıklar sonucu yaptıkları yanlışlara rağmen babalık vazifesini yerine getirmek için elinden geleni yapmaya devam ederek, Hız. Yûsuf'tan sonra oğlu Bünyamin'i de diğer oğullarına emanet etmiş ancak yine aynı üzücü olayların olabileceğinden korktuğu için onlara Mısır'a gitmek için yola çıktıklarında şöyle demiştir:

“Ey oğullarım! Bir kapıdan girmeyin, ayrı ayrı kapılardan girin. Ama Allah'tan gelecek hiçbir şeyi sizden uzaklaştıramam. Hüküm ancak Allah'ındır. Ben O'na tevekkül ettim.” (Yûsuf, 12/67).

Hız. Yakûb'un, önemli bir iş yapmadan önce tedbir almanın gerekliliğini baba olarak çocuklarından daha tecrübeli olduğu için onları korumak maksadıyla çocuklarına öğretmiş olduğu görülmüştür. Tedbir aldıktan sonra Allah'a tevekkül edilmesi gerektiğinin ve O'ndan gelecek olan her şeye razı olmanın önemini de vurgulamaktadır. Bu durum, Hız. Yakûb' un baba olarak her ne kadar çocuklarını hatalı görse de aile olmanın verdiği sevgi ve bağlılığın kızgınlığının üzerinde olduğunu gözler önüne sermektedir.

3.2.3. Örgün Eğitim Ders Kitaplarında Bilgi Veren Baba Tipolojisinin Kullanımı

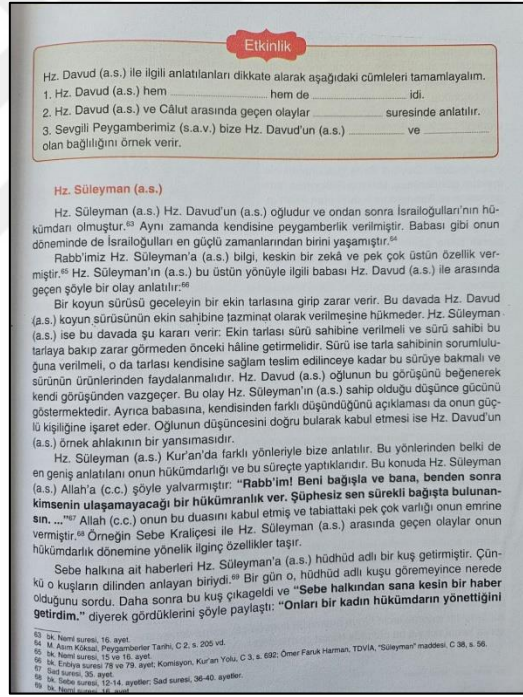
Araştırmamıza konu olan baba tipolojilerinden “Bilgi Veren Baba” tipolojisine, ilköğretim DKAB ve Seçmeli Kur'an-ı Kerim ders kitaplarında yer verildiği tespit edilmiştir.

Hız. Âdem'in oğulları Habil ve Kabil'in kıssasına, 5. sınıf Kur'an-ı Kerim ders kitabında yer verilmektedir. Habil ve Kabil'in kurban ibadeti hakkında ve Allah'ın hoşnut olmayacağı eylemler hakkında bilgi sahibi olduklarını içeren diyaloglar, ayetlerle aktarılmaktadır. Buradan hareketle, Hız. Âdem'in oğullarına dinî konular hakkında bilgi vermiş olduğu açıkça görülmektedir. Aynı kitabın bulmaca kısmında da babası tarafından kurban kabul edilmesi buyurulan çocuğun kim olduğu soru olarak yöneltilmiş ve kazanım pekiştirilmeye çalışılmıştır. Buradan hareketle

Hız. Âdem'in bilgi veren baba tipolojisinin dolaylı olarak da olsa öğrencilere sunulduğu tespit edilmiştir (Akgül, Yapıcı, Özbay, & Gündür, 2023, s. 20).

Hız. Yakûb'a, oğlu Hız. Yûsuf'un görmüş olduğu rüyayı anlatması üzerine, rüyanın yorumunu oğluna bildirmesinin, 8. sınıf Kur'an-ı Kerim ders kitabında "Hız. Yûsuf" başlığı altında öğrencilere sunulduğu tespit edilmiştir (Soydar, 2023, s. 26).

Bilgi veren baba tipolojisi ile öne çıkan bir diğer peygamber de Hız. Davud'dur. Hız. Davud'un oğluna dinî, sosyal hayat ve hükümdarlıkla ilgili tecrübelerini paylaşarak bilgi verdiği iki adamın davası hadisesi, 7. sınıf Kur'an-ı Kerim ders kitabında ilgili ayetlerle aktarılmıştır. Bu kısımda Hız. Davud ve Hız. Süleyman arasında yaşanan hüküm verme sürecinde Hız. Davud'un oğlunun bilgisine ve eğitimine güveninin, öğrencilere alt mesaj olarak verildiği tespit edilmiştir (Egin, 2023, s. 25).

Şekil 4. Hız. Süleyman ve hüküm hâdisesi

3.2.4. Tema Değerlendirmesi

Kıssalara bakıldığında, peygamberlerin bir baba olarak çocuklarına kendi tecrübelerinin ışığında dinî ve ahlâki konularda bilgilendirme yaptıkları ve böylelikle dinî konularda doğrudan ya da dolaylı öğrenmeler gerçekleştirdikleri görülmüştür. Bilgi verirken, itaatkâr olan çocuklarına da isyankâr olan çocuklarına da aynı

muameleyi yaptıkları ve ne olursa olsun bilgi vermeye devam ettikleri tespit edilmiştir.

Bilgi veren baba tipolojisini sergileyen peygamberlere genel olarak bakıldığında, peygamberlerin, dinî konularla ilgili çocuklarına doğrudan bilgi vermelerinin onların din eğitimine olumlu etkileri olduğu görülmüştür. Özdemir'in (2019) "Ebeveynlere göre ailede çocuğun din eğitimini" incelediği çalışmasında katılımcılar, "Dinî anlayışınızda, birikiminizde en etkili olduğunu ya da güvenilir olduğunu düşündüğünüz kişi, kaynak veya kurum hangisidir?" sorusuna %67 oranında "aile" yanıtını vermişlerdir. Ünal'ın (2008) araştırmasında ise "çocuğunuza dinî bilgiler öğretir misiniz?" sorusuna katılımcıların %99,5'i, çocuğuna dinî konularda bilgiler verdiğini ifade etmişlerdir. İncelediğimiz kıssalarda da peygamberlerin bir babalık vazifesi olarak çocuklarına dinî konularda ve ritüellerde doğrudan bilgi verdikleri tespit edildiğinden Özdemir'in ve Ünal'ın araştırma sonuçları, bulgumuzla paraleldir.

Karışman (2010) ise yaptığı çalışmada, katılımcı olarak yer alan ailelerin %56'sının çocuklarına, kendilerinin doğrudan dinî bilgi vermelerinin çocuklarının din eğitimlerine olumlu etki ettiğini düşündüklerini tespit etmiştir. Biz de çalışmamızda, peygamberlerin baba olarak çocuklarına bilgilerinden ve tecrübelerinden aktarımlar yaptıklarında, çocukların dinî ve hayati konularda öğrenmeler gerçekleştirdikleri sonucuna ulaştığımızdan, iki çalışmanın bulgularının çalışmamızın bulgularıyla örtüştüğü görülmektedir.

Çocuğun, babadan gelen bilginin doğruluğunu kabul etmesinin ön koşulu ise babaya güvenmesidir. Bu güven bağının sağlanması da baba ve çocuk arasındaki iletişimin niteliğine bağlıdır. İletişimde, babanın açık ve dürüst konuşmasının yanında iyi bir dinleyici olması da önemlidir (Gümrükçüoğlu, 2013). Hz. Yakûb kıssası incelendiğinde, oğlunun sıkıntı yaşadığı durumlarda iyi bir dinleyici olan Hz. Yakûb, çocuğu ile aralarında güven bağı kurulmasını sağlamıştır. Bu güven bağı sayesinde de çocuğun (Hz. Yûsuf) babasından gelen bilgi ve tecrübeyi alarak yaşamına uyguladığı görülmüştür. Dolayısıyla bulgumuz Gümrükçüoğlu'nun söylemiyle örtüşmektedir. Hakikatte de din eğitiminde bireyin içinde bulunduğu durum ve seviyeye göre bilgi vermek esastır (Bayraktar, 2015, s. 192). Hz.

Yakûb'un, oğlunun rüyasını yorumlarken açık ve anlaşılır ifadelerde doğrudan yorumunu aktarması da Bayraktar'ın ifadesiyle örtüşmektedir.

Yaptığımız incelemede, bilgi veren baba tipolojisinin DKAB ve Seçmeli Kur'an-ı Kerim ders kitaplarında konu anlatım içerisinde verildiği ve öğrencilere dolaylı olarak sunulduğu tespit edilmiştir. Bunun yanında ders kitaplarında bilgi veren baba tipolojisinin yer aldığı kesitlerin etkinliklerle desteklenmesi noktasında yetersiz kaldığı görülmüştür. Aybar (2008) da araştırmasında, DKAB ders kitaplarında kazanımların pekiştirilmesi için kıssalara ve hikâyelere yer verildiğini ancak bunların yeterli düzeyde olmadığını tespit etmiştir. Bu açıdan iki çalışmanın bulguları birbirini desteklemektedir. Yılmaz (2008) ise Kur'an'daki kıssaları din eğitimi açısından değerlendirdiği tezinde, din eğitiminde kıssalardan nasıl yararlanılabileceği konusunda araştırmalar yapmıştır. Kıssalarda peygamberlerin, bireylerin din eğitiminde anlatım metodu olarak bilgi verme metodunu kullandıklarını belirlemiştir. Çalışmamızda da peygamber kıssalarında babaların çocuklarının din eğitiminde bilgi verme metodundan faydalandıkları görülmüştür. Bu nedenle iki çalışmanın bulguları birbiriyle paraleldir.

3.3. Dua Eden Baba

Baba-çocuk ilişkisini konu alan 7 peygamber kıssasını incelediğimizde, 4 kıssada dua eden baba tipolojisinin olduğu tespit edilmiştir. Bu kıssalar; Hz. Nûh, Hz. İbrâhîm, Hz. Yakûb ve Hz. Zekeriyâ kıssalarıdır.

3.3.1. İtaatkâr Çocuğa Dua Eden Baba

Hz. İbrâhîm, çocukları ve onlardan devam edecek olan soyu için çokça dua eden peygamberlerden biridir. Uzun yıllar çocuk sahibi olamadığında, Allah'a şöyle dua etmiştir:

“Ey Rabbim! Bana salihlerden (bir oğul) ihsan et!” (es-Sâffât, 37/100).

Hz. İbrâhîm, bu dua ile Allah'a doğmamış çocuğu ile ilgili bir istekte bulunmaktadır. Buradan hareketle babanın çocuğuna duasının, henüz talep aşamasındayken başlaması gerektiği görülmüştür. Bu duanın sonucunda ise Allah, Hz. İbrâhîm'e oğlu Hz. İsmâil'i ve Hz. İshak'ı müjdelemiştir (es-Sâffât, 37/101; Hûd, 11/71).

Hız. İbrâhîm, Allah'tan aldığı emir üzerine, eşi Hız. Hacer'i ve oğlu Hız. İsmâîl'i ıssız bir çöle bırakıp onlardan uzaklaştıktan sonra ellerini açarak şöyle dua etmiştir:

"Rabbimiz! Ben çocuklarımdan bazısını, senin kutsal evinin (Kâbe'nin) yanında ekin bitmez bir vadiye yerleştirdim. Rabbimiz! Namazı dosdoğru kılmaları için (böyle yaptım). Sen de insanlardan bir kısmının gönüllerini onlara meylettir, onları ürünlerden rızıklandır, umulur ki şükrederler." (İbrâhîm, 14/37).

Aradan geçen uzun yıllar sonrasında Hız. İbrâhîm, Allah'ın emri üzerine oğlu Hız. İsmâîl ile Kâbe'nin inşasını tamamladıktan sonra şöyle dua etmiştir:

"Ey Rabbimiz! Bizden bunu kabul buyur; şüphesiz sen işitensin, bilensin. Ey Rabbimiz! Bizi sana teslim olanlardan eyle, soyumuzdan da sana teslim olacak bir ümmet çıkar. Bize ibadet usullerimizi göster, tövbemizi kabul et. Şüphesiz tövbeleri kabul eden, merhameti bol olan yalnız sensin. Soyumuzdan, onlara senin ayetlerini okuyacak, kitabı ve hikmeti öğretecek, onları arındıracak bir elçi çıkar Rabbimiz! Çünkü yalnız sensin kudret ve hikmet sahibi." (el-Bakara, 2/27-29).

"Ey Rabbim! Beni ve soyumdan gelecekleri namazını dosdoğru kılanlardan eyle! Ey Rabbimiz! Duamı kabul et!" (İbrâhîm, 14/40).

Yaptığımız incelemede, Hız. İbrâhîm'in, dualarında yalnızca çocuklarına değil, onlardan devam edecek nesillere de dua ettiği tespit edilmiştir.

Hız. Zekerıyya da Hız. İbrâhîm gibi uzun yıllar çocuk sahibi olamamış ve Allah'a şöyle dua etmiştir:

"Rabbim! Bana tarafından temiz bir nesil ihsan eyle! Kuşkusuz sen duayı işitmektesin." (Âl-i İmrân, 3/38).

Hız. Zekerıyya'nın yapmış olduğu bu dua da çocuk için yapılacak olan duaya henüz istek halindeyken başlanması gerektiği sonucunu desteklemektedir. Bunun üzerine Allah, Hız. Zekerıyya'ya da yine Hız. İbrâhîm'e vermiş olduğu gibi hayırlı bir çocuk olan Hız. Yahya'yı bahşetmiştir. Hız. Yahya henüz küçük bir çocukken Allah O'na Kitabı ve Hikmeti öğretmiş, yumuşak bir kalp ve temiz bir ruh bahşetmiştir. Anne babasına karşı saygılı, ağırbaşlı ve itaatkâr olan Hız. Yahya'ya, doğduğu gün, öldüğü gün ve yeniden diriltildiği gün Allah'ın inayetinin onunla birlikte olacağı bildirilmiştir (Meryem, 19/12-15).

3.3.2. İsyankâr Çocuğa Dua Eden Baba

Hız. Nûh, iman etmeyenler arasında bulunan oğluna yıllar boyunca hem bir peygamber hem de bir baba olarak doğru yolu göstermiş ancak O'nu ikna edememiştir. Ardından ailesine ve kendisine inanan insanlar için de şöyle dua etmiştir:

“Rabbim! Beni, annemi babamı, inanmış olarak evime girenleri, mümin erkekleri ve mümin kadınları bağışla, zalimleri ise daima helâk et.” (Nûh, 71/28).

Ardından, azap günü yağmur suları yükselmeye ve büyük tufan oluşmaya başladığında Hız. Nûh, beraberindekilere gemiye binmelerini söylemiştir. Oğlunu, suların içinde gören Hız. Nûh, ona seslenerek gemiye binmesi konusunda ısrarcı olmuştur ancak tüm ısrarlarına rağmen oğlu gemiye binmeyi reddetmiştir ve aralarına giren bir dalgaya kapılıp boğularak helak olmuştur (Hûd, 11/41). Hız. Nûh, bir baba olarak oğlunun bu durumuna kızıp üzülse de elinden dua etmekten başka bir şey gelmemiştir.

Büyük tufanda çocuğunun gözlerinin önünde boğulduğunu gören Hız. Nûh, baba olarak Allah'a şöyle dua etmiştir:

“Ey Rabbim! Şüphesiz oğlum da ailemdendir. Senin vaadin elbette haktır. Sen hâkimlerin en âdilisin” dedi” (Hûd, 11/45).

Hız. Nûh'un bu kısımda, Allah'a daha önce ailesi için etmiş olduğu duayı tekrar hatırlatarak oğlunun da bu duaya dâhil olduğunu bildirdiği ve bunun neticesinde Allah'tan O'nun kurtarılmasını talep ettiği anlaşılmaktadır. Allah, Hız. Nûh'a cevaben şöyle buyurmuştur:

“Ey Nûh! O senin ailenden değildir. Çünkü onun yaptığı iyi olmayan bir iş tir. Sakın hakkında bilgi sahibi olmadığın bir şeyi benden isteme! Ben cahillerden olmayasın diye sana öğüt veriyorum.” Nûh dedi ki: “Ey rabbim! Ben, senden hakkında bilgi sahibi olmadığım bir şeyi istemekten yine sana sığınırım. Eğer beni bağışlamaz ve esirgemezsen, kaybedenlerden olurum!” (Hûd, 11/ 46,47).

Hız. Nûh'un, yıllarca tebliğde bulunduğu ancak inanmayarak helak olan oğlu için ölümünden sonra dahi ahiret hayatını düşünerek Allah'a dua etmeyi sürdürdüğü görülmüştür. Ancak Allah, Hız. Nûh'a artık oğlu için dua etmesinin doğru olmadığını, oğlunun tercihini yaptığını ve bu tercihten dolayı ailesinden sayılmadığını bildirmiştir. Hız. Nûh, bunun üzerine Allah'a itaat etmiştir.

Hız. Yakûb kıssasında ise Hız. Yakûb' un oğulları, kardeşleri Hız. Yûsuf'a yaptıkları kötülüklerden pişmanlık duyunca babalarına karşı mahcup olmuşlar ve günahlarından dolayı af dilemişlerdir.

“Oğulları, ‘Ey babamız! Allah’tan suçlarımızın bağışlanmasını dile. Biz gerçekten suçlu idik’ dediler.” (Yûsuf, 12/97).

Hız. Yakûb, bir baba olarak çocuklarının yaptığı kötülüklerden dolayı derin üzüntüler yaşamış olsa bile çocuklarına dua etmeyi ihmal etmemiştir. Bizzat pişmanlık duyarak kendisinden dua isteyen çocuklarına dua etmiştir. Bu durum Kur’an’da şöyle aktarılmıştır:

“Ey babamız! Bizim günahlarımızın affını dile! Çünkü biz gerçekten hata ettik” dediler. Yakûb, “Sizin için biraz sonra rabbimden af dileyeceğim. Şüphesiz O çok bağışlayan, pek esirgeyendir” dedi.” (Yûsuf, 12/97,98).

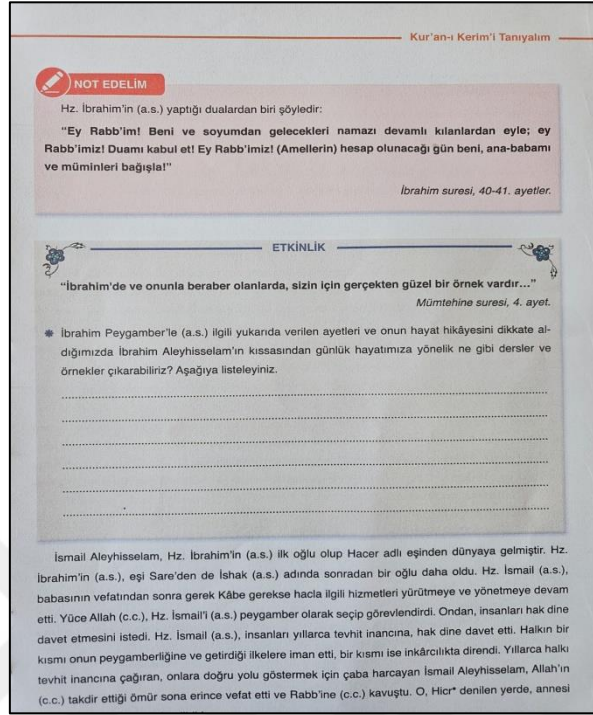
3.3.3. Örgün Eğitim Ders Kitaplarında Dua Eden Baba Tipolojisinin Kullanımı

Peygamberlerin baba tipolojilerinden dua eden baba tipolojisinin, ilköğretim kademesindeki DKAB ile Seçmeli Kur’an-ı Kerim ders kitaplarının kazanımları içerisinde yer aldığı görülmüştür.

Hız. İbrâhîm’in kıssası, 5. sınıf DKAB ders kitabında yer alan “Allah ile İrtibat: Dua” konu başlığının hemen ardından anlatılmaktadır. Bu konu akışı da Hız. İbrâhîm’in dua eden baba tipolojisine ilk vurgu olarak karşımıza çıkmaktadır. “Hız. İbrâhîm” başlığı altında Hız. İbrâhîm’in yaşamı kısaca verilmiş ancak çocuklarıyla yaşadıkları olaylara ve onlara etmiş olduğu dualara yer verilmediği görülmüştür (Erdoğan, Demirpolat, Çelik, Etik Acar, & Önal, 2023, s. 30).

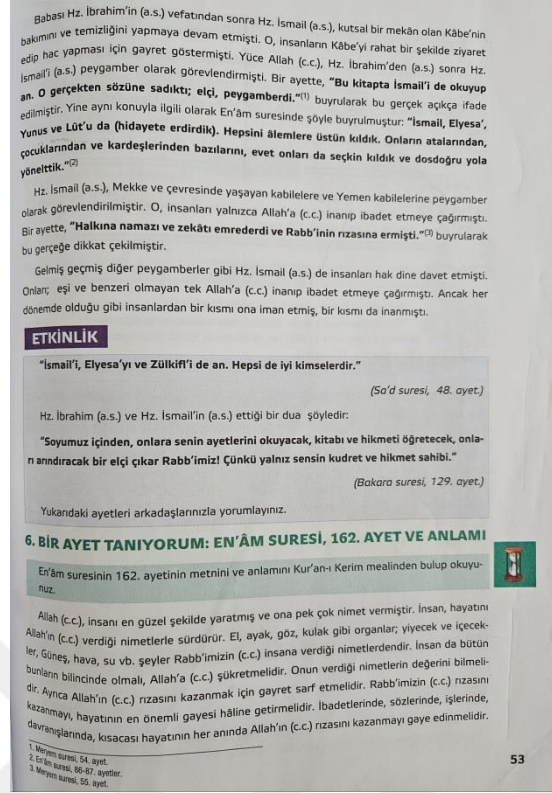
6. sınıf Kur’an-ı Kerim ders kitabında ise Hız. İbrâhîm’in oğullarına sahip olduğu için Allah’a şükür edişi ve soyundan gelenler için etmiş olduğu dualar, ayetlerle verilmektedir. Ayetin ardından gelen paragrafta ise Hız. İbrâhîm’in dua eden baba olduğu ve ebeveynlerin çocukları için ettikleri duaların Allah tarafından kabul edildiği açıkça ifade edilmektedir. Hız. İbrâhîm’in Hız. Hacer ve Hız. İsmail’i çölün ortasına bıraktıktan sonra onların güvende olması için Allah’a dua edişi yine aynı kitapta açıkça aktarılmaktadır. Kitaptaki “Not Edelim” kutucuğunda ise Hız. İbrâhîm’in çocuklarına ve soyundan gelecek olanlara duası da yer almaktadır. Aynı kitapta yer alan “Dua” başlığı altında da Hız. İbrâhîm’in çocuklarına duasına yer

verilerek O'nun dua eden baba tipolojisine açıkça vurgu yapıldığı tespit edilmiştir (Pınarbaşı, 2023, s. 28-53).

Şekil 5. Hz. İbrâhîm'in duası

7. sınıf DKAB ders kitabında “Hz. İsmail” konu başlığı altında da Hz. İbrâhîm'in çocuklarına duasının öğrencilere sunulduğu görülmüştür. Hz. İbrâhîm'in çocuklarına ve onlardan devam edecek olan soyunun iman ve ibadetlerinde sürekli olmaları için yapmış olduğu duanın farklı kademelerdeki öğrencilere kazanım olarak verilmesi, Hz. İbrâhîm'in dua eden baba tipolojisine doğrudan vurgu yapıldığını göstermektedir (Çamyar & Yaldız, 2023, s. 52).

Şekil 6. Hz. İbrâhîm'in oğluna duası

Hz. Yakûb'un oğulları ile yaşadıklarını anlatan kıssa, 8. sınıf Kur'an-ı Kerim ders kitabında "Hz. Yakup" konu başlığı altında öğrencilere aktarılmaktadır. Hz. Yakûb'un dua eden baba tipolojisinin ön plana çıktığı kısımlardan biri, Hz. Yûsuf'a karşı yaptıklarından pişman olan kardeşlerin babalarından dua istemesi üzerine Hz. Yakûb'un oğullarının affedilmesi için Allah'a dua edişidir. Konu anlatımında yer alan ayetler ve anlatımda, Hz. Yakûb'un dua eden baba kimliğinin açıkça ifade edildiği saptanmıştır (Soydar, 2023, s. 26).

Dua eden baba tipolojisiyle öne çıkan bir diğer peygamber olan Hz. Zekeriyya'nın kıssası, 6. sınıf DKAB ders kitabın 2. Ünitesinde öğrencilere aktarılmıştır. Hz. Zekeriyya'nın Allah'a çocuk sahibi olmak için etmiş olduğu duanın ise "Hz. Zekeriyya" konu başlığı altında, ilgili ayetle birlikte yer aldığı görülmüştür (Özdemir S. , 2023, s. 57).

3.3.4. Tema Değerlendirmesi

Kıssalarda dua eden baba tipolojisini sergileyen peygamberlerle ilgili bulgularımızı göz önünde bulundurduğumuzda, çocuk itaatkâr da olsa isyankâr da olsa babanın, çocuğuna dua etmesi gerektiği görülmüştür. Hz. İbrâhîm'in, dualarında

çocuklarına ve onlardan gelecek nesillere de dua ettiği görülmüştür. Bu haliyle ettiği duaların Allah katında karşılık bulunduğu söylenebilir. Nitekim Hz. İsmâil'in ve Hz. İshak'ın soyundan nice peygamberler çıkmıştır. Hz. Nûh kıssasında ise isyankâr da olsa çocuğa yapılan duanın çocuk vefat etse dahi sürdürülebileceği, ancak çocuğun iradesiyle ilgili bilinemeyecek konularda dua edilmemesi gerektiği görülmüştür.

Peygamber kıssalarını incelediğimizde, peygamberlerin çocuklarına dualarının henüz istek aşamasındayken başladığı tespit edilmiştir. Karışman (2010), yaptığı araştırmanın sonuçlarında katılımcıların, çocukları henüz doğmadan onlar için dua etmeye başladıklarını tespit etmiştir. Bu bakımdan bu sonuç bulgumuzla örtüşmektedir. İrdelenen kıssalarda peygamberlerin, çocukları yanı sıra ne kadar ileri giderlerse gitsinler yine de baba olarak çocuklarından dualarını esirgemedikleri görülmüştür. Babanın, çocuğuna sevgisinin işareti olan dua, bu 4 peygamberin de dilinden düşmemiş ve her fırsatta çocuklarına dua etmişlerdir. Bu durumun nedenlerinden biri de çocukları karşısında zor durumda kalan babaların bundan dolayı Allah'tan yardım istemesi yani Allah'a sığınmalarıdır. Aydın (2011) yaptığı araştırmada, insanların dua etmelerinin, problemler karşısında dayanma güçlerini artırırken problemlerin çözümü için de motivasyon sağladığını ortaya koymuştur. Hz. Yakûb kıssasında, Hz. Yakûb'un dua ederek yaşadığı sıkıntılara katlanması Aydın'ın araştırmasının bulgusuyla örtüşmektedir.

Araştırmamızda, peygamberlerin çocuklarına dualarının henüz istek aşamasındayken başladığı tespit edilmiştir. Peygamberlerin dua ederlerken çocuklarının tutumlarının onları etkilemediği ve hem itaat eden hem isyan eden çocuklarına karşı dua etmekten geri durmadıkları da görülmüştür. Karışman'ın (2010) yaptığı araştırmada, ailelerin çocuklarına dua edip etmediklerine yönelik sorusuna, katılımcıların %96'sının çocukları henüz doğmadan önce onlara dua ettiklerini ifade etmişlerdir. Katılımcıların %100'ü de çocuklarına doğduktan sonraki süreçlerde dua etmeye devam ettiklerini söylemişlerdir. Ne sıklıkla dua ettikleri sorulduğunda ise katılımcıların çoğu "her zaman" cevabını vermiştir. Karışman'ın ailelerin çocuklarının din eğitiminde dua etmelerine yönelik araştırmasının sonuçlarına bakıldığında ise çalışmamızın bulguları ile örtüştüğü görülmektedir. Peygamberlerin bu iyi niyetli tavırlarının ise çocuklarının din eğitimine olumlu bir biçimde yansıdığı sonucuna varılmıştır.

DKAB ve Seçmeli Kur'an-ı Kerim ders kitaplarını incelediğimizde dua eden baba tipolojisinin doğrudan ya da dolaylı olarak öğrencilere kazanım olarak verildiği görülmüştür. Peygamberlerin çocuklarına ettikleri dualar, öğrencilere ilgili ayetlerle sunulurken kazanımların desteklendiği de tespit edilmiştir. Tetik (2018) “İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Dersi 2010-2018 Öğretim Programı Ünite ve Kazanımları Üzerine Bir Değerlendirme” adlı çalışmasında, ders kitaplarında öğrencilere sunulan kazanımlara uygun sure ve duaların eklenmesinin, konunun içeriğinin anlaşılmasına olanak sağladığı sonucuna varmıştır. Buradan hareketle iki araştırmanın bulguları birbirini desteklemektedir. Peygamberlerin, çocuklarına dua ediş biçimleri ise kazanımlarda açıkça verilmektedir. Hz. İbrâhîm ve Hz. Zekerriyya'nın dua etmeye henüz istek aşamasındayken başladıkları ve çocuklarından devam edecek nesillere de dua ettikleri görülmektedir. Hz. Yakûb'un çocuklarına dua ederken aynı zamanda istekleri doğrultusunda gayret göstermesiyle de tevekkülün nasıl yapılması gerektiğinin kıssa üzerinden öğrencilere verildiği görülmüştür. Alan (2014) Kur'an kıssalarını temel aldığı çalışmasında da kıssaların kazanım olarak verilmesiyle öğrencilerin kıssalarda yaşanan olaylardan hareketle davranışlarını düzenleyebileceklerini ve kıssalardaki karakterleri örnek alabileceklerini belirtmiştir. Biz de duanın ediliş biçimlerinin ders kitaplarında babanın çocuğuna duası olarak açıkça verilmesiyle, peygamberlerin öğrencilere örnek olarak sunulduğunu tespit ettiğimizden Alan'ın bulgusu ile çalışmamızın bulgusu örtüşmektedir.

3.4. Değer Veren Baba

Kıssalar incelendiğinde, 6 peygamber kıssasında değer veren baba tipolojisine rastlandığından bu tipolojinin kıssalar içerisinde en çok rastlanan baba tipolojisi olduğu tespit edilmiştir. Değer veren baba tipolojisine yer veren bu kıssalar; Hz. Nûh, Hz. İbrâhîm, Hz. Yakûb, Hz. Davud, Hz. Zekerriyya ve Hz. Lokmân kıssalarıdır. Bu kıssalara bakıldığında, peygamberlerin bir baba olarak çocuklarına değer vermelerinin ve bunu onlara göstermelerinin, çocuklarıyla olumlu ilişkiler geliştirmelerini sağladığı ve dolayısıyla çocukların babalarına ve dinî öğrenmeye karşı olumlu tutum geliştirdikleri görülmüştür.

3.4.1. İtaatkâr Çocuğa Değer Veren Baba

Peygamber kıssalarındaki çocuğa değerın ilk basamağı, peygamberlerin çocuk sahibi olma arzusu ve çocuğun Allah tarafından babaya “müjde” olarak verilmesidir. Hz. İbrâhîm, çocuk sahibi olmak için Allah’a dua ettiğinde Allah, O’na akıllı, iyi huylu bir çocuk olarak Hz. İsmâîl’i müjdelemiştir (es-Sâffât, 37/101). Hz. İbrâhîm, yıllar sonra kavuştuğu çocuğuna çokça kıymet verip sevmiştir. Ancak bir gece rüyasında oğlunun boğazını keserek O’nu kurban ettiğini görünce ne yapacağını bilememiş ve rüyasını oğluna anlatmıştır:

“Çocuk, babasıyla beraber iş güç tutacak yaşa gelince babası ona, “Yavrucuğum” dedi, “Rüyamda seni kurban ettiğimi gördüm; düşün bakalım sen bu işe ne diyeceksin?” Dedi ki: “Babacığım! Sana buyurulanı yap; inşaallah beni sabredenlerden biri olarak bulacaksın.” (es-Sâffât, 37/102).

Hz. İbrâhîm’in, oğluna böyle bir konu da danışması ve fikrini önemsemesi O’na ne kadar kıymet verdiğini kanıtlar niteliktedir.

Hz. Yakûb’un oğlu Hz. Yûsuf’a verdiği değer de yine kıssalar arasında göze çarpan önemli bir konudur. Hz. Yakûb, oğlunun gördüğü rüya üzerine, O’nun ileride önemli bir insan olacağını hissetmiş ve küçük yaştan itibaren üzerine titirmiştir. Kardeşleri tarafından kuyuya atılan Hz. Yûsuf, yıllar sonra kardeşleriyle karşılaşp babasının yaşadığı üzüntüden dolayı gözlerini kaybettiğini öğrenince, kendi gömleğini kardeşlerine vererek babalarına götürmelerini ve gömleği babalarının gözlerine koyarlarsa gözlerinin açılacağını söylemiştir (Yûsuf, 12/93). Kafile, Hz. Yûsuf’un gömleği ile yola çıkıp Kenan diyarına yaklaştığında Hz. Yakûb:

“Eğer bana bunamış demezeniz, inanın ben Yûsuf’un kokusunu alıyorum!” demiştir (Yûsuf, 12/94).

Oğlunun kokusunu uzaktan alacak kadar seven ve değer veren Hz. Yakûb’a oğlu Hz. Yûsuf da aynı şekilde sevgi göstermiş ve yaşadığı süre boyunca O’nun öğretilerine göre hayatını idame ettirmiştir.

Oğluna verdiği kıymet ve değeri açıkça gösteren bir başka peygamber ise Hz. Davud’dur. Hz. Davud, oğlunun ilmine ve zekâsına güvendiğinin bir göstergesi olarak küçük yaşlardan itibaren, halk arasındaki hukuki sorunlarda O’na hâkimlik yetkisi vermiştir. Hz. Davud’un divanına gelerek koyunla ilgili birbirlerinden davacı olan iki adam ile ilgili görülen davada, Hz. Davud fikrini belirttikten sonra karar için

oğlu Hz. Süleyman’a söz hakkı tanıyarak onun kararını uygulamıştır (el-Enbiyâ, 21/78,79). Hz. Davud, güçlü bir hükümdar ve aynı zamanda bir peygamber olmasına rağmen oğlunun konu hakkındaki görüşüne başvurup kendi kararını yok saymış, O’nun kararını uygulayarak oğluna verdiği değeri de açıkça göstermiştir.

Hz. Zekeriyya kıssasında ise çocuğu olmayan bir babanın çocuk sahibi olma isteği çocuğun ne denli değer verilmesi gereken kıymetli bir varlık olduğunu gözler önüne sermektedir. Hz. Zekeriyya, Allah’a kendisine bir çocuk vermesi için sessizce dua etmeye başlamıştır (Meryem, 19/2). Duasında şöyle demiştir:

“Doğrusu ben, arkamdan iş başına geçecek olan yakınlarımdan endişe ediyorum; karım da kısırdır. Tarafından bana yerimi alacak bir halef ver; o, Yakûb hânedanına da vâris olsun; rabbim, onu rızana erdir!” (Meryem, 19/5,6).

Allah, dualarına karşılık Hz. Zekeriyya’ya; efendi, iffetli, iyilerden ve daha önce isminin başka hiçbir insana konulmadığı “Yahya” adında bir oğul müjdelemiştir (Âl-i İmrân, 3/39; Meryem, 19/7). Hz. Zekeriyya’nın ilerlemiş yaşına rağmen Allah’tan çocuk isteği, çocuğuna verdiği değer bir kanıt olarak görülmüştür. Doğduktan sonra da çocuğuna kıymet veren Hz. Zekeriyya’nın, oğlu Hz. Yahya’nın din eğitimi olumlu katkılarda bulunduğu tespit edilmiştir.

Hz. Lokmân kıssası incelendiğinde ise Hz. Lokmân’ın oğluna öğüt verirken kullandığı sevgi temelli ifadeler kullandığı görülmüştür.

“Lokmân oğluna öğüt verirken ona şöyle dedi: “Sevgili oğlum! Allah’a ortak koşma; çünkü O’na ortak koşmak kesinlikle çok büyük bir haksızlıktır.” (Lokmân, 31/13).

Ayette de görüldüğü üzere Hz. Lokmân’ın ifadeleri, oğluna karşı gösterdiği değeri ortaya koymaktadır.

3.4.2. İsyankâr Çocuğa Değer Veren Baba

Hz. Nûh kıssasına bakıldığında, Hz. Nûh’un isyankâr bir evlada sahip olan bir baba olarak oldukça vakur bir duruş sergilediği göze çarpmaktadır. Yaşadığı süre boyunca oğluna tebliğde bulunmaya devam eden Hz. Nûh, büyük tufan geldiğinde dahi kendisine güvenmeyerek itaat etmeyen oğluna çağrıda bulunmaya devam etmiştir. Hz. Nûh oğluna:

“Haydi yavrum gel, sen de bizimle birlikte gemiye bin, kâfirlerle beraber olma!” demiştir (Hûd, 11/42).

Oğlu helak olduktan sonra dahi bir baba olarak onun ahireti için Allah’a dua etmeyi sürdürüşü de oğluna verdiği değeri açıkça göstermektedir. Duasında Allah’a oğlunun affı için şöyle demiştir:

“Ey rabbim! Şüphesiz oğlum da ailemdendir. Senin vaadin elbette haklıdır. Sen hâkimlerin en âdilisin” (Hûd, 11/45).

Hiz. Yakûb kıssasını incelediğimizde de Hiz. Yakûb’un ne kadar hata yaparlarsa yapsınlar yine de çocuklarını önemseydiği ve onlara değer verdiği tespit edilmiştir. Kardeşlerini beraberlerinde göndermesi için oğulları, kendisinden izin aldığında dahi onlara güvenememiş olsa da bunu söylemek yerine, kardeşlerini kurdun yemesinden korktuğu için onlarla göndermediğini söylediği görülmüştür. Bu durum Kur’an’da şöyle yer almaktadır:

“Dediler ki: “Ey babamız! Niçin Yûsuf hakkında bize güvenmiyorsun? Oysa biz onun iyiliğini isteyen kimseleriz. Yarın onu bizimle beraber (kıra) gönder de bol bol yesin içsin, oynasın; onu mutlaka koruruz.” Babaları, “Doğrusu onu götürmeniz beni endişelendiriyor; farkında olmadığınız bir sırada onu kurt yer diye korkuyorum” dedi.” (Yûsuf, 12/11-13).

Ardından onları incitmemek adına ne kadar korksa da oğlu Hiz. Yûsuf’u onlarla göndermiştir ve döndüklerinde Hiz. Yûsuf’u göremeyince büyük bir üzüntü yaşamıştır. Hiz. Yakûb, kendisine getirdikleri kanlı gömleği görünce:

“...Hayır! Nefsiniz sizi kötü bir iş yapmaya sürüklemiş; artık (bana düşen) güzelce sabretmektir. Anlattığınız şeyler karşısında, kendisine sığınılacak olan ise ancak Allah’tır” demiştir (Yûsuf, 12/18).

Oğullarının işledikleri suçu bildiği halde bir baba olarak onlara gösterdiği sabır ve başına kötü bir durum geldiğini düşündüğü oğlu Hiz. Yûsuf için yaşadığı üzüntü, Hiz. Yakûb’un değer veren bir baba olduğunu göstermektedir.

3.4.3. Örgün Eğitim Ders Kitaplarında Değer Veren Baba Tipolojisinin Kullanımı

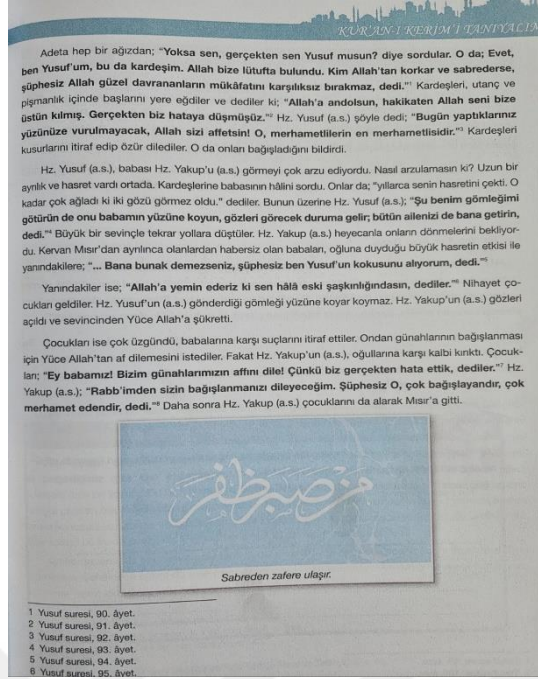
Araştırmamıza konu olan değer veren baba tipolojisine ilköğretimin her kademesindeki DKAB ve Seçmeli Kur’an-ı Kerim dersinde yer verildiği tespit edilmiştir.

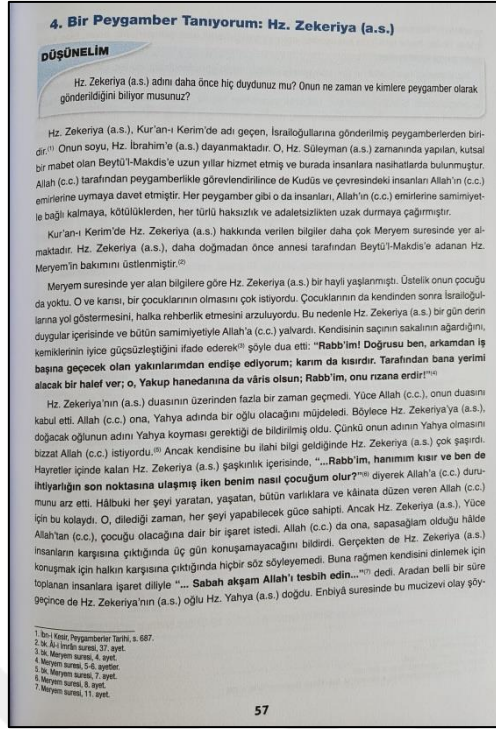
Çocuğa değerın ilk emaresi olarak Hiz. İbrâhîm’in Allah’tan çocuk sahibi olma isteği, 6. sınıf Kur’an-ı Kerim ders kitabının “Kur’an Kıssaları Öğreniyorum:

Hız. İbrâhîm, Hız. İsmail, Hız. İshak” konu başlığı altında ayetlerle öğrencilerin seviyesine uygun bir biçimde aktarılmaktadır. Ayrıca Hız. İbrâhîm’in çocuk sahibi olduktan sonra “İhtiyar halimde bana İsmail’i ve İshak’ı lütfeden Allah’a hamd olsun! Şüphesiz Rabbim duayı işitendir.” (İbrâhîm, 14/39) diyerek dua edişinin öğrencilere sunulurak, Hız. İbrâhîm’in çocuklarına değer veren bir baba olduğunun açıkça ifade edildiği görölmüşür. Kurban hadisesinde, Allah’tan oğlunu kurban etmesi için emir alan Hız. İbrâhîm’in, bu konuyu oğluyula konuştuğu kısmın ise aynı konu başlığı altında verildiği tespit edilmiştir (Pınarbaşı, 2023).

7. sınıf DKAB ders kitabında da kurban konusu aktarılırak Hız. İbrâhîm’in bu konu hakkında oğluyula konuşarak ona ne denli değer verdiğine vurgu yapıldığı belirlenmiştir (Çamyar & Yıldız, 2023, s. 51).

Hız. Yakûb’ın oğlu Hız. Yûsuf’a değer verdiğini gösteren “Yavrucuğum” hitabetini içeren ayet, 8. sınıf Kur’an-ı Kerim ders kitabında Hız. Yakûb kıssasının anlatıldığı bölümde, “Hız. Yakup” başlığı altında aktarılmaktadır. Hız. Yakûb’un gözlerinin açılması için Hız. Yûsuf’un gömleğinin getirilişi ve babasının oğlunun kokusunu gömleğinden alacak kadar O’na değer veriş, “Güzel Bir Sabır” başlığı altında öğrencilere sunulmaktadır. Ayrıca diğer oğullarını yaptıkları hatalardan dolayı affederek onlar için Allah’a dua eden Hız. Yakûb’un yine çocuklarına değer veren baba tipolojisine değinildiği görölmüşür (Soydar, 2023, s. 25-37).

Şekil 8. Hz. Zekeriya'nın çocuk isteği

3.4.4. Tema Değerlendirmesi

Değer veren baba ile ilgili elde ettiğimiz bulguları göz önünde bulundurduğumuzda, Allah'ın, Hz. İbrâhîm'i oğlu ile imtihan etmesi, Hz. İbrâhîm için oğlunun ne denli önemli olduğunun bir göstergesidir (es-Sâffât, 37/106). Böyle zor bir konuda oğlu ile istişare ederek onu önemseydiğini ifade etmiştir. Nitekim Hz. İsmâîl de babasının bu tutumu karşısında Allah'a ve babasına itaatkâr bir tutum sergilemiş ve gerekenin yapılmasını istemiştir.

Hz. Yakûb kıssası incelendiğinde, Hz. Yakûb'un, oğluna değer veren bir tutum içerisinde olması, Hz. Yûsuf'un din eğitimi sürecinde oldukça etkili olmuştur. Ancak Hz. Yakûb'un değer verirken çocukları arasında eşit davranmaması ya da çocuklarının, yaşanan durumu bu şekilde algılaması, kardeş kıskançlığını tetiklemiştir. Bu sebeple yaptığımız incelemede babanın, çocuklarına değer ve sevgi verirken adaleti gözetmelerinin, çocukların din eğitimi süreçleri açısından kritik bir konu olduğunu söylemek mümkündür.

Hz. Davud'un dava meclisinde oğluna fikrini sorması ve oğlunun kararını uygun görerek uygulaması karşısında Hz. Süleyman, kendisini değerli hissetmiştir. Babasının göstermiş olduğu bu değer ve sevginin, Hz. Süleyman'ı kendinden emin,

takvalı bir peygamber yaparken, aynı zamanda adaletli ve güçlü bir hükümdar olmasında da önemli bir rol oynadığı söylenebilir. Hz. Lokmân'ın, konuşması esnasında kullandığı sevgi dolu hitapların ise oğluna verdiği öğütlerle onun dinî öğrenmeleri içselleştirmesinde katkı sağladığı iddia edilebilir.

Hz. Yakûb'un, isyankâr oğullarının hatalarına karşın, onlara değer vermeye devam ettiği görülmüştür. Çocuklarına verdiği bu değer ve sevgi, onlarda da karşılık bulmuş ve zamanla hatalarını anlayarak babalarından özür dileyip yaptıklarından dolayı tövbe etmişlerdir (Yûsuf, 12/97). Buradan hareketle çocuk hatalı da davranırsa babanın, çocuğuna sevgi ve değer vermesinin olumlu sonuçlar doğurabileceği söylenebilir.

Kıssalarda verilen örnekleri incelediğimizde, kendisine değer verilen, saygı duyulan ve sevilen çocukların, din eğitiminde daha istekli ve uyumlu oldukları tespit edilmiştir. Albukrek (2002) yaptığı araştırmada, babanın çocuğa karşı olumlu davranışlarının, çocuğun benlik algısında olumlu etkilere neden olduğu sonucuna varmıştır. Arı (2013), son çocukluk dönemindeki çocukların dinî gelişiminde sevgi ve korku motifini incelediği araştırmasında, çocukların iyi davranışları karşısında ailelerinden bekledikleri tepki konusunda, çocukların %18'inin ailelerinden sevgi ve ilgi görmeyi bekledikleri sonucuna varmıştır. Peker ve Kağızmanlı'nın (2018) araştırmalarında ise ergenlik çağındaki çocukların ailelerinden sevgi ve ilgi gördüklerinde akademik başarılarının arttığı ve başarılı olma noktasında güdülendikleri belirlenmiştir. Bu araştırmaların sonuçları, çocuklar için ailelerinden gördükleri sevginin ve değerinin davranış belirlemelerinde etkili olduğunu ortaya koyduklarından dolayı araştırmamızın bulguları ile örtüşmektedir.

Örgün din öğretimi ders kitaplarına yansıyan değer veren baba tipolojisinin ise doğrudan ya da dolaylı olarak öğrencilere sunulduğu belirlenmiştir. Ancak ders kitaplarında yaptığımız incelemede bu anlatımların etkinliklerle desteklenmesi konusunda yetersiz kaldığı görülmüştür. Aybar (2008) da DKAB ders kitaplarında işlenen konuları destekleyen kıssalara ve hikâyelere yer verildiğini ancak bu örneklerin yeterli düzeyde olmadığını tespit etmiştir. Bu açıdan iki çalışmanın bulguları paraleldir. Bunun yanında ders kitaplarında, kıssalardaki çocukların babaları tarafından sevilmelerinin ve önemsenmelerinin dini kimliklerinde olumlu etkileri olduğunun öğrencilere dolaylı olarak sunulduğu görülmüştür. Ceylan ve

Şimşek (2023) DKAB ders kitaplarında aileyi konu aldıkları çalışmalarında, çocuğun sevgi, şefkat ve merhamet gibi psikolojik ihtiyaçlarının karşılanmasında etkili olduğu ailenin, sevilme yeri olduğu ve ailelerin de çocuklarını böyle bir ortamda yetiştirdikleri bulgularını tespit etmiştir. Bu kazanımlarla ise çocuğun ailenin sevilme yeri olduğunu bilmesi ile din eğitimi arasında ilişki kurulmak istenmiştir. Bu açıdan bakıldığında ise iki çalışmanın bulguları birbirleriyle örtüşmektedir.

3.5. Sabreden Baba

Yaptığımız incelemede, sabreden baba tipolojisinin 2 peygamber kıssasında yer aldığı görülmüştür. Bu kıssalar, Hz. Nûh ve Hz. Yakûb kıssalarıdır. Bu da kıssalarda en az rastlanan baba tipolojisinin sabreden baba tipolojisi olduğunu göstermektedir. Bunun temel nedeninin ise sabır davranışının, olumsuz bir duruma karşı direnç gösterme anlamı taşımasından kaynaklandığını söylemek mümkündür. Dolayısıyla kıssalarda sadece isyankâr çocuk tipolojisine karşı sabreden baba tipolojisinin sergilendiği tespit edilmiştir.

3.5.1. İsyankâr Çocuğa Sabreden Baba

Hz. Nûh kıssasında Hz. Nûh'un oğlunu defalarca uyarmasına rağmen Allah'a iman etmemesi ve azap günü geldiğinde dahi oğlunun isyan ederek iman etmeyişi Hz. Nûh'u çok üzmüştür. Allah'a oğlu için dua etmeyi sürdürdüğünde ise Allah, Hz. Nûh'a artık oğlunun ailesinden olmadığını ve dolayısıyla dua etmesinin yanlış olduğunu bildirmiştir. Hz. Nûh ise bu durum karşısında tövbe etmiş ve sabır göstermiştir (Hûd, 11/45-47).

Çok sevdiği oğlu Hz. Yûsuf'u, diğer oğullarına emanet eden Hz. Yakûb'un, emanetine ihanet edildiğini gördükten sonra yaşadığı hayal kırıklığı ve evlat acısı O'nu oldukça üzmüştür. Acısını katlayan en önemli detay ise oğullarının kardeşlerine zarar vermiş olma ihtimalini düşünmesidir. Buna rağmen yine de çocuklarına kendilerini savunma hakkı vermiş ve onları dinlemiştir. Onlar da:

“Ey babamız! Biz yarışa girmiştik. Yûsuf'u da eşyamızın yanında bırakmıştık. (Bir de ne görelim) onu kurt yemiş. Her ne kadar doğru söylesek de sen bize inanmazsın” dediler.” (Yûsuf, 12/17).

Bu sözlerle babalarını suçlayan cümleler kurup üste çıkmaya çalışan çocuklar, ellerindeki sahte bir delili babalarına sunarak O'nu kandırmaya

çalışmışlardır (Yûsuf, 12/18). Üzerine kan sürülmüş gömleği babalarına getirdiklerinde Hz. Yakûb:

“...Hayır! Nefisleriniz sizi aldatıp böyle bir işe sürükledi. Artık bana düşen, güzel bir sabırdır. Anlattıklarınıza karşı yardımı istenilecek de ancak Allah’tır.” demiştir (Yûsuf, 12/18).

Çocuklarının, oğlu Hz. Yûsuf’a bir kötülük ettiklerinden neredeyse emin olan Hz. Yakûb’un, onlara bağırıp, azarlayıp, aşağılamak yerine, bir baba olarak gerçeklerin farkında olduğunu ifade ettiği ve Allah’a sığınarak sabrettiği tespit edilmiştir.

Hz. Yûsuf, Mısır’a gelen kardeşlerine Bünyamin’i vermemiştir. Mısır’dan yanlarında Bünyamin olmadan dönene kardeşler bu durum karşısında tedirgin olmuşlardır. Hz. Yakûb ise oğlu Bünyamin’in kardeşleriyle dönmediğini görünce Hz. Yûsuf’un başına gelenlerin O’nun da başına gelmiş olduğu fikrine kapılmıştır.

“Yakûb, “Nefisleriniz sizi bir iş yapmaya sürükledi. Artık bana düşen, güzel bir sabırdır. Umulur ki, Allah onların hepsini bana getirir. Çünkü O, hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir” dedi.” (Yûsuf, 12/83).

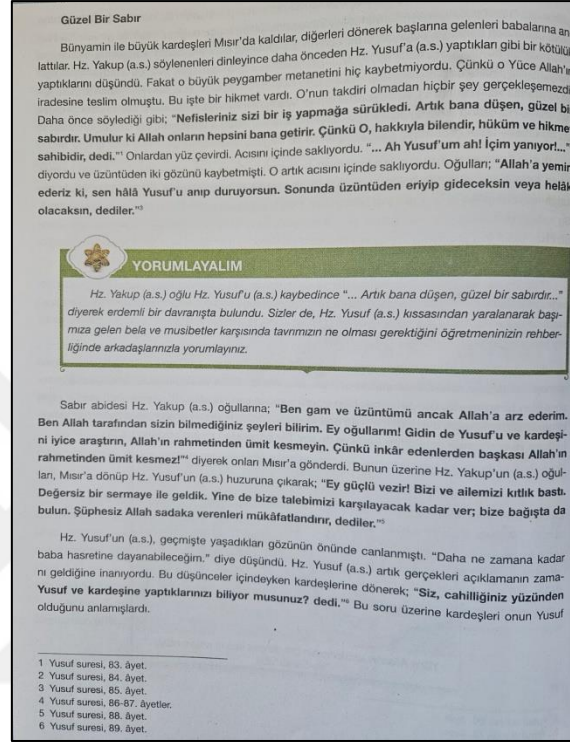
Bu ayete bakınca Hz. Yakûb’ un bir baba olarak yine çocuklarının yaptıklarına karşı Allah’tan sabır dilediği görülmektedir.

3.5.2. Örgün Eğitim Ders Kitaplarında Sabreden Baba Tipolojisinin Kullanımı

Araştırmamıza konu olan sabreden baba tipolojisinin, 5 ve 8. sınıf Kur’an-ı Kerim ders kitaplarında öğrencilere doğrudan kazanım olarak verildiği tespit edilmiştir.

İncelediğimiz kıssalardan Hz. Yakûb kıssası, 8. sınıf Seçmeli Kur’an-ı Kerim dersinde “sabır” konusuna örnek teşkil edecek şekilde kazanım olarak verilmektedir. İlgili ders kitabında, “Güzel Bir Sabır” başlığı altında ayetlerden yola çıkılarak öğrencilere doğru bir baba figürü olarak sabreden baba tipolojisi aktarılmaktadır. Ders kitabının “Yorumlayalım” bölümünde, Hz. Yakûb ile oğlu Hz. Yûsuf’un yaşadığı olayların öğrenciye yorumlatılması, kıssalardan hareketle sabreden baba tipolojisinin verilmesine olanak sağlamaktadır. Ders kitabında, Hz. Yakûb’un çocuklarıyla olan ilişkisi ve ilişkisindeki sabrı, öğrenimi pekiştirmek amacıyla “Ünitemizi Değerlendirelim” başlığı altında çoktan seçmeli soru olarak karşımıza

çıkılmaktadır. Kitapta tanımları verilen “Takva ve Sulh” kavramlarının da sabreden baba olan Hz Yakub’un, çocuklarıyla ilgili yaşadığı problemlerde takva gösterip çocuklarıyla da sulh içinde olması üzerinden öğrencilere aktarıldığı saptanmıştır (Soydar, 2023).

Şekil 9. Hz. Yakub'un sabrı

Aile içerisinde baba rolü üstlenen Hz. Nuh'un, iman etmeyen eşine ve oğluna karşı göstermiş olduğu sabreden baba tipolojisinin ise 5. sınıf Seçmeli Kuran-ı Kerim ders kitabında doğrudan ilgili ayetlerle birlikte öğrencilere kazanım olarak verildiği tespit edilmiştir (Akgül, Yapıcı, Özbay, & Gündür, 2023).

3.5.3. Tema Değerlendirmesi

Yaptığımız kıssa incelemesinde çocuklarının hatası ne kadar büyük olursa olsun Hz. Yakub'un, bu durum karşısında sabır gösterdiği görülmüştür. Çünkü amaç çocuğu kaybetmek değil kazanmaktır. Hz. Yakub'un, sabırlı duruşuyla oğullarının hatalarını fark etmelerini istediği söylenebilir. Tam tersi bir tutum sergileyerek onları suçlayıcı ifadeler kullanıp aşağılaması durumunda belki de kendilerini yaptıkları hatalar konusunda haklı gösterecek sebepler bulacak ve onlara sığınacaklardı. Ancak babalarının bu farkında ama vakur duruşunun, onlara vicdan muhasebesi

yapabilmeleri konusunda imkân tanıdığı iddia edilebilir. Nitekim sonunda yaptıkları hataların farkına vararak babalarına:

“Ey babamız! Allah’tan suçlarımızın bağışlanmasını dile. Biz gerçekten suçlu idik” (Yûsuf, 12/97) diyebilmişler ve babalarının bu tutumu sayesinde yaptıkları hatalarla yüzleşme cesareti gösterebilmişlerdir.

Hiz. Nuh kıssasına baktığımızda ise babanın sabırlı duruşunun oğlunun dini yaşamında etkili olmadığı tespit edilmiştir. Buradan hareketle, babanın sabreden bir tutum sergilese de çocuğun kararlarının her zaman istenilen biçimde olmayabileceği söylenebilir.

Araştırmamızda, babanın her zaman çocuğunun yanında olmayı sürdürerek, onu incitecek ya da isyan edecek durumlardan kaçınmasının, baba-çocuk ilişkisini olumlu yönde etkilediği tespit edilmiştir. Özkafa (2012) yaptığı araştırmada, bireyin eylemleri karşısında, öfkeli bir ebeveyn yerine sabırlı bir ebeveyn tutumunun, bireylerin eğitim sürecinde daha olumlu sonuçlar doğurduğunu ortaya koymuştur. Dursun (2018) da araştırmasında, çocuğun davranışlarına karşı sabrın karşıtı olarak öfke ve şiddet gösterilmesinin ise çocukların benliklerinde onarılması güç yaralar açtığı sonucuna varmıştır. İncelediğimiz kıssalarda, Hiz. Yakûb’un çocuklarının hatalarına karşılık sabırlı bir tutum sergilemesinin, onların din eğitiminde olumlu yansımaları olduğu görülmüştür. Bu nedenle her iki araştırmanın sonucu da bulgumuzla paralellik göstermektedir. Ancak Hiz. Nûh örneğinde babanın sabırlı tutumunun çocuğun dini kimliğine etki etmediği görüldüğünden, bu bulgumuz ile iki çalışmanın bulguları örtüşmemektedir.

DKAB ve Seçmeli Kur’an-ı Kerim ders kitaplarında, kazanım olarak verilen sabreden baba tipolojisinin ilgili ayetlerle desteklenerek öğrencilere sunulduğu tespit edilmiştir. Ayrıca sabreden baba tipolojisinin, ünite içi kavram öğretiminin desteklenmesi için de kullanıldığı görülmüştür. Böylelikle zorluklar karşısında sabır göstermenin önemli bir erdem olduğunun, kıssalar üzerinden öğrencilere sunulduğu söylenebilir. Gündüz (2021) “DKAB Ders Kitaplarında Hiz. Nûh Kıssası” adlı çalışmasında, DKAB ders kitaplarında, Hiz. Nûh’un tebliğ dönemindeki mücadelesinin merkeze alınarak, Hiz. Nûh’un sabırlı, azimli, kavmine karşı şefkatli bir tutum sergilediği ve bu özellikleriyle de öğrencilere örnek teşkil ettiğini tespit etmiştir. DKAB ve Kur’an-ı Kerim ders kitabını incelediğimizde, Hiz. Nûh’un bir

baba olarak oğlunun helak oluşuna karşılık sabırlı bir duruş sergilediği saptanmıştır. Buna benzer olarak Alan (2014) da Hz. Yakûb'un çocukları ile ilişkilerinde yaşadığı sıkıntılara karşı sabırlı bir duruş sergileyişinin, ders kitaplarında kazanım olarak verilmesinin öğrencilerin karakter eğitiminde kullanılabileceğini tespit etmiştir. Bu açıdan iki araştırmanın bulguları ile bulgularımızın paralel olduğu görülmektedir.

3.6. Disiplinli Baba

Peygamber kıssaları ele alındığında, disiplinli baba tipolojisine 7 peygamber kıssasından 2'sinde rastlanmıştır. Bu kıssalar: Hz. Yakûb ve Hz. İbrâhîm kıssalarıdır.

3.6.1. İtaatkâr Çocuğa Disiplinli Baba

Hz. İbrâhîm, Kur'an'da kişilik olarak daima Rabbine teslim ve inancında sabit bir peygamber olarak tasvir edilmiştir (el-Bakara, 2/124). Kavmi ile birlikte öz babasının dahi ısrarlarına ve tehditlerine kulak asmayarak disiplinli bir duruş sergilemiştir. Allah, O'na oğlu Hz. İsmâîl'i kurban etmesini emrettiğinde de bu emri yerine getirmemeyi düşünmediği; ancak emri yerine getirirken yaşayabileceği korku ve üzüntüden dolayı kaygılandığı tespit edilmiştir. Hz. İbrâhîm'in bu duruşunun, oğlunun dinî konularda taviz verilemeyeceğini öğrenmesi için örnek teşkil ettiği söylenebilir. Babasının dinî emirlerdeki hassasiyetine çok kez şahit olan ve bilen Hz. İsmâîl, kendi yaşamı söz konusu olsa da babasına emredilen vazifeyi yerine getirmesini söylemiştir. Bu durum Kur'an'da şöyle aktarılmıştır:

“Çocuk, babasıyla beraber iş güç tutacak yaşa gelince babası ona, “Yavrucuğum” dedi, “Rüyamda seni kurban ettiğimi gördüm; düşün bakalım sen bu işe ne diyeceksin?” Dedi ki: “Babacığım! Sana buyurulanı yap; inşaallah beni sabredenlerden biri olarak bulacaksın.” (es-Sâffât, 37/102).

Buradan hareketle, Hz. İbrâhîm'in disiplinli baba tipolojisinin, oğlunun dini konularda teslimiyet göstermesinde ve itaat etmesinde etkili olduğu görülmüştür.

3.6.2. İsyankâr Çocuk Disiplinli Baba

Hz. Yakûb kıssasına bakıldığında, Hz. Yakûb'un ne kadar yanlışa düşerlerse düşsünler yine de oğullarına kuralları hatırlatmaktan vazgeçmediği görülmüştür. Hz. Yakûb, Mısır'dan yiyecek alıp geldikten sonra Hz. Yûsuf'un talebi üzerine, kardeşleri Bünyamin ile tekrar Mısır'a gitmek için kendisinden izin alan oğullarından söz istemiştir. Bu durum Kuran'da şu şekilde ifade edilmiştir:

“Kuşatılıp çaresiz durumda kalmanız hariç, onu bana geri getireceğinize dair Allah adına sağlam bir söz vermedikçe, onu sizinle göndermeyeceğim” dedi. Ona güvencelerini verdiklerinde, “Allah söylediklerimize vekildir” dedi.” (Yûsuf, 12/67).

Hz. Yakûb’un, Hz. Yûsuf konusunda yaşadığı olumsuz tecrübe sonucunda, çocuklarına karşı önceki haline göre biraz daha sert bir tutum takındığı görülmektedir. Bunu yapmasının nedenin, çocuklarının üzerindeki babalık otoritesini kullanarak tekrar aynı yanlışla düşmelerinin önüne geçmek olduğu iddia edilebilir. Nitekim disiplin otoriteyi gerektiren bir olgudur. Konuştuğu her sözde Allah’ı ve O’nun emirlerini çocuklarına hatırlatan Hz. Yakûb, çocuklarına sınırları hatırlatma çabası içerisindeydi. Bu tutumun, Hz. Yakûb’un oğullarının daha önce yaptıkları hatayı anlamalarında oldukça etkili olduğu tespit edilmiştir. Oğullar, hatayı tekrar etmek istememelerinin yanında babalarına verdikleri sözü yerine getirmek ve Hz. Yûsuf’un, Bünyamin’i alıkoymasına engel olmak için mücadele etmişlerdir (Yûsuf, 12/78). Bu konuda başarılı olamadıklarında ise içlerinden büyük olan kardeş, babasına karşı kendisini mahcup hissedeceğinden dolayı onun huzuruna çıkmamayı tercih ettiğini belirtmiştir. Bu durum Kur’an’da şöyle aktarılmıştır:

“Ondan ümitlerini kesince görüşmek üzere bir kenara çekildiler. Büyüklere dedi ki: “Babanızın sizden Allah adına söz aldığını, daha önce de Yûsuf hakkında işlediğiniz kusuru bilmiyor musunuz? Babam gelmeme izin verinceye veya benim için Allah hükmedinceye kadar bu yerden asla ayrılmayacağım. O hükmedenlerin en iyisidir.” (Yûsuf, 12/80).

Tüm bunlardan hareketle Hz. Yakûb’un disiplinli bir babalık tutumu sergilediği ve çocuklarının da bu tutumdan etkilendiği görülmüştür.

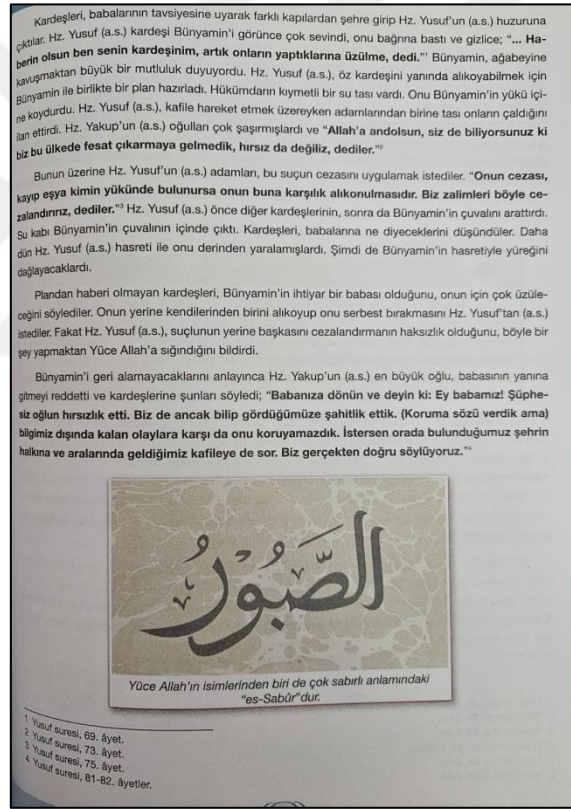
3.6.3. Örgün Eğitim Ders Kitaplarında Disiplinli Baba Tipolojisinin Kullanımı

Araştırmamızda bir baba tipolojisi olarak incelemiş olduğumuz disiplinli babanın, ilköğretim 6, 7 ve 8. Sınıf DKAB ve Seçmeli Kur’an-ı Kerim dersinde doğrudan ya da dolaylı olarak öğrencilere aktarıldığı tespit edilmiştir.

Disiplinli baba tipolojisine uyan iki peygamberden ilki Hz. İbrâhîm’dir. Hz. İbrâhîm, oğlu Hz. İsmail ile yaşadığı “Kurban” hadisesinde Allah’ın emrini uygulama konusunda taviz vermeyerek disiplinli bir tavır sergilemiştir. Bu konu, 6. sınıf Kur’an-ı Kerim ve 7. sınıf DKAB ders kitaplarında ilgili ayetlerle birlikte

öğrencilere kazanım olarak sunulmaktadır (Pınarbaşı, 2023; Çamyar & Yaldız, 2023).

Hız. Yakûb'un, çocuklarının hatalarına karşın onlara ısrarla doğruyu anlatma ve doğruya yönlendirme çabası da disiplinli baba tipolojisine örnek teşkil eden davranışları olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu konu ise 8. sınıf Kur'an-ı Kerim ders kitabında, "Hız. Yakûb" başlığı altında öğrencilere anlatılmaktadır. Babalarına Bünyamin'i geri getireceklerine dair söz veren kardeşlerin, bu durum karşısında paniklemeleri ve içlerinden büyük olan kardeşin, Bünyamin olmadan babasına dönmeyi reddedişi, ders kitabında ilgili ayetle birlikte öğrencilere kazanım olarak verilmektedir (Soydar, 2023).

Şekil 10. Hız. Yakûb'un disiplini

3.6.4. Tema Değerlendirmesi

Peygamber kıssalarında disiplinli baba tipolojisini incelediğimizde, peygamberlerin çocuklarına doğruyu ve yanlışlığı öğretebilmek için disiplinli bir tavır içerisinde oldukları tespit edilmiştir. Din, insan hayatını şekillendiren ilahi kurallardan oluşmaktadır ve bu kurallardan taviz verilememektedir. Hız. İbrâhîm'in,

kurban hadisesinde oğlunun canı pahasına ibadeti yerine getirme disiplini bu görüşü destekler niteliktedir. Ancak kuralların bireye dayatma olarak sunulması, bu durumun çocukta baskıya dönüşmesine neden olabilir. Kurallar, tutarlı bir disiplin anlayışıyla olması gerektiği gibi sunulduğunda, kişi işin ciddiyetini anlayarak dine karşı daha uyumlu bir tutum geliştirebilir. Hz. Yakûb'un oğullarının, babalarına verdikleri söz dolayısıyla kardeşleri Bünyamin'i geri götürme çabalarının, tutarlı disiplin anlayışının, çocuklar tarafından yaptıkları hatanın ciddiyetini anlamaları konusunda etkili olduğunu söylemek mümkündür.

Yaptığımız incelemeler sonucunda, Hz. İbrâhîm'in ve Hz. Yakûb'un çocuklarına ne olursa olsun doğru olan davranış konusunda ısrarcı oldukları ve bu konuda taviz vermedikleri görülmüştür. Babalarının bu disiplinli tutumlarının ise çocukların din eğitiminde ve dinî yaşayışlarında olumlu sonuçlar meydana getirdiği tespit edilmiştir. Dinç (2007), "Ergenlerde anne-baba tutumları ve dinî yönelim" konulu çalışmasında, babanın çocuğuna karşı sergilediği tutarlı disiplin anlayışının çocuğun dinî yönelimine olumlu katkılar sağladığı sonucuna varmıştır. Dolayısıyla Dinç'in çalışmasının sonuçları ve bulgumuz örtüşmektedir.

Örgün din öğretimi ders kitabında, kurban ibadetinin anlatımının hemen arkasından Hz. İbrâhîm ve Hz. İsmail'in baba-çocuk ilişkisine değinildiği kıssa verilmiştir. Baba-çocuğun yaşadığı kurban hadisesi neticesinde, Hz. İbrâhîm'in ibadet konusunda disiplinli, Hz. İsmâil'in ise ibadet karşısında itaat davranışlarını sergilediği belirtilmiştir. Karşlı (2018) "Ortaokul 5-8. Sınıflar DKAB Kitaplarında Okuma Metni, Şiir ve Kıssaların Hedef Değerleri Kazandırmadaki Etkisi" adlı yüksek lisans tezinde, ibadet öğrenme alanında kazandırılmak istenilen değerler altında öğrencilere, ibadetlerin insanlara sağladığı faydalardan söz edildiğini tespit etmiştir. Benzer bir çalışma olarak Bilecik (2015) de DKAB ders kazanımlarının din okuryazarlık becerisine etkisini incelediği doktora tezinde, ibadet okuryazarlığı için müfredatta, kurban ibadetinin gerekli ve yeterli biçimde verildiğini tespit etmiştir. Disiplinli baba tipolojisinin, DKAB ve Kur'an-ı Kerim ders kitaplarında kullanımını incelediğimizde, kurban ibadetinin öğretiminin akabinde Hz. İbrâhîm ve Hz. İsmail'in yaşadıkları "kurban" hadisesine yer verildiği tespit edilmiştir. Hz. İbrâhîm'in, ibadet konusundaki disiplinli tutumunun öğrencilere ibadetin ne denli

önemli olduğunun vurgulanması açısından örnek teşkil ettiği görülmüştür. Bu açıdan bakıldığında iki çalışmanın bulguları araştırmamızın bulgularını desteklemektedir.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmamızın bu bölümünde, elde edilen bulgular yorumlanarak sonuç bölümü oluşturulmuştur. Ayrıca öneriler kısmında da araştırmacılara ve uygulayıcılara yönelik önerilere yer verilmiştir.

4.1. Sonuç

“Örgün Din Öğretiminde Kullanılan Peygamber Kıssalarının Baba-Çocuk İlişkisi Açısından İncelenmesi” adlı araştırmamızda, peygamber kıssalarında yer alan baba tiyolojileri ve bu tiyolojilerin örgün din öğretiminde kullanımı ele alınmıştır. Kıssalarda yaptığımız incelemeler sonucunda, en çok değer veren baba tiyolojisinin öne çıktığı görülmüştür. Bunun temel nedenin ise baba-çocuk ilişkisinin temelini sevgiye dayanması olduğu söylenebilir. Değer veren baba tiyolojisinin ardından en çok dua eden baba tiyolojisine rastlanmıştır. Çünkü babalık zorlu bir süreçtir ve bu konuda en büyük yardımcı Allah olarak görülmektedir. İncelenen kıssalarda en az görülen baba tiyolojisinin ise disiplinli baba ve sabreden baba tiyolojisi olduğu sonucuna varılmıştır. Sabreden baba tiyolojisi, sabır davranışının olumsuz tutumlar karşısında gösterilen bir tutum olmasından dolayı yalnızca isyankâr çocuk tiyolojisi başlığı altında incelenmiştir. Dolayısıyla yalnızca isyankâr çocukları olan babalar bu kategoride yer almışlardır.

Araştırmamızın baba tiyolojileri ile ilgili tüm bulgularını göz önünde bulundurduğumuzda, çocuğun eğitim sürecinde babanın kendisine düşen görevleri mutlak suretle yerine getirmesinin, bireyin din eğitimi sürecine önemli katkılar sağladığı, ancak babanın tüm sorumluluklarını yerine getirse dahi neticenin her zaman olumlu olamayabileceği sonucuna varılmıştır. Çocuğun, karşılaştığı olaylara karşılık verdiği tepkilere ve aldığı bireysel kararlara babanın etkisi her zaman mümkün olmamaktadır. Mümkün olan kısımda ise çocuğun tavrına göre doğru tutum geliştirmenin sürece olumlu etki edebileceği söylenebilir. Bu durumda baba, çocuğunun da bir birey olduğunu bilerek onun hatalarını ve yanlışlarını söyledikten sonra duruma uygun tavır takınmalı ve sabretmelidir.

Kıssalarda yer alan baba tiyolojilerinin, hali hazırda örgün din öğretiminin ilköğretim kademesindeki DKAB ve Kur'an-ı Kerim ders kitaplarında, baba

tipolojilerinin kullanımına dair bulgularımızın tümüne baktığımızda ise peygamberlerin öğüt veren, bilgi veren, dua eden, değer veren, sabreden ve disiplini baba tipolojilerinin 5, 6, 7 ve 8. sınıf ders kitaplarında doğrudan ve dolaylı olarak öğrencilere kazanım olarak sunulduğu görülmüştür. Bu sayede öğrencilerin kendi din eğitimi süreçlerinde, babalarına ve kendilerine düşen sorumluluklar hakkında bilgi sahibi oldukları söylenebilir. Öğrencilere, sunulan kazanımlarla babalarının ve kendilerinin sınırlarının nerede başlayıp nerede bittiğinin, din eğitimlerinde kendi iradelerinin de ne denli önemli olduğunun örtük olarak verildiği iddia edilebilir. Ayrıca ders kitaplarındaki kıssaları incelediğimizde, itaatkâr tutum sergileyen çocukların övüldüğü ve dolayısıyla öğrencilerin, bu çocukların örneğinde din eğitiminde itaatkâr olmaya teşvik edildiği de söylenebilir.

Çalışmamızdan ve literatürden hareketle, din eğitiminin genellikle okul, medya ve aile üzerinden verildiği ancak din öğretiminde baba temalı çalışmaların ise yetersiz kaldığı sonucuna varılmıştır. Çalışmamızın ana teması olan peygamberlerin baba olarak çocuklarının din eğitimi süreçlerinde sergiledikleri tutumlar ve bunun örgün din öğretimine yansımaları ilişkilendiren başka bir çalışmaya ise rastlanmamıştır.

Araştırmamızın başında belirlediğimiz alt problemler içinse şu sonuçları çıkarabiliriz:

1. Öğüt veren baba, çocuğuna öğüt vererek onun davranışlarına, ahlâkına ve dinî öğrenmelerine olumlu katkılar sağlamaktadır. Çocuğun itaatkâr ve dinî yaşama uyumlu olması ise bu ihtiyacının olmadığı anlamına gelmemektedir. İnsan, yaşamı boyunca hata yapmaya meyilli bir varlık olduğundan, babanın çocuklarına nasihatleriyle rehberlik etmesinin, çocuklarının doğru yolu bulmasında ya da doğru yolda sabit olmasında etkili olacağı söylenebilir. Buna ek olarak babanın, çocuğuna dinî konularda öğüt verirken çocuğuna rol model olacak davranışlarda bulunmasının da verilen öğüdün içselleştirilmesine olanak sağladığını söylemek mümkündür. Öğüt verirken kullanılan dilin de çocuğun din eğitiminde dikkat edilmesi gereken bir husus olduğu söylenebilir. Öte yandan çocuk, yanlış yoldan dönmekte ısrar etse dahi babanın öğüt verme konusunda kararlı bir tutum sergilemesi gerekmektedir. Bu adımlar uygulandığında ise babanın çocuğuna öğüt vermesinin çocuğun din eğitimi sürecinde oldukça etkili olabileceği söylenebilir. Örgün din öğretimi ders kitapları

incelendiğinde de öğüt veren baba tipolojisinin ayetlerle ve konu başlıklarıyla bütünleştirilerek öğrencilere doğrudan kazanım olarak sunulduğu görülmüştür. Ayrıca ders kitaplarında öğüt veren baba tipolojisi, öğrencilere daha çok Hz. Lokmân üzerinden aktarılmıştır. Dolayısıyla öğüt verme, geleneksel bir metot olsa da günümüzde de hem aileler hem de öğretmenler tarafından kullanılabilir.

2. Çocuğun dinî konularda bilgilendirilmesi, din eğitiminin temelini oluşturmaktadır. Allah, çocuğun din eğitiminden aileyi sorumlu tutmuştur. Çalışmamızda bilgi veren baba tipolojisi ile öne çıkan peygamberlerin çocuklarına dinî bilgi verirken bir takım konulara dikkat ettikleri tespit edilmiştir. Elde ettiğimiz bulgulardan hareketle, çocuğa bilgi verilirken sevgi dolu ve yapıcı bir din dili kullanmanın, çocuğun bilgiyi kabul etmesinde önemli olduğunu söylemek mümkündür. Babasıyla iletişimi iyi olan çocuklar, babalarına güvenip onlardan aldıkları bilgileri de daha kolay benimseyebilir. Ayrıca dinî bilgi verilirken çocuğun gelişimsel özelliklerinin dikkate alınması da önem arz etmektedir. Araştırmamızda peygamberlerin, küçük çocuklarıyla konuşurlarken daha basit ve anlaşılır bir dil kullandıkları, çocukları büyüdüklerinde ise daha net ifadelerle doğrudan bilgi verdikleri görülmüştür. Buradan hareketle, çocuğun din eğitiminde babanın bilgi vermesinin bir zorunluluk olduğunu ve bu bilgileri verirken bir takım konulara dikkat etmesinin çocuğun bilgiyi benimsemesinde ve kullanmasında etkili olduğunu söylemek mümkündür. Bunun yanında ders kitapları üzerinde yaptığımız incelemede, DKAB ve Kur'an-ı Kerim ders kitaplarında, bilgi veren baba tipolojisinin dolaylı olarak öğrencilere sunulduğu görülmüştür. Bu nedenle öğrenciler, babalarının dini konularda kendilerine bilgi vermesinin gerekliliğini dolaylı mesajlarla öğrenebilmektedirler.

3. Çocuğun din eğitimi sürecine dolaylı olarak etki eden bir başka baba tipolojisinin ise dua eden baba olduğu belirlenmiştir. Araştırmamızdan elde ettiğimiz bulgulara göre baba, çocuklarına dua etmeye henüz istek aşamasındayken başlamalıdır. Duada nasıl bir çocuk istendiğinin açıkça ifade edilmesinin yanında, bu duaların Allah katında karşılık bulacağına inanmanın da ihmal edilmemesinin önemli olduğunu söylemek gerekir. Ayrıca araştırmamızda, peygamberlerin dua ederken itaatkâr ve isyankâr çocuğunu ayırt etmeksizin dua etmeyi sürdürdükleri, dua

edilirken çocuklara ve ondan doğacak olan nesillere de dua etmenin önemli olduğu görülmüştür. Buradan hareketle, babanın çocuğu için yaptığı duanın, çocuğun dinî kimliğinin oluşumunda ve hatalı davranışlar sergilediğinde, bunları düzeltebilmesi konusunda istekli olmasında dolaylı olarak etkili olduğu söylenebilir. Bunun yanında, DKAB ve Kur'an-ı Kerim ders kitaplarında dua eden baba tipolojisinin, her kademedede öğrencilere doğrudan ilgili ayetlerle ve etkinliklerle birlikte öğrencilere kazanım olarak sunulduğu sonucuna varılmıştır. Dolayısıyla öğrenciler, babanın çocuğu için yaptığı duanın ne denli önemli olduğunu din derslerinden öğrenebilmektedirler. Bu durum da çocukların, babalarından kendileri için dua istemelerinde etkili olabilir.

4. Araştırmamıza konu olan değer veren baba tipolojisinin, çocukların din eğitimi sürecine olumlu katkı sağladığı görülmüştür. Kıssalar incelendiğinde, çocuğa değerın göze çarpan ilk işaretinin, peygamberlerin çocuk sahibi olma istekleri olduğu tespit edilmiştir. Dolayısıyla çocuk sahibi olma isteğinin ve bu isteğın dualarla dile getirilmesinin, babanın çocuğuna duyduğu sevginin ilk basamağı olduğu söylenebilir. Yaptığımız incelemelere göre peygamberlerin, baba olduklarında çocuklarına sevgilerini gösterdikleri ve onlara değerli olduklarını davranışlarıyla ifade ettikleri sonucuna varılmıştır. Çocukların çoğunun da bu sevgiye karşılık dini hayata uyumlu bir tutum geliştirdikleri ve babalarıyla ilişkilerinin iyi olduğu tespit edilmiştir. Dolayısıyla babalarından değer gören çocukların, kendilerini değerli hissettiklerinden dolayı özsaygılarının yüksek olduğunu ve dinî öğrenmelere karşı da daha istekli olduklarını söylemek mümkündür. Bunun yanında çocuk, babaya karşı isyankâr bir tutum içerisinde olsa dahi baba, çocuğuna değer verip sevgi göstermeye devam etmelidir. Tüm bunlardan hareketle, değer veren baba tipolojisinin, çocuğun din eğitiminde doğrudan etkili olmadığı ancak din eğitiminin etkili olabilmesi için gerekli ön koşullardan biri olduğu söylenebilir. DKAB ve Kur'an-ı Kerim ders kitapları incelendiğinde de değer veren baba tipolojisinin her kademedede doğrudan öğrencilere kazanım olarak sunulduğu görülmüştür. Dolayısıyla babanın, çocuğuna karşı duyduğu sevgi ve verdiği değerın, ayetlerle desteklenmiş olay örgüleriyle yeterli düzeyde öğrencilere aktarıldığı sonucuna varılmıştır. Öğrencilerin de bu kazanım sayesinde, baba-çocuk ilişkisinde sevginin önemli ve gerekli olduğunun farkına varabilecekleri söylenebilir.

5. Çalışmamızda, kıssalarda yer alan bir diğer baba tipolojisinin ise disiplinli baba tipolojisi olduğu tespit edilmiştir. İncelediğimiz disiplinli baba tipolojisinin yansıtan peygamber kıssalarında, peygamberlerin çocuklarına dinî konularda taviz verilmemesinin gerekliliğini açıkça vurguladıkları saptanmıştır. Bulgulardan hareketle baba, çocuğunun dine aykırı bulduğu davranışlarına karşılık, ona doğruları söyleyerek daha net bir tutum içinde olmalıdır. Ancak baba, disiplin anlayışını şiddete ya da baskıya dönüştürmemeli ve orta yollu bir disiplin anlayışıyla çocuğa din eğitimi vermelidir. Bunun yanında yaptığımız ders kitabı incelemelerinde, DKAB ve Kur'an-ı Kerim ders kitaplarında, disiplinli baba tipolojisinin öğrencilere Hz. Yakûb üzerinden doğrudan, Hz. İbrâhîm üzerinden ise dolaylı olarak sunulduğu sonucuna varılmıştır. Dolayısıyla öğrencilerin, bu kazanımlardan hareketle dini kurallardan taviz verilmemesinin gerekliliğini, taviz verildiğinde ise babanın tepkiselliğinin sevgisizlikten ziyade disiplin tutumundan olduğunu anlayabilecekleri söylenebilir.

6. Yaptığımız incelemelerde, peygamber kıssalarında yer alan ve çocuğun din eğitimine olumlu yansıyan bir diğer baba tipolojisinin ise sabreden baba tipolojisi olduğu belirlenmiştir. Elde ettiğimiz bulgularda, isyankâr çocuğa karşı babanın sabırlı tutumunun, çocuğun babasını sağlam bir liman olarak görmesini sağlarken, bu güven halinin hatalarından duyduğu bir pişmanlık anında çocuğun bununla daha kolay yüzleşmesine imkân tanıdığı görülmüştür. Ayrıca peygamberlerin baba olarak gösterdikleri sabrın, hem çocukları ile yaşadıkları zor durumdan dolayı Allah'a dayanmalarını hem de bu sıkıntılı süreçte ne yapabilecekleri konusunda Allah'tan yardım taleplerini içermekte olduğu görülmüştür. Dolayısıyla çocuk isyankâr bir tutum sergilediğinde bu durum karşısında sabır gösterebilmek için babanın, Allah'tan yardım isteyerek dayanma gücünü artırabileceğini söylemek mümkündür. Buradan hareketle, çocuğa karşı gösterilen bu toleranslı tavrın da çocuğun din eğitimine olumlu bir biçimde yansıdığı söylenebilir. Örgün din öğretimi ders kitaplarında da sabreden baba tipolojisinin ayetlerle desteklenerek doğrudan ve dolaylı olarak öğrencilere sunulduğu sonucuna varılmıştır. Buna ek olarak DKAB ve Kur'an-ı Kerim ders kitaplarında, sabreden baba tipolojisinin daha çok Hz. Yakûb üzerinden öğrencilere aktarıldığı sonucuna varılmıştır. Bu kazanımın öğrencilere, bir hata yapmış olsalar dahi babalarının yine de onları sevmeye devam edecekleri ve kendi

hatalarından pişmanlık duyduklarında da bu hatadan dönebilecekleri konusunda farkındalık oluşturabileceği iddia edilebilir.

4.2. Öneriler

Araştırmamızın sonucunda vereceğimiz öneriler; araştırmacılara ve uygulayıcılara yönelik olarak verilmiştir.

Araştırmacılara Yönelik Öneriler:

- Araştırmamıza konu olan kıssalar ve kıssaların örgün din öğretimine yansması kapsamında tespit edilen bulgular, kıssalarla ilgilenen araştırmacılara kaynak olabilir.
- Din eğitimi alanında yapılan çalışmalar incelendiğinde, tezimize denk çalışmaların yetersiz olduğu görülmüştür. Bu konuda ebeveyn-çocuk, anne-çocuk ve baba-çocuk temalı benzer bir çalışma yapılabilir.

Uygulayıcılara Yönelik Öneriler:

- Çalışmamızın bulgularından ve sonuçlarından hareketle babaların, çocuğun din eğitimi alanında bilinçlendirilebilmesi için DİB'in hazırladığı “baba okulu” projesine benzer projeler artırılarak babalara daha kolay ulaştırılabilecek mecralarda eğitimler verilebilir.
- Baba-çocuk ilişkisinin sağlıklı bir şekilde oluşması için ilköğretim kademesindeki çocuklara, kıssalar üzerinden verilen eğitimler güçlendirilebilir.
- Örgün din öğretiminde, kıssalarla ilgili öğrencilere verilen baba-çocuk konulu kazanımlar, DKAB öğretmenleri tarafından aile-çocuk temalı etkinliklerle de desteklenebilir.

KAYNAKÇA

- AÇEV. (2017). *Türkiye'de İlgili Babalık ve Belirleyicileri*. İstanbul: Taymaz Matbaacılık ve Baskı Çözümleri Tic. Ltd. Şti.
- Akgül, M., Yapıcı, A., Özbay, E., & Gündür, H. (2023). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Kur'an-ı Kerim 5. Sınıf Ders Kitabı*. Ankara: Ata Ders Kitapları Yayıncılık.
- Akyürek, S. (2015). *Din Öğretimi*. Ankara: Nobel.
- Alan, Y. (2014). Değerler Eğitimi Açısından Kur'an Kıssalarının Türkçe Ders Kitaplarında Kullanımı. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(8), 60-76.
- Albukrek, İ. (2002). *Anne, Baba ve Çocuk Tarafından Algılanan Babanın Çocuğuna Karşı Tutumu ile Çocuğun Benlik Kavramı Arasındaki İlişki*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Apaydın, H. (1996). *Üniversite Öğrencilerinin Dini Yasaklarla İlgili Tutumları*. Yüksek Lisans Tezi. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Apaydın, H. (2001). Aile İçi İletişimin Çocuğun Dinsel Gelişimine Etkisi. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 12(12-13), 319-337.
- Arı, H. (2013). *Son Çocukluk Dönemi Dini Gelişiminde Sevgi ve Korku Motiflerinin Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ateş, A. (2019). Aile İletişiminde Sabır. *Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 8(15), 61-90.
- Atik, B. (2008). *Kral ve Peygamber Olarak Davud (as) ve Süleyman (as) Kıssalarıyla Verilmek İstenen Mesajlar*. Yüksek Lisans. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ay, M. E. (1994). Aile İçinde Yerine Getirilen İbadetlerin Çocuk Üzerindeki Etkileri. *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*(1), 163-170.
- Aybar, F. B. (2008). *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitaplarında Kullanılan İçerik ve Etkinliklerin İnanç Öğrenme Alanı Kazanımlarının Gerçekleşmesine Katkısı (Ders Kitaplarına Dayalı İçerik Analizi)*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aybey, S. (2018). Din Eğitiminde Verimliliği Sağlayan Önemli Bir Etken: Din Dili. *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 165-182.
- Aydın, M. Z. (2013). *Din Öğretiminde Yöntemler* (6 b.). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

- Aydın, M. Z. (2021). Müslüman Ailede Çocuk ve Çocuk Eğitiminde Sorumluluklar. *Çocuk ve Medeniyet*, 6(12), 47-78.
- Aydın, Ö. G. (2011). *Yaşamı Sürdürmede Dini İnancın Rolü*. Doktora Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Başkale, H. (2016). Nitel Araştırmalarda Geçerlik, Güvenirlik ve Örneklem Büyüklüğünün Belirlenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 23-28.
- Başkurt, İ. (2012). Eğitimde Çocuk ve "Öteki"nin Kimlik Problemi. *Journal of Istanbul University Faculty of Theology*(5), 113-141.
- Batar, Y. (2014). Kur'an Kıssalarının Amaçlarıyla İlgili Kavramların Eğitim Öğretim Açısından Tahlili. (Ş. Demir, Dü.) *İslami İlimler Dergisi*, 9(1), 155-183.
- Baykal, M. (2022). *Babaların Çocukları ile Olan İlişkilerinde Ortaya Çıkan Öfke ve Şefkat Duygularının Babalık Deneyimleri Üzerinden Yorumlayıcı Fenomenolojik Analizi*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Medipol Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bayraktar, F. (2015). *İslam Eğitiminde Öğretmen Öğrenci Münasebetleri* (10 b.). İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları.
- Bedruddin İbn Cemaa el-Kinani. (2015). *İslami Gelenekte Eğitim Ahlakı*. (M. Ş. Aydın, Çev.) Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı.
- Belç, Y. & Avcı, S. (2011). Öğretimin Farklılaştırılmasında Etkili Bir Strateji: Katlı Öğretim. *Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(3), 109-126.
- Bilecik, S. (2015). *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Müfredatının Din Okuryazarlığı Açısından İncelenmesi*. Doktora Tezi. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bilici, A. B. (2012). Çocukta Dini Duygunun Teşekkülü. *Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 14(1).
- Büyükbayram, A. (2021). *Kur'an'da Adı Geçen Peygamberlerin Aileleriyle İmtihani*. Yüksek Lisans Tezi. Diyarbakır: Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ceylan, T. & Şimşek, E. (2023). İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitaplarında Aile. *Değişen Dünya ve Aile XII Din Görevlileri Sempozyumu* (s. 41-59). Konya: Mehîr Vakfı Yayınları.
- Coşkun, R. (2020). *Kişilik ve Karakter Eğitiminde Rol Modelin Önemi*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi Uluslararası İslam ve Din Bilimleri Fakültesi.

- Creswell, J. W. (2013). *Nitel Araştırma Yöntemleri*. (M. Bütün, & S. B. Demir, Çev.) Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Çağrııcı, M. (2008). <https://islamansiklopedisi.org.tr/sabir>. 24.05.2024 tarihinde TDV İslam Ansiklopedisi. adresinden alındı.
- Çakar, A. (2007, Kasım). *Din ve Ahlak Eğitiminde Hikayenin Kullanımı*. Yüksek Lisans Tezi. Rize: Rize Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çam, Ö. (1994). Din, Dil, Kültür ve Eğitim. *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*(1), 21-32.
- Çamyar, S. & Yıldız, H. (2023). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 7. Sınıf Ders Kitabı*. Ankara: Gün.
- Çetin, Ş. Ü. (2015). *Erken Çocukluk Döneminde Baba Katılımı: Çocukların, Annelerin ve Babaların Baba Katılımına Yönelik Algılarının Karşılaştırılması*. Doktora Tezi. Ankara: Ortadoğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Dam, H. (2015). Çocukluk Dönemi Din Eğitimi. M. Köylü içinde, *Gelişimsel Basamaklara Göre Din Eğitimi* (s. 67). Ankara: Nobel Yayınevi.
- Darga, H., Zayimoğlu Öztürk, F. & Öztürk, T. (2021). Çizgi Filmlerin Çocukların Dil ve Sosyal Gelişim Alanlarına Etkisine Dair Ebeveyn Görüşlerinin İncelenmesi. *İnternational Primary Education Research Journal*, 59-77.
- Davudi, M. (2013). *Peygamber ve Ehl-i Beyt'in Eğitimsel Siyeri, Dini Eğitim* (Cilt 2). (N. Altun, Çev.) İstanbul: El- Mustafa Yayınları.
- Demir, Ş. (2003). *Mitoloji Kur'an Kıssaları ve Tarihi Gerçeklik*. İstanbul: Beyan Yayınları.
- DİBDHGM. (2023). www.dinhizmetleri.diyabet.gov.tr. 27.06.2024 tarihinde <https://dinhizmetleri.diyabet.gov.tr/Detay/853/baba-okulu-seminerleri-ba%C5%9Fad%C4%B1> adresinden alındı.
- Dinç, B. (2007). *Ergenlerde Anne- Baba Tutumları ve Dini Yönelim*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Diyanet İşleri Başkanlığı. (2014). *Türkiyede Dini Hayat Araştırması*.
- Doğan, M. (2017). Karakter Gücü Olarak Sabır ve Psikolojik İyi Oluş İlişkisi . *The Journal of Happiness & Well-Being*, 134-153.
- Durkheim, E. (2016). *Ahlak Eğitimi*. (O. Adanır, Çev.) İstanbul: Say Yayınları.
- Dursun, E. (2018). *Çocukluk Çağında Aile İçerisinde Şiddete Maruz Kalmış Bireylerde Özgüven ve Öfke Kontrol Durumlarının İncelenmesi*. Yüksek

- Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ebu'l-Hasen Ali b. Muhammed b. Halef el-Meafiri el-Keyrevani el-Kabisi. (1966). *İslamda Öğretmen ve Öğrenci Meselelerine Dair Geniş Risale*. (S. Ateş, & H. R. Öymen, Çev.) Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Egin, O. (2023). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Kur'an-ı Kerim 7. Sınıf Ders Kitabı*. Ankara: Sek Yayınları.
- Ekinci, Ö. K. (2011). Hz İbrahim ve Kurban. *Kelam Araştırmaları*, 366,367.
- Ekşi, A. (1990). *Çocuk, Genç, Ana Babalar*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Erdoğan, İ., Demirpolat, E., Çelik, R., Etik Acar, G. & Önal, M. (2023). *Ortaokul Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 5. Sınıf Ders Kitabı*. Ankara: Lisans.
- Ertürk, S. (2017). *Eğitimde "Program" Geliştirme*. Ankara: Edge Akademi.
- Filliozat, I. (2016). *Çocuğun Duygusal Dünyası* (4 b.). (D. Dalgakıran, Çev.) İstanbul: Pegasus Yayıncılık.
- Gallagher, L. A. & Kenny, L. A. (2002). Instrumental and Social/Relational Correlates of Perceived Maternal and Paternal Attachment in Adolescence. (N. Darling, Dü.) *Journal of Adolescence*, 25(2), 203-219.
- Greenspan, S. I. & Salmon, J. (2020). *Meydan Okuyan Çocuk*. (İ. Ersevim, Çev.) İstanbul: Özgür Yayınları.
- Greg, B., Gay, M. F. & Matheny, K. B. (1993). Relationships Between Attachment and Coping Resources Among Late Adolescents. *Journal of College Student Development*, 34(3), 212-215.
- Gül, A. (2023). Türkiye'de Hazırlanan Kur'an-ı Kerim ve İlgili Konuları Esas Alan Din Eğitimi Tezlerinin Değerlendirilmesi. *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 722-737.
- Gül, M. (2019). *Oğul, Eş, Baba Rollerinde Kur'an Kıssalarında Peygamberler*. Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Güller, B. (2015). *Klinik ve Toplum Örneklemelerinde Anne Babalık ve Aile Uyum Ölçeği (Parenting And Family Adjustment Scal-Pafas)'nin, 2-12 Yaş Aralığındaki Çocukların Anne Babaları İçin Türkçe Geçerlik ve Güvenirlik Özelliklerinin Değerlendirilmesi*. Uzmanlık Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi.
- Gümrükçüoğlu, S. (2011). *Kur'an'da İletişim Dili*. Doktora Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Gümrükçüoğlu, S. (2013). Din Eğitiminde Dil ve İletişim Etkinliği Olarak Dinleme. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*(5), 4-34.
- Gümrükçüoğlu, S. (2017). Çocuğun Din Eğitiminde Ailenin Rolü. *Kadın Araştırmaları Dergisi*, 39-60.
- Gün, A. (2020). Ailede Din Eğitimi. B. Nazıroğlu & İ. Turan içinde, *Din Eğitimi* (s. 185-197). Ankara: Bilimsel Araştırma Yayınları.
- Gündüz, M. M. (2021). Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitaplarında Hz Nuh Kıssası. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*(123), 225-239.
- Gürbüz, S., & Şahin, F. (2016). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Gürler, A. (2017). *Ergenlerde Anne Baba Tutumları ile Benlik Saygısı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: Başakşehir Örneği*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Harman, Ö. F. (2003). *TDV İslam Ansiklopedisi*. 20.03.2024 tarihinde <https://islamansiklopedisi.org.tr/lokman#1> adresinden alındı.
- Harman, Ö. F. (04.01.2020). *TDV İslam Ansiklopedisi*. 12.03.2024 tarihinde islamansiklopedisi.org.tr: <https://islamansiklopedisi.org.tr/nuh> adresinden alındı.
- Horozcu, Ü. (2010). *Din Psikolojisi Açısından Dünyevi İstek Duaları*. Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- İbn Kesir. (2022). *Ayet ve Hadislerle Peygamberler Tarihi (Kasası'l Enbiya)* (Cilt 2). (H. Akın, Çev.) İstanbul: Çelik Yayınevi.
- İbn-i Kayyım el-Cezviyye. (2018). *Allah'ın Hediyesi Çocukların Ahkamı*. (M. Kısa, Çev.) Ankara: İtisam Yayınları.
- İmam Gazali. (1975). *İhya-u Ulumi'd-din* (Cilt 3). (A. Serdaroğlu, Çev.) İstanbul: Bedir Yayınevi.
- Işıkoğlu Erdoğan, N. & Şimşek, Z. C. (2020). Erken Çocukluk Eğitimi Öğretmenlerinin Hikâye Anlatma/Kitap Okuma Uygulamaları Tercihleri ve Nedenleri. *Anadili Eğitimi Dergisi*, 1519-1533.
- Kalyon, R. (2020). *Hadislerde 0-7 Yaş Çocuk Eğitimi*. Yüksek Lisans Tezi. Karabük: Karabük Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Kara, M. (2011). *Bireysel ve Toplumsal Açısından Kur'an Kıssaları*. Doktora Tezi. Samsun: On Dokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kara, M. (2014). Kur'an Kıssalarında Konu ve Kapsam Merkezli Bir Analiz. *İslami İlimler Dergisi*, 9(1), 69-102.

- Karaca, F. (2017). *Din Psikolojisi*. Trabzon: Eser Ofset Matbaacılık.
- Karataş, T. (2001). *Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Perşembe Kitapları.
- Karışman, T. (2010). *Din Eğitimi Açısından Çocuğun Yetiştirilmesinde Anne Babanın Hak ve Sorumlulukları*. Yüksek Lisans. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karlı, H. (2018). *Ortaokul 5-8. Sınıflar Dkab Kitaplarında Okuma Metni, Şiir ve Kıssaların Hedef Değerleri Kazandırmadaki Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi. Antalya: Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kaya, F. (2020). *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinde Menkıbe ve Kıssa Kullanımının Öğretmen Görüşleri Açısından Değerlendirilmesi*. *Bayburt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*(11), 31-69.
- Kaya, K. & Tuna, M. (2010). *Popüler Kültürün İlköğretim Çağındaki Çocukların Aile İçi İlişkileri Üzerindeki Etkisi*. *SDEÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*(21), 237-256.
- Kaya, M. (1997). *Ailede Anne-Baba Tutumlarının Çocuğun Kişilik ve Benlik Gelişimindeki Rolü*. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 193-204.
- Kaya, R. (2002). *Kur'an-ı Kerim Kıssaları ve Düşündürdükleri*. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi*, 11(2), 31-58.
- Kayadibi, F. (2012, Nisan). *Sevgi Faktörünün Eğitim Verimliliği Üzerine Etkisi*. *Journal of Istanbul University Faculty of Theology*(5), 33-50.
- Kesir, İ. (2022). *Ayet ve Hadislerle Peygamberler Tarihi (Kasas'u'l- Enbiya)* (Cilt 1). (H. Akın, Çev.) İstanbul: Çelik Yayınevi.
- Kip, A. (2021). *Kur'an-ı Kerim'de Baba Olan Peygamberler ve Babalık Roller*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi.
- Kırkız, M. (2009). *Kutsal Kitaplardaki Tarihi Olaylar ve Edebi Yorumu (Hz Adem'den Hz Lut'a Kadar)*. Doktora Tezi, 215. Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı.
- Kohn, A. (2023). *Koşulsuz Ebeveynlik* (18 b.). (Y. Ataman, Çev.) Ankara: Görünmez Adam Yayıncılık.
- Korkmaz, M. (2017). *Din Dersi Öğretmenlerinin Bir Öğretim Materyali Olarak Filmleri Kullanma Durumları*. *Bilimname*, 35-66.
- Köylü, M. (2004). *Çocukluk Dönemi Dini İnanç Gelişimi ve Din Eğitimi*. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*(11), 137-154.

- Köylü, M. (2013). *Küresel Ahlak Eğitimi*. İstanbul: DEM Yayınları.
- Kutluana, Ö. (2022). *4-6 Yaş Okulöncesi Dönemde Çocuğu Bulunan Babaların Yaşam Boyu Öğrenme Motivasyonunun Babalık Rolü Algısına Etkisi ve Babaların Eğitime Katılma Durumlarının Değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Bartın: Bartın Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Lansky, M. R. (1989). The Paternal İmago. S. H. Cath, A. Gurwitt & L. Gunsberg içinde, *Fathers and Their Families* (s. 27-45). New Jersey: The Analytic Press.
- Mckeown, K. (2001). *Fathers And Families: Research and Reflection on Key Questions*. Dublin: Kieran McKeown Limited.
- MEB. (2022). www.aileokulu.meb.gov.tr. 27.06.2024 tarihinde <https://aileokulu.meb.gov.tr/> adresinden alındı.
- MEB. (2024). İlkokul-Ortaokul ve İmamhatip Ortaokulu Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı (4- 8. sınıf). *Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli*. MEB.
- MEBTTK. (2012). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Kur'an-ı Kerim Dersi (5-8. Sınıflar) Öğretim Programı*. Ankara: MEB.
- MEBTTK. (2018). *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı (İlkokul 4 ve Ortaokul 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar)*. Ankara: MEB.
- MEBTTK. (19.01.2018). *Müfredat*. 09.04.2024 tarihinde www.meb.gov.tr: <https://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=318> adresinden alındı.
- Meydan, H., Hasanov, B. & Dikmen, F. (2015). Nasıl Bir Çocuk? (Zonguldak İlindeki Velilerin Çocuklarında Görmek İstedikleri Değerlerin Okul Türü Değişkenine Göre Analizi). *Değerler Eğitimi Dergisi*, 13, 149-190.
- Muhammed bin Cerirü't-Taberi. (2003). *Tarih-i Taberi* (Cilt 1). (M. F. Gürtunca, Çev.) İstanbul: Sağlam Yayınevi.
- Nazıroğlu, B. (2020). *Din Eğitimi*. (B. Nazıroğlu, & İ. Turan, Dü) Ankara: Bilimsel Araştırma Yayınları.
- Okumuşlar, M. (2006). Din Eğitiminde Etkin Bir Yöntem Olarak Hikaye. *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 21(21), 237-252.
- Oruç, C. (2008). Din Eğitiminin Hedefleri. *İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 259-269.
- Oruç, C. (2010). Okul Öncesi Dönemde Dini Duygunun Kökenleri ve Gelişimi. *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 10(1), 75-96.
- Öymen, H. & Dağ, M. (1974). *İslam Eğitim Tarihi*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.

- Özdemir, F. & Çamyar, S. (2023). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 8. Sınıf Ders Kitabı*. Ankara: Ankakuşu Yayınevi.
- Özdemir, Ö. (2019). Ebeveynlere Göre Ailede Çocuğun Din Eğitimi. *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 313-344.
- Özdemir, S. (2023). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 6. Sınıf Ders Kitabı*. Ankara: Dörtel Yayıncılık.
- Özen, G. (2010). *Karşıt Olma Karşıt Gelme Bozukluğu Olan Çocukların Ruhsal İşleyişlerinin Projektif Testlerle Değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özkafacı, A. A. (2012). *Annenin Çocuk Yetiştirme Tutumu İle Çocuğun Sosyal Beceri Düzeyi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Arel Üniversitesi.
- Özkan, F. (2011). *Çocuğun Din Eğitiminde Anne-Babanın Etkisi Diyarbakır Örneği*. Yüksek Lisans Tezi. Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özmen, S. K. (2004). Aile İçinde Öfke ve Saldırganlığın Yansıması. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 37(2), 27-39.
- Özsoy, Ö. & Güler, İ. (2022). *Konularına Göre Kur'an (Sistematik Kur'an Fihristi)*. Ankara: Fecr Yayınevi.
- Öztürk, N. (2010). *Kur'an'da "Baba" Kavramı ve Din Eğitiminde Baba-Çocuk İlişkisi*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Pakdemirli, M. N. (2009). İlköğretim Çağı Çocuklarının Din Eğitiminde Kullanılabilecek Hikayelerin Özellikleri ve Kaynakları. *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*(20), 197-224.
- Patton, M. Q. (2014). *Nitel Araştırma ve Değerlendirme Yöntemleri*. (A. Çekiç, & A. Bakla, Çev.) Ankara: Pegem Akademi.
- Peker, A. & Kağızmanlı, N. (2018). Ebeveyn Tutumlarının Ergenlerin Akademik Güdülenme Düzeyleri Üzerindeki Yordayıcı Etkisi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 210-224.
- Pınarbaşı, B. (2023). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Kur'an-ı Kerim 6. Sınıf Ders Kitabı*. Ankara: Anka Yayınevi.
- Rağıb el-İsfahani. (2010). *Müfredat*. (M. Yolcu, & A. Güneş, Çev.) İstanbul: Çıra Yayınları.
- Sağlam, B. (1985). *İlmi ve Edebi Yönleriyle Kur'an Kıssaları*. İstanbul: Tebliğ Yayınları.

- Semiz, S. (2022). *Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Sosyal Davranışlarının Baba Katılımı ve Baba İle İlgili Değişkenler Temelinde İncelenmesi*. Doktora Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Sert, H. E. (2004). *Kur'an'da İnsan Tipleri ve Davranışları*. İstanbul: Bilge Yayınları.
- Seven, M. A. & Engin, A. O. (2008). Öğrenmeyi Etkileyen Faktörler. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(2), 189-212.
- Soydar, A. R. (2023). *Ortaokul- İmam Hatip Ortaokulu Kur'an-ı Kerim 8. Sınıf Ders Kitabı*. Ankara: Ada Matbaacılık.
- Şahin, Ö. (2023). *Babaların Kendi Ebeveynlerine Bağlanma Stilleri ile Babalık Rolü Algılarının İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Şengül, İ. (1994). Kur'an Mesajını Ulaştırmada Kıssaların Önemi. M. A. Ersin, D. Cündioğlu, Z. Bulut, F. Özkan, & S. Köksoy içinde, *1. Kur'an Sempozyumu* (s. 133-140). Ankara: Bilgi Vakfı Yayınları.
- Şengül, İ. (1996). Kur'an Kıssalarının Tarihi Değeri. *Diyanet İlmi Dergi*, 32(4), 63-91.
- Şimşek, M. S. (1993). *Kur'an Kıssalarına Giriş*. İstanbul: Yöneliş Yayınları.
- Taylan, H. H. (2009). Türkiye'de Köy Ailesinde Aile İçi İlişkiler. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*(22), 117-138.
- TDK Güncel Sözlük. (tarih yok). 17.02.2024 tarihinde [sozluk.gov.tr:](https://sozluk.gov.tr/) <https://sozluk.gov.tr/> adresinden alındı.
- Tetik, H. (2018). İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi 2010-2018 Öğretim Programı Ünite ve Kazanımları Üzerine Bir Değerlendirme. *Universal Journal of Theology*, 64-86.
- Tezel Şahin, F. & Özbey, S. (2007). Aile Eğitim Programlarına Baba Katılımının Önemi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 18(1), 39-48.
- Tonga, N. (2008). Hikayeye Terminolojik Bir Yaklaşım. *Turkish Studies International Periodical For the Languages Literature and History of Turkish*, 3(1), 371-379.
- Tongar, H. K. (2020). *Fıtrat Pedagojisi*. İstanbul: Hayy Kitap.
- Toprakoğlu, H. (2019). *Din Eğitiminde Din Dili*. Yüksek Lisans Tezi . Van: Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Turan, Y. (2009). *Kişilik Özellikleri ve Dinsel Yönelimler Üzerine Bir Araştırma*. Doktora Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Uzun, H., Simsar, A. & Karaca, N. (2019). Türkiye’de Erken Çocukluk Döneminde Baba Çocuk İlişkisi Konusunda Hazırlanan Lisansüstü Tezlerin İncelenmesi. *E-Kafkas Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 1-8.
- Ünal, D. (2008). *Çocuğun Din Eğitiminde Ana-Baba Roller*. Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Vergote, A. (1978). Çocuklukta Din. (E. Fırat, Dü., & E. Fırat, Çev.) *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi*, 22, 315-329.
- Wang, L., Li, H., Dill, S. E., Zhang, S. & Rozelle, S. (2021). *Does Paternal Involvement Matter For Early Childhood Development In Rural China?* 07.05.2024 tarihinde www.tandfonline.com/journals/hads20: <https://doi.org/10.1080/10888691.2021.1990061> adresinden alındı.
- Yavuz, K. (1986, Aralık 30). Dini İnançın Gelişmesinde Nativizm ve Tecrübecilik Problemi. *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*(7), 129-142.
- Yavuzer, H. (1989). *Anne- Baba ve Çocuk*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yıldırım, A., & Şimsek, H. (2021). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, S. (1979). Kur'an-ı Kerim’de Kıssalar. *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 37-63.
- Yılmaz, A. (2008, Mayıs). *Kur'an'daki Kıssaların Din Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Youtube. (tarih yok). 09.04.2024 tarihinde www.youtube.com: https://www.youtube.com/results?sp=mAEB&search_query=peygamberler+%C3%A7izgi+film adresinden alındı.
- Yüksel, A. Ş. (2011). *Psikoterapötik Bir Teknik Olarak Hikaye ile Tedavi: Mevlana'nın Mesnevi Örneği*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.